

Висока школа струковних
студија за образовање
васпитача у Кикинди

УНИВЕРЗИТЕТ У
ИСТОЧНОМ САРАЈЕВУ
University of East Sarajevo

**MEĐUNARODNA NAUČNO-STRUČNA KONFERENCIJA
METODIČKI DANI 2026 – „MULTISEKTORSKA SARADNJA U RADU SA
DECOM SA PROBLEMIMA U PONAŠANJU I RAZVOJNIM SPECIFIČNOSTIMA”**

**INTERNATIONAL SCIENTIFIC AND PROFESSIONAL CONFERENCE
METHODOLOGICAL DAYS 2026 – “MULTISECTORAL COOPERATION IN
WORKING WITH CHILDREN WITH BEHAVIORAL PROBLEMS AND
DEVELOPMENTAL SPECIFICITIES”**

ZBORNİK REZIMEA

BOOK OF ABSTRACTS

Kikinda, Republika Srbija
19. septembar 2026.

Kikinda, Republic of Serbia
September 19, 2026

VISOKA ŠKOLA STRUKOVNIH STUDIJA ZA OBRAZOVANJE VASPITAČA U KIKINDI

PRESCHOOL TEACHERS' TRAINING COLLEGE IN KIKINDA

Kikinda, 2026.

Висока школа струковних
студија за образовање
васпитача у Кикинди

УНИВЕРЗИТЕТ У
ИСТОЧНОМ САРАЈЕВУ
University of East Sarajevo

**MEĐUNARODNA NAUČNO-STRUČNA KONFERENCIJA
METODIČKI DANI 2026 – „MULTISEKTORSKA SARADNJA U RADU SA
DECOM SA PROBLEMIMA U PONAŠANJU I RAZVOJNIM SPECIFIČNOSTIMA”**

Kikinda, Republika Srbija

19. septembar 2026.

ZBORNIK REZIMEA

**INTERNATIONAL SCIENTIFIC AND PROFESSIONAL CONFERENCE
METHODOLOGICAL DAYS 2026 – “MULTISECTORAL COOPERATION IN
WORKING WITH CHILDREN WITH BEHAVIORAL PROBLEMS AND
DEVELOPMENTAL SPECIFICITIES”**

Kikinda, Republic of Serbia

September 19, 2026

BOOK OF ABSTRACTS

Kikinda, 2026.

Izdavač/Publisher: Visoka škola strukovnih studija za obrazovanje vaspitača u Kikindi

Za izdavača/For publisher: dr Angela Mesaroš Živkov, profesor strukovnih studija, v.d. direktora

Glavni i odgovorni urednik/Editor-in-chief: dr Angela Mesaroš Živkov

Urednici/Editors: dr Maša Đurišić, MA Tanja Brkljač

Lektura i korektura/Proofreading and correction: MA Tanja Brkljač

Dizajn i obrada teksta/Design and text processing: dr Vladimir Varađanin

Zbornik rezimea biće publikovan u elektronskom obliku/Book of abstracts will be published in electronic format

ISBN: 978-86-83048-13-7

ORGANIZATOR KONFERENCIJE:

Visoka škola strukovnih studija za obrazovanje vaspitača u Kikindi

SUORGANIZATORI KONFERENCIJE:

Filozofski fakultet u Novom Sadu

Pedagoški fakultet Bijeljina Univerziteta u Istočnom Sarajevu

Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Alijansa prosvetitelja Srbije

Pedagoško društvo Srbije

Centar za pozitivan razvoj dece i omladine - Cepora

MESTO I DATUM ODRŽAVANJA:

Kikinda, 19. septembar, 2026.

PREDSEDNIK NAUČNOG ODBORA:

dr Angela Mesaroš Živkov, profesor strukovnih studija, v. d. direktora Visoke škole strukovnih studija za obrazovanje vaspitača u Kikindi, Srbija

NAUČNI ODBOR:

dr Srbslava Pavlov, profesor strukovnih studija, Visoka škola strukovnih studija za obrazovanje vaspitača u Kikindi, Republika Srbija

dr Bogdan Tomić, viši predavač, Visoka škola strukovnih studija za obrazovanje vaspitača u Kikindi, Republika Srbija

dr Ana Vukobrat, predavač, Visoka škola strukovnih studija za obrazovanje vaspitača u Kikindi, Republika Srbija

dr Sonja Kuzmančev Stanojević, viši predavač, Visoka škola strukovnih studija za obrazovanje vaspitača u Kikindi, Republika Srbija

MA Tanja Brkljač, nastavnik stranog jezika, Visoka škola strukovnih studija za obrazovanje vaspitača u Kikindi, Republika Srbija

dr Maša Đurišić, viši predavač, Visoka škola strukovnih studija za obrazovanje vaspitača u Kikindi, Republika Srbija

mr Dijana Kopunović Torma, predavač, Visoka škola strukovnih studija za obrazovanje vaspitača u Kikindi, Republika Srbija

dr Kristina Žunić, viši predavač, Akademija strukovnih studija Šabac, Republika Srbija

dr Vladan Vidicki, docent, Filozofski fakultet Univerziteta u Novom Sadu, Republika Srbija

dr Jovana Škorić, vanredni profesor, Filozofski fakultet Univerziteta u Novom Sadu, Republika Srbija
dr Nevena Jevtić Trifunović, viši predavač, Akademija vaspitačko-medicinskih strukovnih studija, odsek Kruševac, Republika Srbija

dr Branislava Popović Ćitić, Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju Univerziteta u Beogradu, Republika Srbija

dr Marinela Šćepanović, Ministarstvo prosvete, Školska uprava Sombor, Alijansa prosvetitelja Srbije, Republika Srbija

dr Snežana Klepić, gimnazija „Veljko Petrović”, Sombor, Alijansa prosvetitelja Srbije, Republika Srbija

dr Zlatko Bukvić, docent, Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet, Republika Hrvatska

dr Goran Lapat, izvanredni profesor, Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet, Republika Hrvatska

dr Jasna Kudek Mirošević, redoviti profesor, Filozofski fakultet u Splitu, Republika Hrvatska

dr sc Ksenija Romstein, izvanredna profesorica, Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti, Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Republika Hrvatska

dr Sara Muršić, Specialist Study Skills Tutor, Liverpool John Moores University, UK

dr Nebojša Mitrović, vanredni profesor, Pedagoški fakultet, Univerzitet u Istočnom Sarajevu, BIH

dr Dalibor Stević, redovni profesor, Pedagoški fakultet, Univerzitet u Istočnom Sarajevu, BIH

ORGANIZACIONI ODBOR:

dr Ana Vukobrat, predavač, Visoka škola strukovnih studija za obrazovanje vaspitača u Kikindi, Republika Srbija

MA Tanja Brkljač, nastavnik stranog jezika, Visoka škola strukovnih studija za obrazovanje vaspitača u Kikindi, Republika Srbija

dr Maša Đurišić, viši predavač, Visoka škola strukovnih studija za obrazovanje vaspitača u Kikindi, Republika Srbija

MA Aleksandar Mitrevski, asistent, Visoka škola strukovnih studija za obrazovanje vaspitača u Kikindi, Republika Srbija

SADRŽAJ / TABLE OF CONTENTS

PLENARNA IZLAGANJA.....	12
Nenad P. Glumbić	
AUTISTIČKI MELTDOWN.....	12
Goran S. Lapat	
VOLONTIRANJE I PROFESIONALNI IDENTITET BUDUĆIH UČITELJA	14
Zlatko Bukvić	
INCLUSION THROUGH CREATIVITY	15
Jovana J. Škorić	
DECA SA PROBLEMIMA U PONAŠANJU: IZMEĐU INDIVIDUALNIH TEŠKOĆA I ODGOVORA SISTEMA	16
Maša M. Đurišić	
DECA SA PROBLEMIMA U PONAŠANJU U VASPITNO-OBRAZOVNOM SISTEMU.....	17
sci. Ana Tomašević Petrović	
DECA SA PROBLEMIMA U PONAŠANJU I RAZVOJNIM SPECIFIČNOSTIMA KAO RANJIVE GRUPE ZA TRGOVINU LJUDIMA – ZNAČAJ MULTISEKTORSKE SARADNJE.....	18
Biljana R. Drobnjak	
MULTISEKTORSKA SARADNJA U RADU SA UČENICIMA SA PROBLEMIMA U PONAŠANJU U SREDNJIM ŠKOLAMA.....	20
Dragana B. Radenović	
SARADNJA PORODICE I VASPITNO-OBRAZOVNIH INSTITUCIJA U DIGITALNOM VASPITANJU DECE	21
Marinela N. Šćepanović	
SPOLJAŠNJE VREDNOVANJE RADA USTANOVA OBRAZOVANJA U FUNKCIJI RAZVOJA I UNAPREĐIVANJA OBRAZOVANJA I VASPITANJA	22
Davor Vukelić	
PERCEIVED SUPPORT FOR TEACHERS FROM SCHOOL PROFESSIONAL SUPPORT STAFF IN TEACHING STUDENTS WITH ADHD	24
Sonja T. Kuzmančev-Stanojević	
NEURODIVERZITET I KRITIČKE STUDIJE AUTIZMA: O EPISTEMOLOŠKOM ZAOKRETU U RAZUMEVANJU AUTIZMA I DRUGIH NEURODIVERGENTNIH STANJA	25
Saša V. Stepanović	
PROFESIONALNA OSPOSOBLJENOST NASTAVNIKA ZA INKLUZIVNU PRAKSU: PROCENA KOMPETENCIJA, INSTITUCIONALNE PODRŠKE I IZAZOVA U ŠKOLSKOM OKRUŽENJU	27
Anida R. Vrcić Amar, Almedina Š. Numanović i Nataša R. Lazović	
PERCIPIRANI STRES KOD MAJKI DECE SA POTEŠKOĆAMA U RAZVOJU I TIPIČNOG RAZVOJA...	29

Branko Medić i Sanja Nikolić

ULOGA DIGITALNIH SREDSTAVA U INDIVIDUALIZACIJI MATEMATIČKIH AKTIVNOSTI ZA DECU SA RAZVOJNIM SPECIFIČNOSTIMA.....	31
---	-----------

Olivera V. Urošev Palalić

PRIMENA INDIVIDUALNOG OBRAZOVNOG PLANA U OSNOVNOJ ŠKOLI.....	33
---	-----------

Lada S. Marinković

FUNKCIONALNOM FLUENTNOŠĆU DO JAČANJA PEDAGOŠKIH KOMPETENCIJA I AUTENTIČNOSTI U KOMUNIKACIJI.....	35
---	-----------

Jastra M. Radulović Vincetić i Lada S. Marinković

ZAŠTO RODITELJI IMAJU TEŠKOĆE DA USPAVAJU DETE – RODITELJSKE KOMPETENCIJE ZA ELEMENTARNU BRIGU.....	36
--	-----------

Renata R. Škrbić i Milica S. Gajević

STAVOVI NASTAVNIKA PREMA PODRŠCI U OBRAZOVANJU GLUVIH I NAGLUVIH UČENIKA.....	38
--	-----------

Marija K. Mišljanov

PODRŠKA PORODICI U POSTRAZVODNOJ KRIZI: ULOGA MEĐUSEKTORSKE SARADNJE OBRAZOVANJA I SOCIJALNE ZAŠTITE.....	40
--	-----------

Anđelka V. Bulatović i Sanela Lacik

EDUKATIVNE RADIONICE KAO PODRŠKA RAZVOJU RODITELJSKIH KOMPETENCIJA	42
---	-----------

Miljana Đ. Marić Ognjenović, Ivana Mihić, Katarina S. Mašić Đonlić i Tara D. Stajić

PODRŠKA U GRAĐENJU PRILIKA ZA RANO UČENJE DECE U ROMSKIM PORODICAMA: PERSPEKTIVA PORODICA	44
--	-----------

Sanja S. Nikolić i Branko Medić

STRUKTURISANE MATEMATIČKE AKTIVNOSTI UZ DIGITALNU PODRŠKU KAO PREVENTIVNI PRISTUP PROBLEMIMA U PONAŠANJU KOD DECE PREDŠKOLSKOG UZRASTA	46
---	-----------

Jela S. Stanojević

DIGITALNA PISMENOST KAO ZAŠTITNI FAKTOR.....	48
---	-----------

Danica D. Veselinov i Ljiljana J. Kelemen Milojević

METODIČKA DIVERZIFIKACIJA I ULOGA INSPIRATIVNOG PROSTORNOG OKRUŽENJA U INKLUZIVNOM RADU SA DECOM PREDŠKOLSKOG UZRASTA	49
--	-----------

Marija R. Marković

NEURODIVERZITET KAO OKVIR ZA RAZUMEVANJE RAZLIČITOSTI U OBRAZOVANJU.....	51
---	-----------

Marija D. Jovanović Stojaković, Dragana M. Bogićević, Lidija S. Bukvić i Branislava B. Popović-Ćitić

SPORT ZA RAZVOJ I MENTALNO ZDRAVLJE UČENIKA: POTENCIJALI SARADNJE ŠKOLA I ORGANIZACIJA CIVILNOG DRUŠTVA	53
--	-----------

Snežana M. Klepić

PODSTICANJE EMOCIONALNE PISMENOSTI I TRANSFERA ZNANJA U NASTAVI KNJIŽEVNOSTI	55
---	-----------

Slavica Lj. Jašić, Snežana B. Paravinja Škrbić i Ilija P. Lazić

ULOGA NASTAVNIKA U PODSTICANJU KVALITETNE KOMUNIKACIJE U ODELJENJU KAO FAKTOR PREVENCIJE PROBLEMA U PONAŠANJU UČENIKA	57
---	----

Ana R. Vukobrat i Srbislava V. Pavlov

IZAZOVI NASTAVNIKA RAZREDNE NASTAVE U KOMUNIKACIJI I SARADNJI SA RODITELJIMA DECE SA SMETNJAMA U RAZVOJU I INVALIDITETOM	59
--	----

Jovana Z. Ružić

RAZVOJ DIGITALNE PISMENOSTI KROZ INTERKULTURALNE PROJEKTE: PRIMER PROJEKTA 1VILLAGE	61
---	----

Aleksandra B. Jurčić

PREVENCIJA I RAD SA DECOM SA POREMEĆAJIMA U PONAŠANJU S POSEBNIM OSVRTOM NA DECU IZ MARGINALIZOVANIH DRUŠTVENIH GRUPA	63
---	----

Dijana T. Kopunović Torma, Otilia J. Velišek-Braško i Tatjana M. Rajačić

PORODIČNO ORIJENTISANA TRANZICIJA U KONTEKSTU INKLUZIVNOG OBRAZOVANJA	65
---	----

Miloš S. Kozić i Aleksandar M. Đorđević

PORODICA KAO PARTNER U RAZVOJU FUNKCIONALNE HEMIJSKE PISMENOSTI UČENIKA OSMOG RAZREDA OSNOVNE ŠKOLE	67
---	----

Angela J. Mesaroš Živkov i Bogdan T. Tomić

ZNAČAJ UKLJUČIVANJA DECE PREDŠKOLSKOG UZRASTA U FIZIČKE AKTIVNOSTI – IZ UGLA RODITELJA	69
--	----

Bogdan T. Tomić i Angela J. Mesaroš Živkov

PRIMENA INTEGRISANOG PRISTUPA U SPORTSKOJ ŠKOLICI ZA DECU PREDŠKOLSKOG UZRASTA	71
--	----

Mila B. Bunijevac i Maša M. Đurišić

PARTNERSTVO PORODICE, VRTIĆA I ŠKOLE U RAZVOJU LIČNOSTI DETETA	72
--	----

Branislava B. Popović-Čitić, Lidija S. Bukvić, Marija G. Trajković, Marina Kovačević-Lepojević i Dragana M. Bogićević

INTERAKTIVNO UČENJE U PREVENCIJI PROBLEMA PONAŠANJA UČENIKA: ZNAČAJ I MOGUĆNOSTI PRIMENE RADIONIČARSKOG RADA	74
--	----

Uglješa D. Colić

SLIKARSTVO EVGENIJA KNEŽEVIĆA KAO PODSTICAJ ZA POVEZIVANJE VRTIĆA SA PORODICOM I ZAJEDNICOM	76
---	----

Nataša V. Duhanaj i Dijana D. Obradović

PERCEPCIJA RODITELJSKE UKLJUČENOSTI U OBRAZOVANJE UČENIKA MLAĐEG ŠKOLSKOG UZRASTA: ISKUSTVA UČITELJICE I RODITELJA JEDNOG ODELJENJA OSNOVNE ŠKOLE	78
---	----

Marko S. Batur i Nataša V. Duhanaj

STAVOVI NASTAVNIKA OSNOVNE ŠKOLE PREMA PRIMENI VEŠTAČKE INTELIGENCIJE U OSNOVNOJ ŠKOLI	80
--	----

Ermin Bašaškić

ODRŽIVO MENTORSTVO U PRAKSI: PUT PROGRAMA STARIJI BRAT, STARIJA SESTRA I IZAZOV SISTEMSKE INTEGRACIJE	82
--	-----------

Sanela Pekić i Kerima Delibašić-Hrnjić

ODRASTIMO ZAJEDNO - ŠKOLSKI PROGRAM RAZVOJA SOCIOEMOCIONALNIH VJEŠTINA KAO OSNOV PREVENCIJE PROBLEMA U PONAŠANJU	84
---	-----------

Dragana M. Karanović

VANNASTAVNE AKTIVNOSTI KAO OBLIK MULTISEKTORSKE SARADNJE U RADU SA UČENICIMA VIŠIH RAZREDA SA RAZVOJNIM SPECIFIČNOSTIMA I PROBLEMIMA U PONAŠANJU – PRIMER DOBRE PRAKSE OŠ „DOSITEJ OBRADOVIĆ“ BOČAR	86
--	-----------

Jelena B. Rikalo i Ana M. Gardašević

TIM OKO DETETA KAO STUB PODRŠKE DECI SA TEŠKOĆAMA U RAZVOJU	88
--	-----------

Dragana R. Škrbić i Aleksandar M. Stevanović

FENOMEN DIGITALNOG BILINGVIZMA KOD DECE: PSIHOLOŠKI I JEZIČKI ASPEKTI UPOTREBE ENGLESKOG JEZIKA U DIGITALNOM OKRUŽENJU	90
---	-----------

Sandra O. Perić

ZNAČAJ MEĐUINSTITUCIONALNE SARADNJE U ZAŠTITI DECE OD IZLOŽENOSTI PORODIČNOM NASILJU	92
---	-----------

Vesna Đ. Prugić Mileusnić i Aleksandra Ž. Urošević

ŠTA NAM GOVOR GOVORI O GOVORNIKU – Rani indikatori teškoća u komunikaciji i rizika za kasnije probleme u odrastanju deteta –	94
---	-----------

PRIMERI DOBRE PRAKSE	96
-----------------------------------	-----------

Nataša Studenčnik

PRIMENA DIGITALNOG ALATA MICROSOFT IMMERSIVE READER U PODRŠCI UČENICIMA SA DISLEKSIJOM I TEŠKOĆAMA U ODRŽAVANJU PAŽNJE	96
---	-----------

Dragana Lj. Vujović, Nataša Bodiroga Radovanović, Goran Vladić i Anita Dukovski

UČIMO ZAJEDNO	98
----------------------------	-----------

Danijela V. Radlović Čubrilo i Tamara R. Grujić

PRIMENA PROJEKTOG PRISTUPA I NJENI EFEKTI U VASPITNO-OBRAZOVNOM RADU SA DECOM IZ OSETLJIVIH GRUPA	99
--	-----------

Jasmina M. Arsenijević, Srbislava V. Pavlov, Tanja S. Brkljač i Angela J. Mesaroš Živkov

LEARNING IN CONTEXT: CONSTRUCTIVIST AND SOCIOCULTURAL APPROACHES	101
---	------------

IN RESPONSE TO CONTEMPORARY CHALLENGES IN HIGHER EDUCATION –	101
---	------------

EXAMPLES OF TEACHING PRACTICE AND PROFESSIONAL COMMUNICATION AT	101
--	------------

THE PRESCHOOL TEACHERS' TRAINING COLLEGE KIKINDA	101
---	------------

POSTER PREZENTACIJE	102
----------------------------------	------------

Jovana V. Tomić

PORODIČNI SARADNIK KAO PODRŠKA PORODICAMA U KRIZI	102
--	------------

Bojana M. Vranić

SISTEMSKA (NE)USKLAĐENOST PROSVETE I SOCIJALNE ZAŠTITE: LIČNI PRATILAC DETETA PRED IZAZOVIMA PEDAGOŠKOG RADA	103
---	------------

Nevena D. Maksimović

PARTNERSTVO PORODICE I VRTIĆA U DIGITALNOM DOBU: IZAZOVI I MOGUĆNOSTI PODRŠKE RAZVOJU DETETA	105
---	------------

Ivan R. Stojić

GENERATIVE ARTIFICIAL INTELLIGENCE AND CHILDREN'S DIGITAL LITERACY: EXAMINING VULNERABILITIES AND BRIDGING THE GAP	107
---	------------

Nina V. Maksimović Sekulić

PRAVA DETETA SA SMETNJAMA U RAZVOJU – KOMPARATIVNA ANALIZA EVROPSKOG PRAVA I PRAVA REPUBLIKE SRBIJE	108
--	------------

Dejan Milenko Josimov

OSNAŽIVANJE RODITELJA DECE SA RAZVOJNIM TEŠKOĆAMA PRIMENOM SAVETOVANJA I TEHNIKA SVESNE PAŽNJE: STUDIJA SLUČAJA.....	110
---	------------

Olivera M. Marković, Nevena M. Marković Živić i Miroslav D. Marković

ZNAČAJ ORALNE HIGIJENE KOD DECE SA SMETNJAMA U RAZVOJU.....	112
--	------------

Ilinka Muškić-Popović

NEOPHODNOST PODRŠKE DECI SA RAZVOJNIM SPECIFIČNOSTIMA U VASPITNO- OBRAZOVNOM RADU.....	114
---	------------

PLENARNA IZLAGANJA

Nenad P. Glumbić

redovni profesor

Univerzitet u Beogradu, Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju

nenadglumbic@gmail.com

AUTISTIČKI MELTDOWN

Rezime: Autizam je neurorazvojni poremećaj koga karakterišu poteškoće u socijalnoj komunikaciji, kao i pojava stereotipnih i repetitivnih ponašanja. Mnoge osobe sa autizmom ispoljavaju različite oblike izazovnog ponašanja u koje spada i *meltdown*. *Meltdown* karakteriše gubitak emocionalne regulacije koji se ispoljava napadima besa, samopovređivanjem, plakanjem, destrukcijom imovine i sl. Za razliku od tempertantruma, ovde se ne radi o manipulativnom ponašanju, tako da tehnike bazirane na konsekvencama imaju veoma ograničene efekte u njegovoj kontroli. Prvi korak u kreiranju plana intervencije jeste analiza funkcije ponašanja koja bi trebalo da utvrdi antecedente (tj. neposredne okidače) izazovnog ponašanja, opšte okolnosti u kojima se takvo ponašanje javlja i moguće činioce koji ga održavaju. Postoje brojni fiziološki i bihevioralni indikatori koji signaliziraju da će se u neposrednoj budućnosti kod pojedinca sa autizmom dogoditi *meltdown*. U poslednje vreme sve se češće koriste tehnike mašinskog učenja za tipologizaciju „katastrofičnog ponašanja“. Nakon procene funkcije ponašanja, kreira se plan intervencije koja je najvećim delom bazirana na kontroli okidača i na tehnikama smirivanja. Manipulisanje antecedentima pripada grupi bihevioralno orijentisanih intervencija, zasnovanih na dokazima, koje se koriste u svrhu prevencije autističkog *meltdown*-a. Za vreme trajanja napada poželjno je da se osoba sa autizmom, ako je to moguće, udalji iz okruženja u kome je *meltdown* počeo i da joj se obezbede prilike za emocionalnu regulaciju. Tehnike smirivanja obično se vežbaju kod kuće, u mirnoj atmosferi, više puta u toku dana, kako bi mogle efikasno da se primenjuju kada se zato ukaže potreba.

Ključne reči: izazovna ponašanja, autistički spektar, bihevioralne tehnike

AUTISTIC MELTDOWN

Abstract: Autism is a neurodevelopmental disorder characterized by difficulties in social communication, as well as the presence of stereotyped and repetitive behaviors. Many individuals with autism exhibit various forms of challenging behavior, including meltdowns. A meltdown is characterized by a loss of emotional regulation manifested through outbursts of anger, self-injurious behavior, crying, property destruction, and similar behaviors. Unlike a temper tantrum, a meltdown is not manipulative behavior; therefore, consequence-based techniques have very limited effectiveness in its management. The first step in developing an intervention plan is a functional behavior analysis aimed at identifying the antecedents (i.e., immediate triggers) of the challenging behavior, the general circumstances in which it occurs, and the factors that may maintain it. Numerous physiological and behavioral indicators may signal that an individual with autism is likely to experience a meltdown soon. Recently, machine learning techniques have increasingly been used to classify and predict forms of “catastrophic behavior.” Following the functional assessment, an intervention plan is developed, largely based on trigger management and calming strategies. Antecedent manipulation belongs to the group of evidence-based, behaviorally

oriented interventions used to prevent autistic meltdowns. During a meltdown, it is advisable, whenever possible, to remove the individual with autism from the environment in which the meltdown began and provide opportunities for emotional regulation. Calming techniques are typically practiced repeatedly at home, in a calm and supportive setting, so that they can be applied effectively when needed.

Key words: challenging behaviors, autism spectrum disorder, behavioral techniques

Goran S. Lapat
izvanredni profesor
Učiteljski fakultet, Sveučilište u Zagrebu
goran.lapat@ufzg.hr

VOLONTIRANJE I PROFESIONALNI IDENTITET BUDUĆIH UČITELJA

Rezime: Prijelaz od studenta koji se priprema za nastavu do učitelja složen je razvojni proces koji se uvelike oslanja na iskustveno učenje i svjesnu izgradnju profesionalnog učiteljskog identiteta. U tom se procesu naglašava transformativni utjecaj neformalnog volontiranja i učenja kroz služenje zajednici. Ovaj rad istražuje kako volonterski rad u zajednici funkcionira kao ključni mehanizam za razvoj učiteljskog identiteta. Uključivanje u rad u zajednici i neformalno obrazovanje pruža jedinstveni "prostor" koji premošćuje teorijski program i stvarnost u učionici, potičući i osobnu i profesionalnu transformaciju u neformalnim nastavnim aktivnostima. Nadalje, interakcije s članovima zajednice i neformalnim koordinatorima volontera odražavaju vitalnu podršku oblikovanju identiteta koju obično pružaju učitelji mentori tijekom stručno-pedagoške prakse. Olakšavajući učenje u ovim autentičnim kontekstima budući učitelji njeguju empatiju, kreativne vještine rješavanja problema i jaču predanost obrazovnoj jednakosti. U konačnici, ova sinteza potvrđuje da je volontiranje ključno za poticanje prilagodljivih, samouvjerenih i društveno osviještenih aktivnih građana koji će u ulozi učitelja biti dobro pripremljeni za scenarij u modernim učionicama.

Ključne reči: budući učitelji, volontiranje, aktivno građanstvo

VOLUNTEERING AND THE PROFESSIONAL IDENTITY OF FUTURE TEACHERS

Abstract: The transition from student teacher to teacher is a complex developmental process that relies heavily on experiential learning and the conscious construction of a professional teacher identity. This process emphasizes the transformative impact of informal volunteering and community service learning. This paper explores how community volunteering functions as a key mechanism for teacher identity development. Involvement in community service and non-formal education provides a unique "space" that bridges the theoretical curriculum and the reality of the classroom, fostering both personal and professional transformation in informal teaching activities. Furthermore, interactions with community members and informal volunteer coordinators reflect the vital identity-building support typically provided by teacher mentors during professional practice. By facilitating learning in these authentic contexts, prospective teachers cultivate empathy, creative problem-solving skills, and a stronger commitment to educational equity. Ultimately, this synthesis confirms that volunteering is key to fostering adaptable, confident, and socially aware active citizens who, in the role of teachers, will be well prepared for the scenario in modern classrooms.

Key words: future teachers, volunteering, active citizenship

Zlatko Bukvić

docent

Učiteljski fakultet, Sveučilište u Zagrebu

zlatko.bukvic1@gmail.com

INCLUSION THROUGH CREATIVITY

Abstract: The prevalence and etiology of developmental disabilities are the focus of health, social and educational research aimed at finding effective interventions and strategies for prevention, early (re)habilitation and treatment. Numerous approaches and programs are known for working in the early developmental period, and over the past few decades have confirmed their effectiveness and validity. They can generally be classified into emotional and skill-oriented programs. Developmentally appropriate programs take into account the characteristics of children and their interests and are based on children's motivation for musical and artistic expression. This work focuses on the self-assessment of students and employed early care and education professionals on their ability to recognize difficulties in early age and ensure appropriate support in preschool education. On a sample of 521 respondents, their readiness and frequency of applying artistic and musical activities to developmental areas in early and preschool children were analyzed. The results indicate a lack of competence among students and educators for supporting children with disabilities. They use art and music activities in their work frequently, but without any differences compared to typically developed children and children with disabilities.

Key words: children with disabilities, music, art, competencies

Jovana J. Škorić
vanredni profesor
Filozofski fakultet, Univerzitet u Novom Sadu
jovana.skoric@ff.uns.ac.rs

DECA SA PROBLEMIMA U PONAŠANJU: IZMEĐU INDIVIDUALNIH TEŠKOĆA I ODGOVORA SISTEMA

Rezime: Deca sa problemima u ponašanju predstavljaju jednu od najosetljivijih grupa korisnika sistema socijalne zaštite, obrazovanja, zdravstva i pravosuđa. Njihove teškoće se često posmatraju prvenstveno kroz individualne karakteristike i obrasce ponašanja, dok se uticaj porodičnih, školskih, vršnjačkih i društvenih faktora neretko zanemaruje. Savremeni pristupi naglašavaju da problemi u ponašanju nastaju kao rezultat složene interakcije individualnih i sredinskih činilaca, zbog čega zahtevaju sveobuhvatan i koordinisan odgovor različitih sistema podrške. Rad razmatra položaj dece sa problemima u ponašanju kroz analizu faktora rizika i zaštitnih faktora koji utiču na njihov razvoj, kao i kroz kritički osvrt na postojeće institucionalne mehanizme podrške. Posebna pažnja posvećena je ulozi porodice, škole, sistema socijalne zaštite i usluga u zajednici u prevenciji, ranom prepoznavanju i tretmanu problema u ponašanju. Takođe, razmatraju se izazovi međusektorske saradnje i mogućnosti za unapređenje koordinisanog delovanja različitih aktera.

Ključne reči: deca sa problemima u ponašanju, faktori rizika i zaštite, rano prepoznavanje problema, savremeni pristupi

CHILDREN WITH BEHAVIORAL PROBLEMS: BETWEEN INDIVIDUAL CHALLENGES AND SYSTEMIC RESPONSES

Abstract: Children with behavioral problems represent one of the most vulnerable service user groups within the social protection, education, healthcare, and judicial systems. While their difficulties are often viewed primarily through individual characteristics and behavioral patterns – frequently neglecting the influence of family, school, peer, and broader societal factors – contemporary frameworks emphasize that behavioral problems stem from a complex interaction between individual and environmental factors. Consequently, addressing these challenges demands a comprehensive, coordinated response across multiple support systems. This paper analyzes the position of children with behavioral problems by examining the risk and protective factors influencing their development, alongside a critical overview of existing institutional support mechanisms. Special attention is directed toward the roles of the family, school, social protection system, and community-based services in prevention, early identification, and intervention. Furthermore, the paper highlights the challenges of intersectoral cooperation and explores opportunities to enhance coordinated action among diverse stakeholders.

Key words: children with behavioral problems, risk and protection factors, early identification, contemporary approaches

Maša M. Đurišić

viši predavač

Visoka škola strukovnih studija za obrazovanje vaspitača u Kikindi

masadjurisicvsssov@gmail.com

DECA SA PROBLEMIMA U PONAŠANJU U VASPITNO-OBRAZOVNOM SISTEMU

Rezime: Deca sa problemima u ponašanju imaju specifične razvojne, socijalne, emocionalne i obrazovne potrebe koje zahtevaju pravovremeno prepoznavanje i kontinuiranu podršku u okviru vaspitno-obrazovnog sistema. Problemi u ponašanju mogu se ispoljiti već u predškolskom uzrastu i, ukoliko se ne prepoznaju i na njih se ne reaguje na adekvatan način, često se održavaju tokom školovanja i negativno utiču na akademsko postignuće, socijalne odnose, emocionalni razvoj i kvalitet života deteta. Cilj ovog rada jeste da prikaže položaj dece sa problemima u ponašanju u vaspitno-obrazovnom sistemu, ukaže na značaj rane identifikacije, razmotri ulogu predškolskih ustanova i škola u pružanju podrške, kao i da istakne značaj preventivnih i interventnih mera usmerenih na podsticanje pozitivnog razvoja deteta. Analizom relevantne naučne i stručne literature zaključuje se da efikasna podrška ovoj deci podrazumeva multisektorsku saradnju porodice, vaspitno-obrazovnih ustanova i stručnih službi, uz primenu individualizovanih pristupa i preventivnih programa koji doprinose smanjenju problema u ponašanju, unapređenju socijalne uključenosti i ostvarivanju punog razvojnog potencijala deteta.

Ključne reči: problemi u ponašanju, vaspitno-obrazovni sistem, rana identifikacija, dodatna podrška, prevencija

CHILDREN WITH BEHAVIORAL PROBLEMS IN THE EDUCATIONAL SYSTEM

Abstract: Children with behavioral problems have specific developmental, social, emotional, and educational needs that require timely identification and continuous support within the educational system. Behavioral problems may emerge as early as the preschool period and, if they are not recognized and addressed appropriately, often persist throughout schooling, negatively affecting academic achievement, social relationships, emotional development, and the overall quality of life of the child. The aim of this paper is to examine the position of children with behavioral problems within the educational system, emphasize the importance of early identification, discuss the role of preschool institutions and schools in providing support, and highlight the significance of preventive and intervention measures aimed at promoting positive child development. Based on the analysis of relevant scientific and professional literature, it is concluded that effective support for these children requires multisectoral cooperation among families, educational institutions, and professional support services, along with the implementation of individualized approaches and preventive programs that contribute to reducing behavioral problems, enhancing social inclusion, and enabling children to achieve their full developmental potential.

Key words: behavioral problems, educational system, early identification, additional support, prevention

DECA SA PROBLEMIMA U PONAŠANJU I RAZVOJNIM SPECIFIČNOSTIMA KAO RANJIVE GRUPE ZA TRGOVINU LJUDIMA – ZNAČAJ MULTISEKTORSKE SARADNJE

Rezime: Deca sa problemima u ponašanju i razvojnim specifičnostima predstavljaju posebno osetljivu kategoriju, čija vulnerabilnost značajno povećava rizik od različitih oblika trgovine ljudima. U policijskoj praksi, ova deca se često susreću sa sistemom kroz prizmu maloletničke delikvencije, čime se neretko zanemaruje činjenica da su ona, usled svojih specifičnih potreba i socijalne izolovanosti, izuzetno podložna eksploataciji. Cilj rada je da analizira važnost multisektorske saradnje i ulogu policije u zaštiti ove kategorije dece, sa posebnim fokusom na neophodnost podizanja kapaciteta policijskih službenika za prepoznavanje indikatora trgovine ljudima kod maloletnih izvršilaca krivičnih dela i prekršaja. U istraživanju je primenjena kvalitativna analiza policijskog postupanja, stručne literature i strateških okvira za borbu protiv trgovine ljudima. Analizirani su mehanizmi koji omogućavaju policiji da pravovremeno diferencira maloletnike koji su žrtve prinude i eksploatacije od onih koji vrše delikte iz drugih motiva. Rezultati pokazuju da postoji značajan prostor za unapređenje rada policije u domenu identifikacije žrtava među maloletnim počiniocima. Prepoznavanje eksploatacije u vidu prinude na vršenje krivičnih dela ili prosjačenja zahteva dublje razumevanje razvojnih specifičnosti deteta. Sinhronizovano delovanje sa centrima za socijalni rad i obrazovnim institucijama ključno je za kreiranje zaštitnog okvira koji sprečava viktimizaciju maloletnika. Zaključuje se da je za efikasnu prevenciju trgovine ljudima neophodno kontinuirano jačanje specijalizovanih znanja policije, kako bi se kroz multisektorski pristup osiguralo blagovremeno prepoznavanje rizika i adekvatno prepoznavanje dece kao žrtava, a ne kao izvršilaca krivičnih dela i prekršaja.

Ključne reči: policijsko postupanje, prepoznavanje trgovine ljudima, deca sa razvojnim specifičnostima, deca sa problemima u ponašanju, multisektorska saradnja

CHILDREN WITH BEHAVIORAL PROBLEMS AND DEVELOPMENTAL SPECIFICITIES AS GROUPS IN RISK OF HUMAN TRAFFICKING – THE IMPORTANCE OF MULTISECTORAL COOPERATION

Abstract: Children with behavioral problems and developmental specificities represent a particularly vulnerable group, whose increased vulnerability significantly elevates the risk of various forms of human trafficking. In police practice, these children often come into contact with the justice system through the lens of juvenile delinquency, while the fact that, due to their specific needs and social isolation, they are highly susceptible to exploitation is frequently overlooked. The aim of this paper is to analyze the importance of multisectoral cooperation and the role of the police in protecting this group of children, with particular emphasis on the need to strengthen the capacities of police officers to recognize indicators of human trafficking among juvenile offenders. The study employs a qualitative analysis of police practices, relevant scientific and professional literature, and strategic frameworks for combating human trafficking. It examines the mechanisms that enable the police to distinguish, in a timely manner, between juveniles who are victims of coercion and exploitation and those who commit offenses for other reasons. The findings indicate considerable room for improving police practice in the identification of trafficking victims among juvenile offenders. Recognizing exploitation in the form of forced criminal activity or forced begging requires a deeper understanding of children's developmental specificities. Coordinated action involving the police,

social welfare centers, and educational institutions is essential for establishing a protective framework that prevents the victimization of minors. It is concluded that the effective prevention of human trafficking requires the continuous strengthening of specialized police knowledge and competencies in order to ensure the timely identification of risks and the appropriate recognition of children as victims rather than perpetrators of criminal offenses and misdemeanors through a multisectoral approach.

Key words: police practice, identification of human trafficking, children with developmental specificities, children with behavioral problems, multisectoral cooperation

Biljana R. Drobňjak
stručni saradnik, master pedagog, pedagoški savetnik
Šabačka gimnazija, Šabac
bilja80@gmail.com

MULTISEKTORSKA SARADNJA U RADU SA UČENICIMA SA PROBLEMIMA U PONAŠANJU U SREDNJIM ŠKOLAMA

Rezime: Problemi u ponašanju kod učenika srednjoškolskog uzrasta predstavljaju kompleksan pedagoški i društveni izazov, uslovljen interakcijom individualnih, porodičnih i socijalnih faktora. Multisektorska saradnja, koja uključuje koordinisano delovanje obrazovnih, socijalnih i zdravstvenih institucija, prepoznaje se kao ključni okvir za pružanje sveobuhvatne podrške adolescentima. Cilj ovog rada je da ispita nivo razvijenosti i efikasnost multisektorske saradnje u srednjim školama. Istraživanje je sprovedeno na uzorku od 72 ispitanika (nastavnici i stručni saradnici), korišćenjem upitnika. Rezultati ukazuju da 87,5% ispitanika procenjuje saradnju kao veoma značajnu, dok 61,1% smatra da je ona nedovoljno razvijena u praksi. Statistički značajna razlika u percepciji saradnje uočena je između nastavnika i stručnih saradnika ($\chi^2 = 4,21$; $p < 0,05$). Zaključuje se da je neophodno unapređenje institucionalnih mehanizama saradnje i jačanje kompetencija zaposlenih kroz kontinuiranu edukaciju.

Ključne reči: multisektorska saradnja, srednja škola, problemi u ponašanju, adolescenti, intervencije

MULTISECTORAL COOPERATION IN WORKING WITH STUDENTS WITH BEHAVIORAL PROBLEMS IN SECONDARY SCHOOLS

Abstract: Behavioral problems among secondary school students represent a complex pedagogical and social issue influenced by the interaction of the individual, family, and environmental factors. Multisectoral cooperation, involving coordinated action between educational, social, and healthcare institutions, is recognized as a key framework for providing comprehensive support to adolescents. The aim of this study was to examine the level of development and effectiveness of multisectoral cooperation in secondary schools. The research was conducted on a sample of 72 participants (teachers and professional associates), using a survey method. The results indicate that 87.5% of respondents perceive cooperation as highly important, while 61.1% consider it insufficiently developed in practice. A statistically significant difference was found between teachers and professional associates in their perception of cooperation ($\chi^2 = 4.21$; $p < 0.05$). It is concluded that there is a need to improve institutional cooperation mechanisms and strengthen professional competencies through continuous education.

Key words: multisectoral cooperation, secondary school, behavioral problems, adolescents, interventions

Dragana B. Radenović

doktor pedagoških nauka, predavač

Akademija vaspitačko-medicinskih strukovnih studija, odsek vaspitačkih studija Aleksinac

d.djurovic1187@gmail.com

SARADNJA PORODICE I VASPITNO-OBRAZOVNIH INSTITUCIJA U DIGITALNOM VASPITANJU DECE

Rezime: Oblikovanje ponašanja, vrednosti i digitalne pismenosti dece u savremenom društvu predstavlja složen i dinamičan proces koji se odvija u interakciji porodice i vaspitno-obrazovnih institucija. Savremena deca su sve više izložena digitalnim medijima, što donosi nove izazove i rizike, uključujući digitalno nasilje, neprikladne sadržaje i rizična ponašanja. U ovom kontekstu, ključna je kontinuirana i kvalitetna saradnja porodice i vaspitača, nastavnika, psihologa i socijalnih radnika u cilju obezbeđivanja bezbednog i podsticajnog okruženja za razvoj deteta. Rad ima za cilj da analizira značaj multisektorske saradnje u digitalnom vaspitanju, sa fokusom na prevenciju rizičnih ponašanja i razvoj digitalne pismenosti. Posebna pažnja usmerena je na partnerski odnos porodice i obrazovnih institucija, koji se zasniva na poverenju, otvorenoj komunikaciji i zajedničkoj odgovornosti za podršku detetu. Takođe, rad razmatra primenu savetodavnih i edukativnih programa namenjenih roditeljima i deci, kao i uticaj digitalne transformacije na obrazovne i vaspitne prakse. Očekuje se da rezultati analize doprinesu boljem razumevanju uloge porodice i institucija u digitalnom vaspitanju, kao i unapređenju profesionalne prakse vaspitača i nastavnika u skladu sa savremenim pedagoškim koncepcijama. Takođe, rad ukazuje na potrebu za razvojem strategija zaštite dece u digitalnom okruženju i podsticanja pozitivnih digitalnih navika.

Ključne reči: digitalno vaspitanje, saradnja porodice i institucija, digitalna pismenost, prevencija rizika, multisektorska podrška

COLLABORATION BETWEEN FAMILIES AND EDUCATIONAL INSTITUTIONS IN THE DIGITAL UPBRINGING OF CHILDREN

Abstract: Shaping children's behavior, values, and digital literacy in contemporary society is a complex and dynamic process that takes place through the interaction of families and educational institutions. Children today are increasingly exposed to digital media, which introduces new challenges and risks, including online bullying, inappropriate content, and risky behaviors. In this context, continuous and high-quality collaboration among families, educators, teachers, psychologists, and social workers is essential to ensure a safe and supportive environment for child development. This paper aims to analyze the significance of multisectoral collaboration in digital upbringing, focusing on the prevention of risky behaviors and the development of digital literacy. Special attention is given to the partnership between families and educational institutions, based on trust, open communication, and shared responsibility for supporting the child. The study also examines the implementation of advisory and educational programs for parents and children, as well as the impact of digital transformation on educational and pedagogical practices. The results are expected to contribute to a better understanding of the role of families and institutions in digital upbringing, as well as the improvement of professional practices of educators and teachers in line with contemporary pedagogical concepts. Furthermore, the study highlights the need to develop strategies to protect children in digital environments and promote positive digital habits.

Key words: digital upbringing, collaboration between families and institutions, digital literacy, risk prevention, multisectoral support

Marinela N. Šćepanović

doktor nauka, prosvetna savetnica

Ministarstvo prosvete Republike Srbije, Školska uprava Sombor

marinela.scepanovic@prosveta.gov.rs

SPOLJAŠNJE VREDNOVANJE RADA USTANOVA OBRAZOVANJA U FUNKCIJI RAZVOJA I UNAPREĐIVANJA OBRAZOVANJA I VASPITANJA

Rezime: Cilj rada je analiza razvojne funkcije spoljašnjeg vrednovanja rada obrazovno-vaspitnih ustanova kao procesa provere, procene i unapređivanja obrazovno-vaspitnog rada u Republici Srbiji. U studiji su korišćeni pristup istraživanja za stolom, deskriptivna metoda, analiza sadržaja i retrospektivna analiza. Spoljašnje vrednovanje je deo šireg sistema osiguranja kvaliteta koji se oslanja na obrazovne politike i prakse dizajnirane da postignu, održe i poboljšaju kvalitet obrazovanja. Proces sprovođenja spoljašnjeg vrednovanja regulisan je Zakonom o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja i pratećim pravilnicima o standardima i vrednovanju kvaliteta rada. Spoljašnje vrednovanje se sprovodi primenom jedinstvenog metodološkog okvira na osnovu 24 standarda raspoređenih u šest ključnih oblasti: 1. Programiranje, planiranje i izveštavanje; 2. Nastava i učenje; 3. Obrazovna postignuća učenika; 4. Podrška učenicima; 5. Etos; i 6. Organizacija rada škole, upravljanje ljudskim i materijalnim resursima. Spoljašnje vrednovanje se sprovodi najmanje jednom u šest godina. Zaključci evaluatora o kvalitetu rada ustanove zasnivaju se na triangulaciji dokaza: analizi pedagoške dokumentacije, neposrednom posmatranju nastave i razgovoru sa svim akterima obrazovanja, čime se obezbeđuju raznovrsnost izvora dokaza i mogućnost provere nalaza i zaključaka. Da bi se obezbedio razvoj značajna je sinergija: spoljašnjeg i unutrašnjeg vrednovanja (postiže se kombinovanjem unutrašnjeg uvida samovrednovanjem i spoljašnjeg vrednovanja kao objektivne procene), refleksivne prakse zaposlenih na osnovu povratnih informacija i izveštaja o spoljašnjem vrednovanju koji je direktan osnov za donošenje Razvojnog plana ustanove i Plana za unapređivanje kvaliteta rada. Na osnovu dostupnih podataka za školsku 2023/2024. godinu, utvrđeno je da je prosečna ocena opšteg kvaliteta rada osnovnih škola u Srbiji 2,8 (ocene su u opsegu 1 – 4), pri čemu oko 65% škola ima ocenu 3 ili 4; škole su najuspešnije u oblastima podrške učenicima, međuljudskih odnosa i organizacije rada, a na najviše izazova škole nailaze u domenima formativnog ocenjivanja, prilagođavanja nastave obrazovno-vaspitnim potrebama učenika/ca i razvijanja ustanova kao centara inovacija. Spoljašnje vrednovanje nije samo administrativna obaveza, već mehanizam koji omogućava donošenje razvojnih odluka zasnovanih na podacima. Spoljašnje vrednovanje pomaže u identifikaciji razvojnih pravaca ustanove i usmerava postojeće resurse tamo gde su najpotrebniji, a za krajnju dobrobit svih učenika/ca.

Ključne reči: spoljašnje vrednovanje, obrazovno-vaspitne ustanove, kvalitet rada, razvoj, dobrobit učenika

EXTERNAL EVALUATION OF THE WORK OF EDUCATIONAL INSTITUTIONS IN THE FUNCTION OF DEVELOPMENT AND IMPROVEMENT OF EDUCATION AND UPBRINGING

Abstract: The aim of this paper is to analyze the developmental function of the external evaluation of educational institutions as a process of verification, assessment, and improvement of educational work in the Republic of Serbia. The study employed a desk research approach, descriptive method, content

analysis, and retrospective analysis. External evaluation is part of a broader quality assurance system that relies on educational policies and practices designed to achieve, maintain, and improve the quality of education. The process of conducting external evaluation is regulated by the Law on the Foundations of the Education System and accompanying rulebooks on standards and the evaluation of work quality. External evaluation is carried out using a unified methodological framework based on 24 standards distributed across six key areas: 1. Programming, planning, and reporting; 2. Teaching and learning; 3. Students' educational achievements; 4. Support for students; 5. Ethos; and 6. Organization of school work and management of human and material resources. External evaluation is conducted at least once every six years. Evaluators' conclusions regarding the quality of an institution's work are based on the triangulation of evidence: analysis of pedagogical documentation, direct observation of teaching, and interviews with all educational stakeholders, thereby ensuring a diversity of evidence sources and the ability to verify findings and conclusions. To ensure development, synergy is crucial between: external and internal evaluation (achieved by combining internal insight through self-evaluation and external evaluation as an objective assessment), employees' reflective practice based on feedback, and the external evaluation report, which serves as a direct basis for adopting the Institution's Developmental Plan and the Plan for the Improvement of Work Quality. Based on available data for the 2023/2024 school year, it was determined that the average overall work quality score for primary schools in Serbia is 2.8 (on a scale of 1–4), with approximately 65% of schools receiving a score of 3 or 4. Schools are most successful in the areas of student support, interpersonal relationships, and work organization, while facing the most challenges in the domains of formative assessment, adapting teaching to students' educational needs, and developing institutions as centers of innovation. External evaluation is not merely an administrative obligation but a mechanism that enables data-driven developmental decision-making. It helps identify the institution's developmental directions and steers existing resources to where they are most needed for the ultimate benefit and well-being of all students.

Key words: external evaluation, educational institutions, work quality, development, student well-being

Davor Vukelić

magistar primarnog obrazovanja/odgajatelj mentor u socijalnoj skrbi, vanjski suradnik (sveučilišni asistent)

Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet u Rijeci

dvukelic@student.uniri.hr

Anita Zovko

redoviti profesor u trajnom zvanju

Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet u Rijeci

PERCEIVED SUPPORT FOR TEACHERS FROM SCHOOL PROFESSIONAL SUPPORT STAFF IN TEACHING STUDENTS WITH ADHD

Abstract: Successful inclusive education can only be achieved through continuous collaboration between teachers and school professional support staff, as well as through systematic professional support within the school environment. Professional support staff play an important advisory, educational, and coordinating role in working with teachers, parents, and students. Teachers often do not perceive their own competencies for implementing inclusion as sufficient, particularly when working with students with ADHD, which is why they consider the support provided by school professional services to be essential. The aim of the study was to determine the level, differences, and correlations of teachers' perceived support from school professional support staff in working with students with ADHD in relation to participants' sociodemographic characteristics. The research was conducted through a pilot study (N = 335) and a main study (N = 429) involving teachers from public primary schools across Croatia. A voluntary sample was used in the pilot study, while the main study employed a combination of stratified, cluster, and convenience sampling. Following the fulfilment of ethical requirements, data were collected online and through field research during the 2023/2024 and 2024/2025 school years. Confirmatory factor analyses, reliability analyses, correlation analyses, independent-samples t-tests, and one-way analyses of variance were conducted. The findings showed that teachers perceived a moderate level of support from school professional support staff when working with students with ADHD ($M = 3.18$, $SD = 1.019$). It was also found that older teachers ($r = -0.127$, $p < .01$) and teachers with more years of work experience ($r = -0.140$, $p < .01$) perceived lower levels of support from school professional support staff in working with students with ADHD. In conclusion, the results suggest the need to strengthen collaboration between professional support staff and teachers, particularly older teachers and those with more years of work experience.

Key words: ADHD, perceived support, primary school teachers, professional support staff

Sonja T. Kuzmančev-Stanojević
doktor socioloških nauka, viši predavač
Visoka škola strukovnih studija za obrazovanje vaspitača u Kikindi
skuzmancev@gmail.com

NEURODIVERZITET I KRITIČKE STUDIJE AUTIZMA: O EPISTEMOLOŠKOM ZAOKRETU U RAZUMEVANJU AUTIZMA I DRUGIH NEURODIVERGENTNIH STANJA

Rezime: Osnovna ideja ovog rada sastoji se u problematizaciji pojma i koncepta neurodiverziteta, kao i sa njim povezanih i iz njega proizišlih srodnih pojmova. Pod pojmom neurodiverzitet (neuroraznolikost) se najjednostavnije podrazumeva činjenica postojanja prirodnih varijacija u funkcionisanju ljudskih mozgova i, posledično, činjenica postojanja različitih načina percipiranja, doživljavanja, razumevanja i odnošenja prema svetu koji nas okružuje. Iako se pojmom neurodiverzitet ukazuje na jednostavnu biološku činjenicu o postojanju različitih ljudskih mozgova, njegova je polazna i početna tačka konceptualno sociološki, politički, ali i aktivistički utemeljena – artikulišući se globalno u pokretu za prava neurodivergentne manjine – što znači da navedena definicija ima svoje društvene, političke, kulturne i identitetske kako osnove, tako i implikacije. One, u krajnjoj instanci, podrazumevaju promenu paradigme, kao i epistemološko pomeranje od dominantnog medicinskog narativa u ovoj oblasti. U nastavku rada biće reči i o kritičkim studijama autizma, koje se u velikoj meri naslanjaju na tradiciju kritičkih studija invalidnosti, a koje preispituju dominantan narativ o odnosu normalnog i patološkog, prvenstveno u kontekstu autizma, te pokušavaju da razbiju brojne stereotipe koji u ovoj oblasti decenijama egzistiraju. Na kraju rada biće reči o doprinosima i praktičnim implikacijama paradigme i pokreta neurodiverziteta, koji se ogledaju u neuro-afirmativnim praksama, šireći se globalno i podrazumevajući suštinske promene u shvatanju i prihvatanju kako neurorazličitosti, tako i stvarne inkluzije.

Ključne reči: neurodiverzitet, kritičke studije autizma, autizam/spektar autističnih stanja, socijalni model invalidnosti, promena paradigme

NEURODIVERSITY AND CRITICAL AUTISM STUDIES: ON THE EPISTEMOLOGICAL TURN IN THE UNDERSTANDING OF AUTISM AND OTHER NEURODIVERGENT CONDITIONS

Abstract: The basic idea of this paper consists in the problematization of the term and the concept of neurodiversity, as well as the terms both related to it and derived from it. The term neurodiversity simply refers to the existence of natural variations in the functioning of human brains and, consequently, to diverse ways of perceiving, experiencing, understanding and relating to the world around us. Although the term neurodiversity refers to the simple biological fact of the existence of different human brains, its starting point is conceptually sociologically, politically, but also activist-based – articulating globally in the movement for the rights of the neurodivergent minority – which means that the above definition carries important social, political, cultural and identity foundations, as well as implications. These implications ultimately imply both a paradigmatic and an epistemological shift away from the dominant medical narrative in the field. The paper also examines critical autism studies, which are largely grounded in the tradition of critical disability studies, and which question the dominant narrative about the relationship between the normal and the pathological, particularly in the context of autism, while seeking to break numerous stereotypes that have existed in this area for decades. At the end of the paper, the

author discusses the contributions and practical implications of the neurodiversity paradigm and movement, which are reflected in neuro-affirmative practices, spreading globally and calling for fundamental changes in the understanding and acceptance of both neurodiversity and genuine inclusion.

Key words: neurodiversity, critical autism studies, autism/autism spectrum condition (ASC), social model of disability, paradigm shift

Saša V. Stepanović
redovni profesor
Alfa BK Univerzitet, Beograd
salenono86@gmail.com

PROFESIONALNA OSPOSOBLJENOST NASTAVNIKA ZA INKLUZIVNU PRAKSU: PROCENA KOMPETENCIJA, INSTITUCIONALNE PODRŠKE I IZAZOVA U ŠKOLSKOM OKRUŽENJU

Rezime: Savremeni koncept inkluzivnog obrazovanja podrazumeva aktivnu ulogu nastavnika u kreiranju podsticajnog i dostupnog obrazovnog okruženja za učenike sa smetnjama u razvoju. U tom kontekstu, profesionalne kompetencije nastavnika i njihovo razumevanje sopstvene uloge predstavljaju značajne faktore kvaliteta inkluzivne prakse. Cilj istraživanja bio je da se ispita kako nastavnici procenjuju sopstvene kompetencije za realizaciju inkluzivnog obrazovanja, na koji način sagledavaju profesionalne uloge stručnih saradnika u tom procesu, kao i koje prepreke prepoznaju u primeni inkluzivnih principa u školskoj praksi. Istraživanje je realizovano na uzorku od 102 nastavnika zaposlenih u sedam osnovnih škola na teritoriji Beograda. U istraživanju je korišćen posebno konstruisan upitnik, a za proveru njegovih metrijskih karakteristika primenjena je eksplorativna faktorska analiza. Obrada podataka uključivala je deskriptivne statističke pokazatelje, korelacione analize i ispitivanje statističke značajnosti razlika. Rezultati pokazuju da nastavnici određene segmente podrške učenicima sa smetnjama u razvoju dominantno povezuju sa radom školskih pedagoga i psihologa, dok istovremeno izražavaju nesigurnost u proceni sopstvene profesionalne pripremljenosti za inkluzivni rad. Kao najizraženije teškoće izdvajaju se nedovoljna praktična priprema tokom inicijalnog obrazovanja, kao i ograničenja koja proizlaze iz postojeće školske kulture i organizacije rada. Dobijeni nalazi ukazuju da ne postoji statistički značajna povezanost između dužine radnog iskustva nastavnika i njihovih stavova o pojedinim aspektima inkluzivnog obrazovanja ($p > 0,05$). Zaključuje se da unapređivanje kvaliteta inkluzivnog obrazovanja zahteva kontinuirano profesionalno osnaživanje nastavnika, razvoj praktično usmerenih programa stručnog usavršavanja i jačanje institucionalne podrške inkluzivnim praksama u školskom okruženju.

Ključne reči: inkluzivno obrazovanje, nastavničke kompetencije, profesionalne uloge nastavnika, školska podrška, inkluzivna praksa

PROFESSIONAL PREPAREDNESS OF TEACHERS FOR INCLUSIVE PRACTICE: ASSESSMENT OF COMPETENCIES, INSTITUTIONAL SUPPORT, AND CHALLENGES IN THE SCHOOL ENVIRONMENT

Abstract: The contemporary concept of inclusive education implies an active role of teachers in creating a stimulating and accessible educational environment for students with developmental disabilities. In this context, teachers' professional competencies and their understanding of their own professional roles represent important factors influencing the quality of inclusive practice. The aim of this study was to examine how teachers assess their own competencies for implementing inclusive education, how they perceive the professional roles of school counselors and psychologists in this process, and which obstacles they identify in the implementation of inclusive principles in school practice. The research was conducted on a sample of 102 teachers employed in seven primary schools in the territory of Belgrade. A specially designed questionnaire was used in the study, while exploratory factor analysis was applied to examine its metric characteristics. Data processing included descriptive statistical indicators, correlation analyses, and tests of statistical significance. The results indicate that teachers predominantly associate

certain aspects of support for students with developmental disabilities with the work of school pedagogues and psychologists, while at the same time expressing uncertainty regarding their own professional preparedness for inclusive work. The most prominent difficulties identified include insufficient practical training during initial education, as well as limitations arising from the existing school culture and work organization. The findings also indicate that there is no statistically significant correlation between teachers' years of work experience and their attitudes toward certain aspects of inclusive education ($p > 0.05$). It can be concluded that improving the quality of inclusive education requires continuous professional empowerment of teachers, the development of practice-oriented professional training programs, and the strengthening of institutional support for inclusive practices within the school environment.

Key words: inclusive education, teacher competencies, professional roles of teachers, school support, inclusive practice

Anida R. Vrcić Amar

viši predavač

Visoka škola strukovnih studija za obrazovanje vaspitača u Kikindi

avrcicamar@gmail.com

Almedina Š. Numanović

vanredni profesor

Departman za pedagoško-psihološke nauke, Univerzitet u Novom Pazaru

Nataša R. Lazović

docent

Departman za Psihologiju, Filozofski fakultet, Univerzitet u Nišu

PERCIPIRANI STRES KOD MAJKI DECE SA POTEŠKOĆAMA U RAZVOJU I TIPIČNOG RAZVOJA

Rezime: Percepcija stresa kod majki predstavlja subjektivni doživljaj opterećenja koji proizlazi iz zahteva roditeljske uloge i dostupnih resursa za suočavanje s njima. Ovaj doživljaj može biti pojačan kada se majke suočavaju sa brigom o detetu sa poteškoćama u razvoju, zbog dodatnih emocionalnih i praktičnih izazova. Cilj ovog istraživanja bio je da se ispita razlika u nivou percipiranog stresa i indikatorima mentalnog zdravlja između majki dece tipičnog razvoja i majki dece sa poteškoćama u razvoju. Istraživanje je sprovedeno na uzorku od 454 majke, od kojih je 22,9% imalo dete sa poteškoćama u razvoju. U istraživanju su primenjeni upitnici DASS-21 i Skala percipiranog stresa (PSS), kao i upitnik sociodemografskih karakteristika. Rezultati ovog istraživanja ukazuju na to da se majke dece sa poteškoćama u razvoju i majke dece tipičnog razvoja ne razlikuju značajno u nivou percipiranog stresa ($p \geq .05$; .412) merenog Skalom percipiranog stresa (PSS), kao ni u dimenziji stresa na DASS-21 skali ($p \geq .05$; .336). Jedina uočena razlika odnosi se na viši nivo anksioznosti kod majki dece sa poteškoćama u razvoju ($p \leq .05$; .023), pri čemu je efekat mali, što ograničava njegovu praktičnu značajnost. Sociodemografski posmatrano, grupe majki su bile uglavnom uporedive i bez značajnih razlika, dok je mala razlika pronađena u odnosu na sociodemografsku varijablu zaposlenost supruga ($p \leq .05$). Dobijeni rezultati ukazuju na to da prisustvo razvojnih poteškoća kod deteta nije nužno povezano sa višim ukupnim nivoom percipiranog stresa kod majki. Ovakav nalaz sugerise postojanje specifičnih emocionalnih opterećenja, iako bez izraženog uticaja na opšti nivo stresa.

Ključne reči: stres, majke, deca sa poteškoćama u razvoju

PERCEIVED STRESS IN MOTHERS OF CHILDREN WITH DEVELOPMENTAL DIFFICULTIES AND TYPICAL DEVELOPMENT

Abstract: Perceived stress in mothers represents a subjective experience of burden arising from the demands of the parenting role and the available coping resources. This experience may be intensified in mothers caring for a child with developmental difficulties due to additional emotional and practical challenges. The aim of this study was to examine differences in perceived stress levels and indicators of mental health between mothers of typically developing children and mothers of children with developmental difficulties. The study was conducted on a sample of 454 mothers, of whom 22.9% had a child with developmental difficulties. The DASS-21 questionnaire, the Perceived Stress Scale (PSS), and a sociodemographic questionnaire were used in the research. The results indicate that there are no statistically significant differences between mothers of children with developmental difficulties and

mothers of typically developing children in perceived stress levels ($p \geq .05$; .412) measured by the Perceived Stress Scale (PSS), nor in the stress dimension of the DASS-21 scale ($p \geq .05$; .336). The only observed difference was a higher level of anxiety among mothers of children with developmental difficulties ($p \leq .05$; .023), with a small effect size, which limits its practical significance. Sociodemographically, the groups were largely comparable, with a small difference found in the variable related to the employment status of the spouse ($p \leq .05$). The results suggest that the presence of developmental difficulties in a child is not necessarily associated with higher overall levels of perceived stress in mothers. This finding indicates the presence of specific emotional burdens, although without a pronounced impact on general stress levels.

Key words: stress, mothers, children with developmental difficulties, typical development

Branko Medić

viši predavač

Visoka škola strukovnih studija za obrazovanje vaspitača i trenera u Subotici

brankomedic@gmail.com

Sanja Nikolić

profesor strukovnih studija

Visoka škola strukovnih studija za obrazovanje vaspitača i trenera u Subotici

ULOGA DIGITALNIH SREDSTAVA U INDIVIDUALIZACIJI MATEMATIČKIH AKTIVNOSTI ZA DECU SA RAZVOJNIM SPECIFIČNOSTIMA

Rezime: Individualizacija matematičkih aktivnosti za decu sa razvojnim specifičnostima u predškolskoj ustanovi predstavlja složen metodički zadatak koji zahteva precizno poznavanje razvojnog profila deteta, pažljivo biranje didaktičkih sredstava i kontinuiranu saradnju s multisektorskim timom. Digitalna sredstva otvaraju nove mogućnosti za individualizaciju koje klasični materijali ne mogu u potpunosti pružiti. Cilj rada jeste da se, na osnovu pregleda relevantne literature objavljene u periodu od 2015. do 2025. godine, sistematski razmotre mogućnosti korišćenja digitalnih sredstava za individualizaciju matematičkih aktivnosti za decu sa razvojnim specifičnostima i predlože preporuke primenjive u multisektorski organizovanim vrtićkim timovima u Republici Srbiji. Primenjen je teorijsko-analički pregled literature sa pretragom relevantnih međunarodnih bibliografskih baza, uz tematsku sintezu dvadeset šest radova prema unapred definisanim kategorijama digitalnih sredstava i razvojnih specifičnosti dece. Identifikovane su četiri ključne mogućnosti digitalne individualizacije: adaptivnost aplikacija (prilagođavanje težine zadataka aktuelnom postignuću deteta), multimodalna reprezentacija pojmova (istovremeni vizuelni, auditivni i taktilni ulaz), dokumentovanje napredovanja za potrebe stručnog tima i podrška kooperativnom učenju na interaktivnim tablama. Za svaku mogućnost navedeni su konkretni primeri, empirijski nalazi i ograničenja. Digitalna sredstva nisu zamena za neposredan rad vaspitača s detetom, ali mogu značajno obogatiti individualizovani pristup ukoliko se koriste promišljeno, u skladu sa razvojnim profilom deteta i u koordinaciji s članovima multisektorskog tima. Preporuke obuhvataju pažljiv izbor aplikacija na osnovu pedagoški recenziranih izvora, ograničavanje trajanja digitalnih aktivnosti, obavezno aktivno posredovanje vaspitača i sistematsku razmenu podataka o napredovanju između vaspitača, defektologa, psihologa i roditelja, uz strogu zaštitu privatnosti deteta.

Ključne reči: digitalna sredstva, individualizacija, matematičke aktivnosti, razvojne specifičnosti, predškolski uzrast

THE ROLE OF DIGITAL TOOLS IN THE INDIVIDUALIZATION OF MATHEMATICAL ACTIVITIES FOR CHILDREN WITH DEVELOPMENTAL SPECIFICITIES

Abstract: The individualization of mathematical activities for children with developmental specificities in the preschool setting represents a complex methodical task that requires precise knowledge of the child's developmental profile, careful selection of didactic resources, and ongoing cooperation within a multisectoral team. Digital tools open new possibilities for individualization that traditional materials cannot fully provide. The aim is to systematically consider, based on a review of literature published between 2015 and 2025, the possibilities of using digital tools for individualizing mathematical activities for children with developmental specificities, and to propose recommendations applicable in multisectorally organized kindergarten teams in the Republic of Serbia. A theoretical-analytical literature

review was conducted using relevant international bibliographic databases, with thematic synthesis of twenty-six papers according to predefined categories of digital tools and children's developmental specificities. Four key possibilities of digital individualization were identified: application adaptivity (adjusting task difficulty to the child's current achievement), multimodal representation of concepts (simultaneous visual, auditory, and tactile inputs), documentation of progress for the expert team, and support for cooperative learning on interactive whiteboards. For each possibility, concrete examples, empirical findings, and limitations are provided. Digital tools are not a substitute for the direct work of the preschool teacher with the child, but they can significantly enrich the individualized approach if used thoughtfully, in accordance with the child's developmental profile, and in coordination with members of the multisectoral team. Recommendations include careful selection of applications based on pedagogically reviewed sources, limiting the duration of digital activities, mandatory active mediation by the preschool teacher, and systematic exchange of progress data among preschool teachers, special educators, psychologists, and parents, with strict protection of the child's privacy.

Key words: digital tools, individualization, mathematical activities, developmental specificities, preschool age

Olivera V. Urošev Palalić

doktor nauka – metodika nastave/nastavnik srpskog jezika i književnosti

Osnovna škola „Žarko Zrenjanin”, Zrenjanin

olivera.u.palalic@gmail.com

PRIMENA INDIVIDUALNOG OBRAZOVNOG PLANA U OSNOVNOJ ŠKOLI

Rezime: Rad se bavi primenom individualnog obrazovnog plana u nastavnoj praksi. Cilj rada je ispitivanje stavova i iskustva nastavnika osnovne škole o primeni i ograničenjima primene individualnog obrazovnog plana u nastavi. Istraživanje je sprovedeno metodom anketiranja, a za potrebe ispitivanja korišćen je prilagođen upitnik, koncipiran u skladu sa ciljem istraživanja. Rezultati pokazuju da većina nastavnika uglavnom prepoznaje da individualni obrazovni plan doprinosi napredovanju učenika za koga je namenjen. Istovremeno se kao najčešća ograničenja izdvajaju obimni administrativni zahtevi, nedovoljna stručna osposobljenost nastavnika i nedostatak vremena. Naglašava se i potreba za prisutnijom podrškom stručne službe i defektologa u školi, kao i za dodatnim stručnim usavršavanjem nastavnika. Dalje, rezultati ankete ukazuju da uspešna primena individualnog obrazovnog plana zahteva ne samo angažovanje nastavnika, već i unapređenje uslova za njegovu kvalitetniju primenu u nastavi. To podrazumeva veću saradnju sa roditeljima, bolju dostupnost raznovrsnih materijala i udžbenika prilagođenih različitim potrebama učenika, kao i smanjenje ukupnog broja učenika u odeljenju u kojem se nalaze učenici koji rade po programu individualnog obrazovnog plana. Nastavnici se slažu da nije lako naći meru između podrške učeniku i dodatnog opterećenja koje primena plana u osnovnoj školi donosi, uz naglašenu potrebu za dodatnom institucionalnom i stručnom podrškom. Zaključno, može se istaći da nastavnici prepoznaju značaj implementacije individualnog obrazovnog plana, ali da je za njegovu kvalitetnu primenu neophodno unapređenje uslova rada u osnovnoj školi.

Ključne reči: individualni obrazovni plan, osnovna škola, stavovi nastavnika, profesionalne kompetencije

IMPLEMENTATION OF THE INDIVIDUALIZED EDUCATION PLAN IN PRIMARY SCHOOL

Abstract: This paper examines the implementation of the Individualized Education Plan in teaching practice. The aim of the study is to investigate primary school teachers' attitudes and experiences regarding the implementation and limitations of the Individualized Education Plan in classroom practice. The research was conducted using a survey method, and a modified questionnaire designed in accordance with the objectives of the study was used for data collection. The results indicate that most teachers generally recognize the importance of the Individualized Education Plan for students' progress. At the same time, the most common constraints identified are extensive administrative requirements, insufficient teacher training, and lack of time. The findings also highlight the need for stronger support from school professional services and special education professionals, as well as additional teacher professional development. Furthermore, the results show that the successful implementation of the Individualized Education Plan requires not only teacher engagement but also improved conditions for its effective application in teaching practice. This includes greater cooperation with parents, better availability of diverse teaching materials and textbooks adapted to different student needs, as well as a reduced number of students in classes where students work according to the Individualized Education Plan. It is also noted that finding a balance between providing adequate student support and the additional workload associated with the plan is not always easy, which further emphasizes the need for stronger institutional and professional support. In conclusion, teachers recognize the importance of implementing the

Individualized Education Plan; however, its effective application requires significant improvement of working conditions in primary schools.

Key words: Individualized Education Plan, primary school, teachers' attitudes, professional competencies

Lada S. Marinković

doc dr psihologije, profesor

Akademija strukovnih studija Novi Sad, Odsek Visoka škola strukovnih studija za obrazovanje vaspitača
Novi Sad; Fakultet Lazar Vrkatić

lada.marinkovic@gmail.com

FUNKCIONALNOM FLUENTNOŠĆU DO JAČANJA PEDAGOŠKIH KOMPETENCIJA I AUTENTIČNOSTI U KOMUNIKACIJI

Rezime: Savremene promene u odnosu generacije Z prema autoritetu zahtevaju transformaciju komunikacionih kompetencija i same ličnosti nastavnika. Cilj ovog rada jeste istraživanje mogućnosti primene modela funkcionalne fluentnosti u unapređivanju praktičnih strategija u pedagoškoj praksi i osnaživanju autentičnosti edukatora. Oslanjajući se na teoriju samoregulacije, model funkcionalne fluentnosti obezbeđuje praktičan alat za voljno usmeravanje psihičke energije na situacije „ovde i sada“. Time se stvaraju preduslovi za očuvanje mentalnog zdravlja, prevenciju sindroma izgaranja (burnout) kod nastavnika, vaspitača i profesora, ali i pruža pozitivan model učenicima za razvoj lične autonomije. U radu se kritički analiziraju metodološki pristupi, problemi u operacionalizaciji i definisanju pedagoške autentičnosti, kao i mogućnosti njenog merenja. Rezultati teorijske analize i empirijskih zapažanja ukazuju na jasne metodološke teškoće u kvantifikaciji samog koncepta autentičnosti. Istovremeno, nalazi potvrđuju izuzetno visoku prijemчивost, razumevanje i lakoću integracije ovog modela u svakodnevnu praksu vaspitača i nastavnika.

Ključne reči: funkcionalna fluentnost, autentičnost nastavnika, pedagoške kompetencije, komunikacijske veštine, ličnost nastavnika

EMPOWERING PEDAGOGICAL COMPETENCES AND AUTHENTICITY IN COMMUNICATION THROUGH FUNCTIONAL FLUENCY

Abstract: Contemporary shifts in Generation Z's attitude toward authority demand a transformation of both communication competences and the teacher's personality. This paper aims to explore the possibilities of applying the Functional Fluency model to enhance practical strategies in pedagogical practice and empower the authenticity of educators. Grounded in self-regulation theory, the Functional Fluency model provides a practical tool for consciously directing psychic energy toward "here and now" situations. This establishes the prerequisites for preserving mental health and preventing burnout syndrome among preschool teachers, schoolteachers, and professors, while simultaneously providing a positive model for students to develop personal autonomy. The paper critically analyzes methodological approaches, challenges in operationalizing and defining pedagogical authenticity, as well as the possibilities of its measurement. The results of the theoretical analysis and empirical observations indicate clear methodological difficulties in quantifying the concept of authenticity itself. Concurrently, the findings confirm an exceptionally high level of receptivity, understanding, and ease of integrating this model into the daily practice of preschool and school teachers.

Key words: functional fluency, teacher authenticity, pedagogical competences, communication skills, teacher personality

Jastra M. Radulović Vincetić

vaspitač

PU „Radosno detinjstvo”

jastrazlatokosa@gmail.com

Lada S. Marinković

doc dr, profesor

Akademija strukovnih studija Novi Sad, Odsek Visoka škola strukovnih studija za obrazovanje vaspitača
Novi Sad; Fakultet Lazar Vrkatić

ZAŠTO RODITELJI IMAJU TEŠKOĆE DA USPAVAJU DETE – RODITELJSKE KOMPETENCIJE ZA ELEMENTARNU BRIGU

Rezime: U radu se problematizuje pitanje deficitarnosti roditeljskih kompetencija u domenu zadovoljavanja elementarnih dečjih potreba. Činjenica da se roditelji sve češće obraćaju za stručnu podršku povodom bazičnih funkcija (uspavljivanje, hranjenje, strukturisanje slobodnog vremena, igra, podrška učenju i osamostaljivanju) ukazuje na to da se savremeno roditeljstvo udaljava od tradicionalnog, transgeneracijskog prenosa praksi i otvara ka novim izvorima podrške. U radu je prikazano istraživanje nivoa stresa i specifičnih poteškoća sa kojima se roditelji suočavaju prilikom uspostavljanja ritma spavanja kod dece predškolskog uzrasta. Uzorak je obuhvatio 30 roditelja dece uzrasta od dve do sedam godina. Ispitanicima je ponuđen edukativni video-materijal sa smernicama za unapređenje ove roditeljske prakse, nakon čega je ponovljenim merenjem procenjen nivo stresa i evaluirana uspešnost same intervencije. Rezultati potvrđuju da neadekvatan pristup detetovom ritmu spavanja i budnosti generiše visok nivo stresa za roditelje, ali i za celokupan porodični sistem. Dosadašnja praktična iskustva i preliminarni rezultati ukazuju da teškoće uspavljivanja često nisu posledica nedostatka informacija, već nesigurnosti roditelja u njihovu primenu, preplavljenosti različitim savetima i izraženog osećaja krivice prilikom postavljanja razvojno primerenih granica. Roditelji najčešće menjaju svoje ponašanje ne zato što su dobili novu informaciju, već zato što su dobili novi način razumevanja sopstvene roditeljske uloge. Rezultati ukazuju da se stres uzrokovao teškoćama uspavljivanja deteta ne može objasniti isključivo nedostatkom roditeljskog znanja, već složenom interakcijom emocionalnih, motivacionih i praktičnih aspekata roditeljske uloge. Kao posebno značajni elementi izdvajaju se kvalitet roditeljske responzivnosti, nivo anksioznosti u vezi sa roditeljskom ulogom, motivacioni faktori roditeljstva, struktura porodice i praktične roditeljske kompetencije. Dobijeni rezultati upućuju na važnost osnaživanja ovih faktora kako bi se redukovao roditeljski stres i obezbedilo funkcionalno porodično okruženje. U praksi rada sa roditeljima potrebno je osnaživanje u pogledu doslednosti uspostavljanja večernjih rutina, postavljanja granica i roditeljske responzivnosti na detetove potrebe. Edukativna podrška doprinosi smanjenju roditeljskog stresa i uspostavljanju funkcionalnijih obrazaca porodičnog funkcionisanja.

Ključne reči: roditeljske kompetencije, savremeno roditeljstvo, problemi uspavljivanja, roditeljski stres, preventivni programi za roditelje

WHY PARENTS STRUGGLE TO PUT THEIR CHILDREN TO SLEEP – PARENTAL COMPETENCIES FOR ELEMENTARY CARE

Abstract: This paper problematizes the deficit in parental competencies regarding the satisfaction of children's elementary needs. The fact that parents increasingly seek professional support for basic functions (putting children to sleep, feeding, structuring free time, play, supporting learning, and

developing independence) indicates that contemporary parenting is moving away from traditional, transgenerational practices and opening up to new sources of support. This study examines stress levels and specific difficulties parents face when establishing sleep rhythms in preschool children. The sample included 30 parents of children aged two to seven. Participants were provided with educational video material containing guidelines for improving this parenting practice, after which a repeated measurement assessed stress levels and evaluated the success of the intervention. The results confirm that an inadequate approach to a child's sleep-wake rhythm generates high stress levels for parents and the entire family system. Practical experience and preliminary results indicate that bedtime difficulties are often not due to a lack of information, but rather parental insecurity in its application, overwhelm from conflicting advice, and guilt when setting developmentally appropriate boundaries. Parents rarely change their behavior because they received new information, but because they gained a new understanding of their parental role. The findings show that stress caused by bedtime difficulties cannot be explained solely by a lack of knowledge, but by a complex interaction of emotional, motivational, and practical aspects of parenting. Key elements include the quality of parental responsiveness, anxiety related to the parental role, motivational factors, family structure, and practical competencies. Empowering these factors is crucial for reducing parental stress and ensuring a functional family environment. In practice, parents need support regarding consistency in evening routines, boundary setting, and responsiveness. Educational support helps reduce parental stress and establish functional family patterns.

Key words: parental competencies, contemporary parenting, bedtime difficulties, parental stress, preventive programs for parents

Renata R. Škrbić
vanredni profesor
Univerzitet u Novom Sadu, Medicinski fakultet, Novi Sad
renata.skrbic@mf.uns.ac.rs
Milica S. Gajević
master defektolog
ŠOSO „Milan Petrović“
gajevicmilica1998@gmail.com

STAVOVI NASTAVNIKA PREMA PODRŠCI U OBRAZOVANJU GLUVIH I NAGLUVIH UČENIKA

Rezime: Barijere u komunikaciji predstavljaju jedan od osnovnih izazova u obrazovanju gluvih i naglavih učenika. Savremena podrška u obrazovanju usmerena je na prevazilaženje ovih barijera primenom slušnih tehnologija, vizuelne podrške, podsticanjem razvoja slušnih i govornih kompetencija, kao i korišćenjem znakovnog jezika i bilingvalnog pristupa. Cilj rada je ispitivanje stavova nastavnika prema primeni različitih oblika podrške u obrazovanju gluvih i naglavih učenika. U istraživanju je učestvovalo 108 nastavnika zaposlenih u osnovnim i srednjim školama, prosečne starosti 45,64 godine ($SD = 10,21$), od kojih je 72,2% bilo ženskog pola. Prosečan radni staž ispitanika iznosio je 17,58 godina ($SD = 10,08$). U istraživanju je korišćen upitnik Verovanja i stavovi prema obrazovanju gluvih (Beliefs and Attitudes about Deaf Education; Clark DM, Baker S, Hoa Choi S, Allen T, 2013). Najpozitivniji stavovi nastavnika zabeleženi su prema primeni slušnih tehnologija i vizuelne podrške ($AS = 3,90$; $SD = 0,52$). Pozitivniji stavovi izraženi su i prema primeni znakovnog jezika ($AS = 3,72$; $SD = 0,71$), dok su najniži skorovi dobijeni na supskali slušanja i govora ($AS = 3,19$; $SD = 1,16$). U odnosu na radno mesto, najpozitivnije stavove prema svim vrstama podrške iskazali su nastavnici osnovnih škola, dok su najmanje pozitivni stavovi zabeleženi kod nastavnika zaposlenih u gimnazijama. Nastavnici sa iskustvom u radu sa gluvim i naglavih učenikima imali su pozitivnije stavove prema primeni slušnih tehnologija ($p = 0,02$), kao i ispitanici muškog pola ($p = 0,03$). Nastavnici iskazuju pozitivne stavove prema primeni slušnih tehnologija, vizuelne podrške i znakovnog jezika u radu sa gluvim i naglavih učenikima. Neutralniji stavovi dobijeni su prema primeni oralnog pristupa, koji je i dalje dominantno zastupljen u obrazovnoj praksi u Srbiji. Dobijeni rezultati ukazuju na otvorenost nastavnika prema primeni dodatnih oblika podrške, uključujući i znakovni jezik, što može doprineti unapređenju obrazovne podrške gluvim i naglavih učenikima.

Ključne reči: obrazovna podrška, oralni pristup, slušne tehnologije, znakovni jezik

TEACHERS' ATTITUDES TOWARDS SUPPORT IN THE EDUCATION OF DEAF AND HARD OF HEARING STUDENTS

Abstract: Communication barriers represent one of the main challenges in the education of deaf and hard-of-hearing students. Contemporary educational support aims to overcome these barriers through the use of hearing technologies, visual support, the development of listening and speech skills, as well as sign language and bilingual approaches. The aim of this study was to examine teachers' attitudes toward different forms of support in the education of deaf and hard-of-hearing students. The study included 108 teachers employed in primary and secondary schools, with a mean age of 45.64 years ($SD = 10.21$); 72.2% were female. The average teaching experience was 17.58 years ($SD = 10.08$). The Beliefs and

Attitudes about Deaf Education questionnaire (Clark DM, Baker S, Hoa Choi S, Allen T, 2013) was used. Teachers expressed the most positive attitudes toward hearing technologies and visual support ($M = 3.90$; $SD = 0.52$). Positive attitudes were also reported toward the use of sign language ($M = 3.72$; $SD = 0.71$), whereas the lowest scores were obtained on the listening and speech subscale ($M = 3.19$; $SD = 1.16$). Primary school teachers showed the most positive attitudes toward all forms of support, while teachers employed in grammar schools reported the least positive attitudes. Teachers with experience in working with deaf and hard-of-hearing students had more positive attitudes toward hearing technologies ($p = 0.02$), as did male participants ($p = 0.03$). Teachers generally expressed positive attitudes toward hearing technologies, visual support, and sign language in the education of deaf and hard-of-hearing students. More neutral attitudes were observed toward the oral approach, which remains dominant in educational practice in Serbia. The findings indicate teachers' openness toward additional forms of support, including sign language, which may contribute to improving educational support for deaf and hard-of-hearing students.

Key words: educational support, hearing technologies, oral approach, sign language

Marija K. Mišljanov

dipl. i master socijalna radnica, dipl. psiholog, doktorantkinja iz oblasti socioloških nauka – voditelj slučaja u socijalnoj zaštiti

Centar za socijalni rad „Solidarnost“, Pančevo

marija.misljanov@gmail.com

PODRŠKA PORODICI U POSTRAZVODNOJ KRIZI: ULOGA MEĐUSEKTORSKE SARADNJE OBRAZOVANJA I SOCIJALNE ZAŠTITE

Rezime: Porodica predstavlja jedan od najznačajnijih agenasa socijalizacije i veoma je važno razumeti promene koje pogađaju savremenu porodicu. U tom kontekstu, važno je prilagoditi i međusektorsku saradnju institucija, kroz uvažavanje društvenih procesa i vrednosnog sistema društva u kojem živimo. Neke od uočljivih tendencija, koje su naročito izražene u razvijenim zemljama, odnose se na odlaganje ulaska u brak, manji broj dece u porodici, smanjenje broja bračnih i povećanje broja vanbračnih zajednica, te porast stope razvoda braka. Razvod braka predstavlja stresan događaj za sve članove porodice, a u praksi se uočava da određen broj porodica ostaje u prolongiranom stresu usled višegodišnjeg trajanja postrazvodnog konflikta. Deca školskog uzrasta značajan deo vremena provode u osnovnim ili srednjim školama i obrazovni sistem je od velikog značaja za rano prepoznavanje mogućeg negativnog uticaja prolongiranog roditeljskog konflikta na mentalno zdravlje deteta. Takođe, porodice koje prolaze kroz razvod dolaze u dodir sa sistemom socijalne zaštite u pogledu davanja nalaza i mišljenja u sudskim postupcima poveravanja dece. Kvalitet saradnje između ova dva sistema je veoma važan za pravovremenu podršku i eventualno upućivanje na zdravstveni sistem. Cilj rada je da ukaže na značaj međusektorske saradnje, kao i unapređivanje postojeće prakse u kontekstu prevencije i pružanja pravovremene podrške porodici u krizi, a naročito deci koja dolaze iz porodica čiji roditelji se razvode. Istraživanje se zasniva na analizi statističkih podataka na republičkom nivou i na nivou grada Pančeva, analizi dostupnih informacija o resursima zajednice, kao i na podacima prikupljenim putem fokus grupe i upitnika za profesionalce koji neposredno rade sa porodicama u postrazvodnoj krizi. Očekuje se da rezultati doprinesu identifikovanju ključnih prepreka i resursa za unapređenje međusektorske saradnje u cilju pravovremene i koordinisane podrške deci i porodicama pogođenim postrazvodnim konfliktima.

Ključne reči: postrazvodni konflikti, deca razvedenih roditelja, međusektorska saradnja, socijalna zaštita, obrazovni sistem

SUPPORT FOR THE FAMILY IN POST-DIVORCE CRISIS: THE ROLE OF INTERSECTORAL COOPERATION BETWEEN EDUCATION AND SOCIAL WELFARE

Abstract: The family represents one of the most significant agents of socialization, and it is very important to understand the changes affecting the modern family. In this context, it is important to adapt intersectoral cooperation of institutions by taking into account the social processes and the value system of the society. Some of the noticeable trends, which are particularly pronounced in developed countries, relate to postponed entry into marriage, a smaller number of children in the family, a decrease in the number of marital and an increase in the number of non-marital unions, as well as a rise in the divorce rate. Divorce represents a stressful event for all members of the family, and in practice, it is observed that a certain number of families remain in prolonged stress due to long-lasting post-divorce conflict. School-aged children spend a significant portion of their time in primary or secondary schools, and the education system is of great importance for the early recognition of the possible negative impact of prolonged

parental conflict on the child's mental health. Additionally, families going through a divorce come into contact with the social welfare system regarding the provision of reports and opinions in court proceedings on child custody. The quality of cooperation between these two systems is very important for timely support and, if necessary, referral to the healthcare system. The aim of the paper is to highlight the importance of intersectoral cooperation, as well as to improve existing practices in the context of preventing and providing timely support to families in crisis, particularly to children who come from families whose parents are divorcing. The research is based on the analysis of statistical data at the national level and at the city level of Pančevo, the analysis of available information about community resources, as well as data collected through a focus group and questionnaires for professionals who work directly with families in post-divorce crisis. The results are expected to contribute to identifying key obstacles and resources for improving intersectoral cooperation in order to provide timely and coordinated support to children and families affected by post-divorce conflicts.

Key words: post-divorce conflicts, children of divorced parents, intersectoral cooperation, social protection, educational system

Andelka V. Bulatović
dr pedagoških nauka, nezaposlena trenutno
dragibulatovic@yahoo.com
Sanela Lacik
vaspitač specijalista
PU „Radosno detinjstvo“, Novi Sad
sanelalacikns@gmail.com

EDUKATIVNE RADIONICE KAO PODRŠKA RAZVOJU RODITELJSKIH KOMPETENCIJA

Rezime: Savremene koncepcije predškolskog vaspitanja i obrazovanja polaze od shvatanja da je kvalitetna saradnja porodice i predškolske ustanove jedan od ključnih faktora podrške dečjem razvoju i učenju. U tom kontekstu, roditeljske kompetencije predstavljaju značajan resurs za ostvarivanje dobrobiti deteta, dok predškolska ustanova ima važnu ulogu u njihovom osnaživanju kroz različite oblike savetodavno-edukativnog rada sa roditeljima. Među njima se posebno izdvajaju edukativne radionice kao oblik stručne podrške usmeren na unapređivanje roditeljskih znanja, veština i stavova relevantnih za kvalitetno roditeljstvo. Rad polazi od teorijskih postavki o značaju partnerstva porodice i vrtića i razmatra mogućnosti primene edukativnih radionica u funkciji razvoja roditeljskih kompetencija. Posebna pažnja posvećena je radionici o nenasilnoj komunikaciji kao modelu podrške roditeljima u razumevanju dečjih potreba, unapređivanju komunikacijskih veština i izgradnji odnosa zasnovanih na međusobnom uvažavanju i poštovanju. Nenasilna komunikacija doprinosi razvoju empatije, emocionalne pismenosti i konstruktivnog rešavanja konflikata, čime se stvaraju uslovi za kvalitetnije porodične odnose i podsticajnije razvojno okruženje za dete. Cilj rada jeste da ukaže na značaj edukativnih radionica kao segmenta saradnje porodice i predškolske ustanove, kao i na njihov potencijal u osnaživanju roditelja za odgovorno i kompetentno ostvarivanje roditeljske uloge. Zaključuje se da sistematska podrška roditeljima doprinosi unapređivanju kvaliteta vaspitno-obrazovnog procesa i ostvarivanju dobrobiti deteta.

Ključne reči: roditeljske kompetencije, edukativne radionice, nenasilna komunikacija, partnerstvo porodice i vrtića, dobrobit deteta

EDUCATIONAL WORKSHOPS AS A MEANS OF SUPPORTING THE DEVELOPMENT OF PARENTAL COMPETENCIES

Abstract: Contemporary concepts of preschool education are based on the understanding that high-quality cooperation between families and preschool institutions is one of the key factors in supporting children's development and learning. In this context, parental competencies represent an important resource for ensuring child well-being, while preschool institutions play a significant role in strengthening these competencies through various forms of advisory and educational work with parents. Among these, educational workshops stand out as a form of professional support aimed at improving parents' knowledge, skills, and attitudes relevant to effective parenting. This paper is based on theoretical assumptions about the importance of family-preschool partnership and examines the possibilities of applying educational workshops in the development of parental competencies. Special attention is given to a workshop on nonviolent communication as a model of support for parents in understanding children's needs, improving communication skills, and building relationships based on mutual respect and appreciation. Nonviolent communication contributes to the development of empathy, emotional literacy,

and constructive conflict resolution, thereby creating conditions for better family relationships and a more stimulating developmental environment for the child. The aim of the paper is to highlight the importance of educational workshops as a segment of cooperation between families and preschool institutions, as well as their potential in empowering parents to carry out their parental role responsibly and competently. It is concluded that systematic support for parents contributes to improving the quality of the educational process and achieving child well-being.

Key words: parenting competencies, workshops, nonviolent communication, family–preschool partnership, child well-being

Miljana Đ. Marić Ognjenović

doktor nauka socijalne politike i socijalnog rada/asistent

Filozofski fakultet, Univerzitet u Novom Sadu

miljana.marić.ognjenović@ff.uns.ac.rs

Ivana Mihić

doktor psiholoških nauka, vanredni profesor

Filozofski fakultet, Univerzitet u Novom Sadu

Katarina S. Mašić Đonlić

doktorand psihologije, asistent

Filozofski fakultet, Univerzitet u Novom Sadu

Tara D. Stajić

doktorand socijalne politike i socijalnog rada, saradnik u nastavi

Filozofski fakultet, Univerzitet u Novom Sadu

PODRŠKA U GRAĐENJU PRILIKA ZA RANO UČENJE DECE U ROMSKIM PORODICAMA: PERSPEKTIVA PORODICA

Rezime: Prilike za rano učenje, posmatrano kroz koncept podsticajne nege, kao aktuelni okvir istraživanja rasta i razvoja deteta, predstavljaju jedan od temeljnih pokazatelja kvaliteta staranja porodice o detetu. Ovaj aspekt podrazumeva kompetencije roditelja da razume potrebe deteta za istraživanjem, učenjem i razvojem, ali jednako tako i resurse, znanja i veštine da za dete kreira podsticajno okruženje. Procenjuje se najčešće kroz mere uključenosti deteta u različite podsticajne aktivnosti u kući, kao i mere involviranosti roditelja u aktivnosti sa detetom. Rezultati Istraživanja višestrukih pokazatelja položaja žena i dece u Srbiji (MICs6) pokazuju da je udeo odraslih članova domaćinstva u romskim porodicama koji su uključeni u aktivnost sa detetom duplo manji nego u opštoj populaciji porodica dece do 5 godina. Dostupnost podsticajnih materijala (igračke, knjige) je vrlo mala. Cilj ovog istraživanja predstavlja ispitivanje razumevanja prilika za rano učenje i načina na koji romske porodice doživljavaju podršku u građenju podsticajnog okruženja za dete. Istraživanje je realizovano u okviru doktorske disertacije, kvalitativnim pristupom na uzorku od 32 porodice. Podaci su prikupljeni fokus grupnom diskusijom, a potom analizirani teorijski vođenom tematskom analizom. Nalazi ukazuju na to da romske porodice prilike za rano učenje dominantno razumeju kao ciljane i planirane aktivnosti koje bi trebalo da se realizuju u vaspitno-obrazovnim ustanovama. Kapacitet svojih porodica za podršku ranom učenju i razvoju ne prepoznaju u dovoljnoj meri. Na primer, u veoma maloj meri koriste rutine i rituale u porodici kao resurs za podršku razvoju i učenju dece. Svoju ulogu uglavnom vide kroz odgovor na fiziološke potrebe deteta. Pored patronažne službe, za koju procenjuju da ih poučava i pomaže vezano za kreiranje podsticajnog okruženja, roditelji kao resurs vide pedijatra, aktiviste nevladinih organizacija i vaspitače. Navode da im je podrška najpotrebnija kod uključivanja u obrazovni sistem. Nalazi su diskutovani u kontekstu građenja sistema funkcionalnog, dostupnog, kulturno osetljivog sistema podrške.

Ključne reči: podsticajna nega, prilike za rano učenje, rani razvoj, romske porodice

SUPPORT IN CREATING OPPORTUNITIES FOR EARLY LEARNING OF CHILDREN IN ROMA FAMILIES: THE FAMILY PERSPECTIVE

Abstract: Early learning opportunities, when observed through the concept of nurturing care, as a current research framework for child growth and development, represent one of the core indicators of the quality

of family care for the child. This aspect implies parental competencies to understand the child's needs for exploring, learning and development, as well as them having the resources, knowledge and the abilities to create a stimulating environment for the child, support their interests and involvement. This is, usually, assessed through the involvement of the child in different stimulating activities in the household, as well as the parental involvement in the child's activities. The results of the Multiple Indicator Cluster Survey for 2019 in Serbia (MICS6) point that the share of the adult household members in Roma families, that are included in the activities with their children, are twice as small as compared to the families of children up to the age of five in the general population. The availability of the stimulating materials (toys, books) is very scarce. The purpose of this research is to examine the understanding of opportunities for early learning and the ways in which the Roma families perceive support in building a stimulating environment for the child. The research was conducted as a part of a doctoral dissertation, using a qualitative approach on a sample of 32 families. The data was collected using focus group discussions, and then analyzed by theoretically guided thematic analysis. The findings indicate that the Roma families dominantly view early learning opportunities as targeted and planned activities which should be conducted within the educational institutions. They don't sufficiently recognize the capacity of their own families to support early learning and development. For example, routines and rituals within the family are rarely used as a resource to support children's development and learning. They view their role mostly as fulfilling the child's physiological needs. In addition to public health nursing, which they estimate teaches and helps them in creating a supportive environment, pediatricians, NGO activists and educators are also estimated as important resources by the parents. They state that their support is most needed when the children are supposed to enroll in the educational system. The data was discussed in the context of building a functional, available, culturally sensitive support system.

Key words: nursing care, early learning opportunities, early development, Roma families

Sanja S. Nikolić

dr matematičkih nauka/prof. strukovnih studija

Visoka škola strukovnih studija za obrazovanje vaspitača i trenera u Subotici

drsanjanikolic294@gmail.com

Branko Medić

predavač, nastavnik stranog jezika

Visoka škola strukovnih studija za obrazovanje vaspitača i trenera u Subotici

STRUKTURISANE MATEMATIČKE AKTIVNOSTI UZ DIGITALNU PODRŠKU KAO PREVENTIVNI PRISTUP PROBLEMIMA U PONAŠANJU KOD DECE PREDŠKOLSKOG UZRASTA

Rezime: Problemi u ponašanju kod dece predškolskog uzrasta – agresivnost, prkosno reagovanje, hiperaktivnost, ali i povlačenje i anksioznost – predstavljaju rastući izazov za vaspitače i stručne saradnike. Preventivni pristupi koji se oslanjaju na strukturisane, predvidljive i smislene aktivnosti pokazuju obećavajuće rezultate u redukciji ponašajnih teškoća kod male dece. Matematičke aktivnosti, zahvaljujući svojoj strukturi, jasnim pravilima i mogućnosti za doživljaj uspeha, mogu funkcionisati kao jedan od takvih preventivnih pristupa. Cilj rada jeste da se, na osnovu pregleda literature, sistematski razmotri potencijal strukturisanih matematičkih aktivnosti uz odmerenu digitalnu podršku kao preventivnog pristupa problemima u ponašanju kod dece predškolskog uzrasta u Republici Srbiji, u okviru rada multisektorskog tima. Primenjen je teorijsko-analički pregled literature sa pretragom relevantnih međunarodnih bibliografskih baza tokom februara 2026. godine, uz tematsku analizu dvadeset četiri rada prema prethodno definisanim kategorijama preventivnih mehanizama. Analiza identifikuje četiri mehanizma kroz koja strukturisane matematičke aktivnosti mogu delovati preventivno: obezbeđivanje predvidljivosti i rutine, podrška razvoju samoregulacije kroz jasna pravila, pružanje prilike za doživljaj kompetentnosti i podsticanje kooperativne interakcije sa vršnjacima. Za svaki mehanizam razmatraju se mogućnosti odmerene digitalne podrške, kao i njihova ograničenja. Predlaže se integrativni pristup u kome strukturisane matematičke aktivnosti sa pažljivo odabranom digitalnom podrškom postaju sastavni deo šire preventivne strategije u multisektorskom timu za podršku deci sa problemima u ponašanju. Posebno je naglašena važnost sistematske saradnje vaspitača sa psihologom, pedagogom, defektologom i socijalnim radnikom u planiranju i evaluaciji preventivnih matematičkih aktivnosti, kao i odgovornog kontrolisanja trajanja digitalnih komponenti aktivnosti.

Glavne reči: matematičke aktivnosti, problemi u ponašanju, prevencija, digitalna podrška, predškolski uzrast

STRUCTURED MATHEMATICAL ACTIVITIES WITH DIGITAL SUPPORT AS A PREVENTIVE APPROACH TO BEHAVIORAL PROBLEMS IN PRESCHOOL-AGED CHILDREN

Abstract: Behavioral problems in preschool-aged children – aggressiveness, oppositional reactions, hyperactivity, as well as withdrawal and anxiety – represent a growing challenge for preschool teachers and expert associates. Preventive approaches relying on structured, predictable, and meaningful activities show promising results in reducing behavioral difficulties among young children. Mathematical activities, owing to their structure, clear rules, and opportunities for experiencing success, can function as one such preventive approach. The aim is to systematically consider, based on a literature review, the potential of

structured mathematical activities with measured digital support as a preventive approach to behavioral problems in preschool children in the Republic of Serbia, within multisectoral team work. A theoretical-analytical literature review was conducted, searching relevant international bibliographic databases during February 2026, with thematic analysis of twenty-four papers according to predefined categories of preventive mechanisms. The analysis identifies four mechanisms through which structured mathematical activities can act preventively: providing predictability and routine, supporting self-regulation through clear rules, offering opportunities for experiencing competence, and encouraging cooperative peer interaction. For each mechanism, the possibilities of measured digital support and their limitations are considered. An integrative approach is proposed in which structured mathematical activities with carefully selected digital support become an integral part of a broader preventive strategy within the multisectoral team supporting children with behavioral problems. Particular emphasis is placed on systematic cooperation between preschool teachers, psychologists, pedagogues, special educators, and social workers in planning and evaluating preventive mathematical activities, as well as responsible control of the duration of the digital components of these activities.

Key words: mathematical activities, behavioral problems, prevention, digital support, preschool age

Jela S. Stanojević
pedagog
Tehnička škola GSP
jela.stanojevic@yahoo.com

DIGITALNA PISMENOST KAO ZAŠTITNI FAKTOR

Rezime: Pismenost u savremenom svetu možemo najšire posmatrati kao sposobnost čitanja i pisanja, a sam izraz „pismenost” do skoro je bio povezan sa tehnologijom štampe. U ovom radu, pored digitalne pismenosti kao zaštitnog faktora, osvrnućemo se i na medijsku pismenost. Medijska pismenost je bitna kako bi se razumele, koristile, analizirale i interpretirale poruke čiji su izvor masovni mediji (knjiga, novina, časopis, televizija itd.), dok digitalna pismenost daje osnovu pojedincu za razvoj veština i celoživotno učenje u cilju poboljšanja njegovog kvaliteta života. U radu ćemo pokušati i da ukažemo na posledice razvoja digitalne tehnike na društveni razvoj i da iznesemo svoje predloge koncepta formalnog i neformalnog obrazovanja u savremenom svetu.

Ključne reči: medijska pismenost, digitalna pismenost, obrazovanje

DIGITAL LITERACY AS A PROTECTIVE FACTOR

Abstract: Literacy in the modern world can be viewed most broadly as the ability to read and write, and the term "literacy" itself was until recently associated with printing technology. In this paper, in addition to digital literacy as a protective factor, we will also look at media literacy. Media literacy is essential in order to understand, use, analyze, and interpret messages that come from the mass media (books, newspapers, magazines, television, etc.), while digital literacy gives the individual the basis for developing skills and lifelong learning in order to improve their quality of life. In the paper, we will try to point out the consequences of the development of digital technology on social development and present our proposals for the concept of formal and informal education in the modern world.

Key words: media literacy, digital literacy, education

Danica D. Veselinov

doktor nauka - metodika nastave, profesor strukovnih studija

Visoka strukovna vaspitačka i medicinska škola u Vršcu

danica.veselinov30@gmail.com

Ljiljana J. Kelemen Milojević

doktor nauka - metodika nastave, profesor strukovnih studija

Visoka strukovna vaspitačka i medicinska škola u Vršcu

METODIČKA DIVERZIFIKACIJA I ULOGA INSPIRATIVNOG PROSTORNOG OKRUŽENJA U INKLUZIVNOM RADU SA DECOM PREDŠKOLSKOG UZRASTA

Rezime: Savremene koncepcije predškolskog vaspitanja i obrazovanja, zasnovane na sociokulturnoj paradigmi učenja, polaze od razumevanja deteta kao kompetentnog, aktivnog i ravnopravnog učesnika u procesu zajedničkog konstruisanja značenja i znanja. U skladu sa Osnovama programa predškolskog vaspitanja i obrazovanja „Godine uzleta”, inkluzivna praksa podrazumeva stvaranje podsticajnog okruženja koje omogućava participaciju, dobrobit i učenje svakog deteta, nezavisno od njegovih razvojnih karakteristika, sposobnosti, iskustava i individualnih potencijala. U tom kontekstu, metodička diverzifikacija predstavlja jedan od ključnih preduslova za ostvarivanje kvalitetnog, ravnopravnog i inkluzivnog vaspitno-obrazovnog procesa. Rad se bavi analizom značaja i primene diferenciranih i individualizovanih metodičkih postupaka, kao i inspirativnog prostorno-materijalnog okruženja, te međusobno povezanih činilaca inkluzivne prakse u radu sa decom predškolskog uzrasta. Poseban fokus usmeren je na organizaciju prostora kao „trećeg vaspitača”, odnosno otvorenog, fleksibilnog i istraživački podsticajnog okruženja, responzivnog na različite razvojne profile, potrebe, interesovanja i potencijale dece. Takvo okruženje podržava igru, istraživanje, saradnju, komunikaciju, samostalnost i osećaj pripadnosti zajednici učenja, stvarajući uslove za učešće sve dece. Posebno se razmatra uloga vaspitača kao refleksivnog praktičara u kreiranju okruženja zasnovanog na principima i strategijama konsultovanja, modelovanja i podupiranja korišćenjem tzv. skela, te primena fleksibilnih metodičkih koraka koje doprinose razvoju inkluzivne kulture ustanove. Polazeći od savremenih teorijskih pristupa i primera dobre prakse, rad ukazuje na značaj sinergijskog delovanja metodičkih kompetencija vaspitača, kvaliteta prostornog okruženja i multisektorske saradnje u podršci učenju, razvoju i dobrobiti svakog deteta. Zaključuje se da njihova međusobna povezanost predstavlja važan preduslov za unapređivanje kvaliteta inkluzivnog vaspitanja i obrazovanja u savremenom predškolskom kontekstu.

Ključne reči: inkluzivno vaspitanje i obrazovanje, metodička diverzifikacija, sociokulturna paradigma, prostorno-materijalno okruženje, participacija dece

METHODOLOGICAL DIVERSIFICATION AND THE ROLE OF AN INSPIRING SPATIAL ENVIRONMENT IN INCLUSIVE WORK WITH PRESCHOOL CHILDREN

Abstract: Contemporary concepts of preschool education, grounded in the sociocultural learning paradigm, are based on understanding the child as a competent, active, and equal participant in the process of co-constructing meaning and knowledge. In line with the *Osnove programa predškolskog vaspitanja i obrazovanja „Godine uzleta”* (Foundations of the Preschool Education Program „Years of Ascent”), inclusive practice implies the creation of a stimulating environment that enables participation, well-being, and learning for every child, regardless of their developmental characteristics, abilities, experiences, and individual potentials. In this context, methodological diversification represents one of

the key prerequisites for achieving a high-quality, equitable, and inclusive educational process. This paper analyzes the importance and application of differentiated and individualized methodological approaches, as well as the inspiring spatial and material environment as interconnected factors of inclusive practice in working with preschool children. Particular attention is paid to the organization of space as a “third teacher,” understood as an open, flexible, and inquiry-based stimulating environment responsive to diverse developmental profiles, needs, interests, and potentials of children. Such an environment supports play, exploration, collaboration, communication, autonomy, and a sense of belonging to a learning community, thereby creating conditions for the participation of all children. Special emphasis is placed on the role of the educator as a reflective practitioner in creating such an environment, based on principles and strategies of consultation, modeling, and scaffolding, as well as the application of flexible methodological steps that contribute to the development of an inclusive institutional culture. Drawing on contemporary theoretical approaches and examples of good practice, the paper highlights the synergistic relationship between educators’ methodological competencies, the quality of the spatial environment, and multisectoral collaboration in supporting children’s learning, development, and well-being. It is concluded that their interdependence represents an important prerequisite for improving the quality of inclusive preschool education in a contemporary context.

Key words: inclusive education, methodological diversification, sociocultural paradigm, spatial-material environment, children’s participation

Marija R. Marković
redovni profesor
Filozofski fakultet Univerziteta u Nišu
marija.markovic@filfak.ni.a.rs

NEURODIVERZITET KAO OKVIR ZA RAZUMEVANJE RAZLIČITOSTI U OBRAZOVANJU

Rezime: Savremeno obrazovanje suočava se sa sve izraženijom potrebom za uvažavanjem različitosti među učenicima i stvaranjem okruženja koje omogućava njihovo puno učešće u procesu učenja i razvoja. Razumevanje različitosti među učenicima predstavlja jedno od ključnih pitanja savremenih obrazovnih sistema koja nastoje da odgovore na složene potrebe svakog pojedinca i obezbede jednake mogućnosti za učenje i razvoj. U tom kontekstu, koncept neurodiverziteta poslednjih godina privlači značajnu pažnju istraživača i praktičara iz oblasti pedagogije, psihologije i drugih društvenih nauka. Neurodiverzitet polazi od ideje da neurološke razlike među pojedincima predstavljaju sastavni deo ljudske raznolikosti, čime otvara prostor za nova promišljanja o individualnim razlikama, inkluziji i ulozi obrazovnih institucija u odgovoru na potrebe različitih učenika. Cilj ovog rada jeste da analizira osnovna teorijska polazišta koncepta neurodiverziteta i razmotri njegov značaj za razumevanje različitosti u obrazovanju. Rad je zasnovan na pregledu i analizi relevantne naučne literature koja se bavi neurodiverzitetom i njegovom primenom u obrazovnom kontekstu. Posebna pažnja posvećena je načinima na koje se ovaj koncept definiše i tumači u savremenim istraživanjima. Analiza literature usmerena je na sagledavanje potencijala i izazova koje koncept neurodiverziteta donosi u razumevanju različitosti, kao i njegovog značaja za unapređivanje inkluzivne obrazovne teorije i prakse. Rad nastoji da doprinese aktuelnim raspravama o različitosti u obrazovanju ukazujući na mogućnosti koje ovaj koncept pruža za razvijanje inkluzivnijeg i osetljivijeg pristupa potrebama učenika. Takođe, razmatraju se pravci budućih istraživanja.

Ključne reči: neurodiverzitet, inkluzija, različitost u obrazovanju, individualne karakteristike učenika, obrazovna praksa

NEURODIVERSITY AS A FRAMEWORK FOR UNDERSTANDING DIVERSITY IN EDUCATION

Abstract: Contemporary education is facing an increasingly pronounced need to recognize diversity among students and create an environment that enables their full participation in the process of learning and development. Understanding diversity among students represents one of the key issues of contemporary educational systems, which strive to respond to the complex needs of each individual and ensure equal opportunities for learning and development. In this context, the concept of neurodiversity has attracted significant attention from researchers and practitioners in the fields of pedagogy, psychology, and other social sciences in recent years. Neurodiversity is based on the idea that neurological differences among individuals represent an integral part of human diversity, thus opening space for new considerations of individual differences, inclusion, and the role of educational institutions in responding to the needs of diverse learners. The aim of this paper is to analyze the basic theoretical foundations of the concept of neurodiversity and examine its significance for understanding diversity in education. The paper is based on a review and analysis of relevant scientific literature dealing with neurodiversity and its application in the educational context. Special attention is given to the ways in which this concept is defined and interpreted in contemporary research. The analysis of the literature is

focused on examining the potentials and challenges that the concept of neurodiversity brings to the understanding of diversity, as well as its significance for improving inclusive educational theory and practice. The paper aims to contribute to current discussions on diversity in education by highlighting the possibilities that this concept provides for developing a more inclusive and responsive approach to students' needs. Directions for future research are also considered.

Key words: neurodiversity, inclusion, diversity in education, individual characteristics of students, educational practice

Marija D. Jovanović Stojaković

master defektolog

CEPORA – Centar za pozitivan razvoj dece i omladine

jovanovicmarija1990@hotmail.com

Dragana M. Bogičević

asistent

Univerzitet u Beogradu, Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju, CEPORA – Centar za pozitivan razvoj dece i omladine

draganabogi@outlook.com

Lidija S. Bukvić

asistent

Univerzitet u Beogradu, Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju, CEPORA – Centar za pozitivan razvoj dece i omladine

Branislava B. Popović-Ćitić

redovni profesor

Univerzitet u Beogradu, Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju, CEPORA – Centar za pozitivan razvoj dece i omladine

SPORT ZA RAZVOJ I MENTALNO ZDRAVLJE UČENIKA: POTENCIJALI SARADNJE ŠKOLA I ORGANIZACIJA CIVILNOG DRUŠTVA

Rezime: Mentalno zdravlje dece i mladih predstavlja jedno od značajnih pitanja savremenog vaspitno-obrazovnog rada, posebno imajući u vidu porast emocionalnih teškoća, stresa, anksioznosti i drugih izazova sa kojima se učenici suočavaju tokom odrastanja. Razvojno-preventivni pristupi ukazuju na potrebu za programima koji podstiču razvoj socioemocionalnih kompetencija, jačanje rezilijentnosti i stvaranje podsticajnog okruženja za pozitivan razvoj mladih. U tom kontekstu, pristup Sport za razvoj polazi od razumevanja sporta kao sredstva za ostvarivanje razvojnih, obrazovnih i preventivnih ciljeva koji prevazilaze unapređivanje fizičke spremnosti i sportskih postignuća. Kroz pažljivo osmišljene sportske aktivnosti moguće je podsticati razvoj životnih veština, socijalne uključenosti, osećaja pripadnosti i dobrobiti mladih. Cilj rada je da prikaže mogućnosti primene pristupa Sport za razvoj u unapređivanju mentalnog zdravlja učenika, sa posebnim osvrtom na potencijale saradnje škola, organizacija civilnog društva i sportskih organizacija. Rad se zasniva na analizi kurikuluma razvijenog u okviru međunarodnog projekta usmerenog na unapređivanje mentalnog zdravlja mladih primenom pristupa Sport za razvoj, kao i relevantne literature iz oblasti sporta za razvoj, mentalnog zdravlja mladih i razvojno-preventivnih pristupa. Analizirani kurikulum obuhvata sadržaje usmerene na razumevanje povezanosti sporta i mentalnog zdravlja, prepoznavanje ranih znakova teškoća mentalnog zdravlja kod mladih, adekvatno reagovanje u situacijama rizika i preventivno delovanje kroz sportske aktivnosti. Analiza pokazuje da pristup Sport za razvoj pruža značajne mogućnosti za razvoj socioemocionalnih kompetencija, jačanje samopouzdanja, osećaja pripadnosti i rezilijentnosti, kao i unapređivanje kvaliteta vršnjačkih odnosa. Posebna vrednost ovog pristupa ogleda se u povezivanju sportskih aktivnosti sa principima omladinskog rada, neformalnog učenja i razvojno-preventivnih pristupa, čime se stvaraju uslovi za sveobuhvatniju podršku mentalnom zdravlju i dobrobiti mladih. Zaključuje se da pristup Sport za razvoj može predstavljati važan okvir za kreiranje i realizaciju preventivnih programa usmerenih na unapređivanje mentalnog zdravlja učenika. Njegova primena kroz saradnju škola, organizacija civilnog

društva i sportskih organizacija može doprineti razvoju održivih modela podrške mentalnom zdravlju mladih i jačanju preventivnih kapaciteta škole i lokalne zajednice.

Ključne reči: sport za razvoj, mentalno zdravlje učenika, omladinski rad, prevencija, multisektorska saradnja, socioemocionalne kompetencije

SPORT FOR DEVELOPMENT AND STUDENTS' MENTAL HEALTH: THE POTENTIAL OF COLLABORATION BETWEEN SCHOOLS AND CIVIL SOCIETY ORGANIZATIONS

Abstract: The mental health of children and young people has become an increasingly important concern in contemporary education, particularly in light of the growing prevalence of emotional difficulties, stress, anxiety, and other developmental challenges. Developmental and preventive approaches emphasize the need for programs that strengthen resilience, social-emotional competencies, and supportive environments that foster positive youth development. In this context, the Sport for Development approach recognizes sport as a tool for achieving developmental, educational, and preventive outcomes that extend beyond physical fitness and athletic performance. Through carefully designed sports activities, young people can develop life skills, strengthen their sense of belonging, and enhance their well-being. The aim of this paper is to examine the potential of the Sport for Development approach in promoting students' mental health, with particular emphasis on opportunities for collaboration among schools, civil society organizations, and sports organizations. The paper is based on an analysis of a curriculum developed within an international project focused on promoting young people's mental health through the Sport for Development approach, as well as relevant literature on Sport for Development, youth mental health, and developmental-preventive approaches. The analysis indicates that the Sport for Development approach can contribute to the development of social-emotional competencies, self-confidence, resilience, a stronger sense of belonging, and positive peer relationships among young people. Its particular value lies in integrating sports activities with youth work principles, non-formal learning, and developmental-preventive practice, thereby creating conditions for more comprehensive support to young people's mental health and well-being. It is concluded that Sport for Development provides a promising framework for promoting students' mental health and implementing sustainable preventive programs through multisectoral collaboration among schools, civil society organizations, and sports organizations, while strengthening the preventive capacities of schools and local communities.

Key words: Sport for Development, students' mental health, youth work, prevention, multisectoral collaboration, social-emotional competencies

Snežana M. Klepić
nastavnik srpskog jezika i književnosti
Gimnazija „Veljko Petrović“, Sombor
sneklepic@gmail.com

PODSTICANJE EMOCIONALNE PISMENOSTI I TRANSFERA ZNANJA U NASTAVI KNJIŽEVNOSTI

Rezime: Savremena škola kao vaspitno-obrazovna ustanova poslednjih se decenija suočava sa potrebom pojačavanja vaspitne uloge škole, koja je obrazovnom ulogom unekoliko potisnuta. Rad prikazuje istraživanje sprovedeno u nastavi srpskog jezika i književnosti, s ciljem ispitivanja uticaja emocionalne pismenosti u razumevanju književnih likova i njihovih postupaka. U istraživanju su učestvovali učenici 1. razreda Gimnazije „Veljko Petrović“ u Somboru. U prvoj fazi su učenici analizirali odranije poznatu scenu iz Šekspirove tragedije „Romeo i Julija“, fokusirajući se na identifikaciju emocija i uzročno-posledičnu vezu između takvih emocija i njihovih tragičnih postupaka. U drugoj fazi učenici su se našli pred istim zadatkom, ali sada pred nepoznatom scenom iz Šekspirovog „Kralja Lira“. Trebalo je da pojačane veštine emocionalne pismenosti primene na unutrašnja stanja likova kako bi ih uvideli i predvideli njihovo ponašanje. Rezultati istraživanja ukazuju da svesno i namerno razvijanje rečnika emocija i vežbanje u prepoznavanju i imenovanju emocija likova u poznatom tekstu, olakšava razumevanje u nepoznatom književnom tekstu, omogućuje transfer znanja, dakle, poboljšava emocionalnu pismenost. Kako je viša emocionalna pismenost u direktnoj vezi sa veštinama otvorenog govora, aktivnog slušanja, rešavanja konflikata i nenasilne komunikacije, ona utiče na smanjenje problema u ponašanju i bolju samoregulaciju adolescenata. Nastava srpskog jezika i književnosti tako ima dvostruku funkciju u razvoju učenika: sistematski razvija učenikovu leksiku, obezbeđujući mu mogućnost poimanja s jedne strane, a sa druge strane kroz interpretaciju teksta obezbeđuje siguran prostor za prepoznavanje, prorađivanje i razumevanje složenih unutrašnjih stanja i postupaka.

Ključne reči: nastava književnosti, emocionalna pismenost, vaspitna uloga škole

FOSTERING EMOTIONAL LITERACY AND KNOWLEDGE TRANSFER IN LITERATURE TEACHING

Abstract: In recent decades, the contemporary school as an educational institution has been facing the necessity of strengthening its upbringing role, which has been somewhat sidelined by its purely academic function. This paper presents a mini-research conducted within Serbian language and literature classes, aiming to examine the impact of emotional literacy on understanding literary characters and their actions. The study involved first-grade students from the "Veljko Petrović" Grammar School in Sombor. In the first phase, students analyzed a familiar scene from Shakespeare's tragedy *Romeo and Juliet*, focusing on the identification of emotions and the cause-and-effect relationship between these emotions and the characters' tragic actions. In the second phase, students faced the same task, but this time with an unfamiliar scene from Shakespeare's *King Lear*. They were required to apply their enhanced emotional literacy skills to grasp the characters' internal states and predict their behavior. The research results indicate that the conscious and intentional development of an emotional vocabulary, alongside practice in recognizing and naming characters' emotions in a familiar text, facilitates understanding in an unfamiliar literary text, enables knowledge transfer, and consequently improves emotional literacy. Since higher emotional literacy is directly linked to the skills of assertive speech, active listening, conflict resolution,

and nonviolent communication, it contributes to a reduction in behavioral problems and fosters better self-regulation in adolescents. Thus, the teaching of Serbian language and literature serves a dual function in student development: it systematically develops the student's vocabulary, providing the capacity for comprehension on one hand, while on the other, through textual interpretation, it provides a safe space for recognizing, processing, and understanding complex internal states and actions.

Key words: literature teaching, emotional literacy, upbringing role of the school

Slavica Lj. Jašić
docent/načelnik odeljenja
Ministarstvo prosvete, Akademija za humani razvoj
slavica.jasic@mpn.gov.rs
Snežana B. Paravinja Škrbić
docent/nastavnik u zvanju docent
Akademija za humani razvoj
Ilija P. Lazić
asistent
Visoka škola za obrazovanje vaspitača i trenera Subotica

ULOGA NASTAVNIKA U PODSTICANJU KVALITETNE KOMUNIKACIJE U ODELJENJU KAO FAKTOR PREVENCIJE PROBLEMA U PONAŠANJU UČENIKA

Rezime: Obrazovno-vaspitne ustanove (u daljem tekstu: škole) suočavaju se sa sve izraženijim izazovima u oblasti vaspitnog rada, među kojima problemi u ponašanju učenika zauzimaju značajno mesto. Dosadašnja istraživanja pokazuju da, pored individualnih i porodičnih faktora, kvalitet odnosa i komunikacije u školskom okruženju ima važnu ulogu u nastanku, ali i prevenciji nepoželjnih oblika ponašanja. Cilj rada je da se analizira uloga nastavnika u podsticanju kvalitetne komunikacije u odeljenju i sagleda njen značaj u prevenciji problema u ponašanju učenika. Rad je zasnovan na analizi relevantne pedagoške, psihološke i metodičke literature koja razmatra povezanost pedagoške komunikacije, odeljenjske klime i socijalnog funkcionisanja učenika. Polazeći od pretpostavke da komunikacija koja je zasnovana na uvažavanju, poverenju, empatiji i aktivnoj participaciji učenika doprinosi razvoju pozitivne odeljenjske klime, jačanju osećaja pripadnosti školi i smanjenju rizika od ispoljavanja problematičnih oblika ponašanja, kao i polazeći od teorijskih postavki koje naglašavaju značaj pedagoške komunikacije u razvoju socijalno prihvatljivog ponašanja, cilj ovog istraživanja bio je da se ispita povezanost između kvaliteta komunikacije nastavnika i učestalosti problema u ponašanju učenika, kao i prediktivna uloga komunikacijskih kompetencija nastavnika. Istraživanje je sprovedeno na uzorku koji su činili učenici drugog ciklusa osnovne škole, kao i nastavnici koji ostvaruju obrazovno-vaspitni rad u navedenom ciklusu. Korišćene su skale Likertovog tipa, a rezultati su obrađeni primenom deskriptivne statistike, Pirsonove korelacije i linearne regresione analize. Rezultati analize ukazuju na značaj razvijanja komunikacijskih kompetencija nastavnika kao važnog segmenta preventivnog delovanja škole. Zaključuje se da kvalitetna komunikacija predstavlja relevantan zaštitni faktor u prevenciji problema u ponašanju učenika i doprinosi razvoju pozitivne odeljenjske klime, što ima važne implikacije za unapređenje kompetencija nastavnika i školske prakse.

Glavne reči: pedagoška komunikacija, nastavnik, odeljenjska klima, problemi u ponašanju, prevencija

THE ROLE OF TEACHERS IN FOSTERING QUALITY CLASSROOM COMMUNICATION AS A PREVENTIVE FACTOR IN ADDRESSING STUDENTS' BEHAVIORAL DIFFICULTIES

Abstract: Educational institutions (hereinafter referred to as schools) are facing increasingly complex challenges in the field of educational work, among which students' behavioral problems occupy a prominent place. Previous research has shown that, in addition to individual and family-related factors, the quality of relationships and communication within the school environment plays an important role both in the emergence and prevention of inappropriate forms of behavior. The aim of this paper is to

analyze the role of teachers in fostering high-quality classroom communication and to examine its significance in preventing students' behavioral problems. The paper is based on an analysis of relevant pedagogical, psychological, and methodological literature addressing the relationship between pedagogical communication, classroom climate, and students' social functioning. Starting from the assumption that communication grounded in respect, trust, empathy, and active student participation contributes to the development of a positive classroom climate, strengthens students' sense of school belonging, and reduces the risk of problematic behavior, and drawing upon theoretical perspectives that emphasize the importance of pedagogical communication in the development of socially acceptable behavior, this study aimed to examine the relationship between the quality of teacher communication and the frequency of students' behavioral problems, as well as the predictive role of teachers' communication competencies. The study was conducted on a sample comprising upper-primary school students and teachers engaged in educational work within this level of schooling. Likert-type scales were used for data collection, while descriptive statistics, Pearson's correlation coefficient, and linear regression analysis were employed for data analysis. The results indicate the importance of developing teachers' communication competencies as a significant component of preventive action within schools. It is concluded that high-quality communication represents a significant protective factor in the prevention of students' behavioral problems and contributes to the development of a positive classroom climate. These findings have important implications for enhancing teachers' competencies and improving educational practice.

Key words: pedagogical communication, teacher, classroom climate, behavioral problems, prevention

Ana R. Vukobrat

predavač pedagoške grupe predmeta

Visoka škola strukovnih studija za obrazovanje vaspitača u Kikindi

manuska89@gmail.com

Srbislava V. Pavlov

profesor pedagoške grupe predmeta

Visoka škola strukovnih studija za obrazovanje vaspitača u Kikindi

IZAZOVI NASTAVNIKA RAZREDNE NASTAVE U KOMUNIKACIJI I SARADNJI SA RODITELJIMA DECE SA SMETNJAMA U RAZVOJU I INVALIDITETOM

Rezime: Autorke u radu predstavljaju istraživanje čiji je cilj bio empirijsko sagledavanje mišljenja i iskustava nastavnika razredne nastave o izazovima u radu i saradnji sa roditeljima dece sa smetnjama u razvoju i invaliditetom. Uzorak su činili nastavnici razredne nastave ($N = 115$). Postavljena je opšta hipoteza: Nastavnici razredne nastave suočavaju se sa značajnim izazovima u komunikaciji i saradnji sa roditeljima dece sa smetnjama u razvoju i invaliditetom, kao i četiri posebne hipoteze. U radu je primenjena empirijska metoda – servej (anketno) istraživanje. Kao instrument je korišćen Upitnik o izazovima nastavnika razredne nastave u komunikaciji i saradnji sa roditeljima dece sa smetnjama u razvoju i invaliditetom, koji je konstruisan za potrebe ovog istraživanja. Dobijeni rezultati potvrdili su posebne hipoteze, čime je i opšta hipoteza prihvaćena. Većina ispitanika je tokom svog obrazovanja ili profesionalnog rada imala specifičnu obuku za rad sa decom sa smetnjama u razvoju i invaliditetom, kao i sa njihovim roditeljima (seminari, kursevi, moduli), njih 64,3%. Rezultati ukazuju na to da je većina ispitanika (84,4%) opterećena administrativnim poslovima u školi, dok 62,6% njih oseća pritisak da roditeljima budu dostupni putem digitalnih kanala (Viber, imejl) van radnog vremena. Ohrabrujuće je što se 45,2% ispitanika ne slaže sa tvrdnjom da su roditelji dece sa smetnjama u razvoju i invaliditetom često ravnodušni prema obrazovanju svoje dece. Međutim, istovremeno 65,2% njih smatra da su zahtevi koje roditelji postavljaju pred školu nerealni u odnosu na stvarne mogućnosti deteta. Kao posebno zabrinjavajuć nalaz izdvaja se podatak da se 47% nastavnika delimično ili u potpunosti slaže da im roditelji dece sa smetnjama u razvoju i invaliditetom ponekad daju netačne informacije o detetu, što ukazuje na moguće nedostatke u međusobnom poverenju i otežanu saradnju škole i porodice. Dobijeni rezultati ukazuju na potrebu za unapređivanjem partnerske saradnje škole i porodice kroz dodatne obuke nastavnika, smanjenje administrativnih opterećenja i razvoj jasnih modela komunikacije sa roditeljima, dok bi buduća istraživanja trebalo da obuhvate i perspektivu roditelja radi potpunijeg razumevanja izazova u saradnji.

Ključne reči: izazovi, nastavnici razredne nastave, komunikacija, roditelji, deca sa smetnjama u razvoju i invaliditetom, inkluzija

CHALLENGES FACED BY PRIMARY SCHOOL TEACHERS IN COMMUNICATION AND COOPERATION WITH PARENTS OF CHILDREN WITH DEVELOPMENTAL DISABILITIES

Abstract: This paper presents a study aimed at empirically examining the opinions and experiences of primary school teachers regarding the challenges they encounter in communication and cooperation with parents of children with developmental disabilities. The sample consisted of primary school teachers ($N = 115$). One general hypothesis and four specific hypotheses were formulated. The general hypothesis stated that primary school teachers face significant challenges in communication and cooperation with

parents of children with developmental disabilities. The study employed an empirical survey research method. Data were collected using the Questionnaire on the Challenges Faced by Primary School Teachers in Communication and Cooperation with Parents of Children with Developmental Disabilities, which was specifically designed for the purposes of this research. The obtained results confirmed all specific hypotheses, thereby supporting the general hypothesis. Most respondents (64.3%) had received specialized training during their education or professional careers for working with children with developmental disabilities and their parents (e.g., seminars, courses, and training modules). The findings indicate that the majority of respondents (84.4%) feel burdened by administrative duties at school, while 62.6% report feeling pressure to remain available to parents through digital communication channels (e.g., Viber and e-mail) outside regular working hours. Encouragingly, 45.2% of respondents disagreed with the statement that parents of children with developmental disabilities are often indifferent to their children's education. However, at the same time, 65.2% believed that the expectations parents place on schools are unrealistic in relation to the child's actual abilities. A particularly concerning finding is that 47% of teachers partially or fully agreed that parents of children with developmental disabilities sometimes provide inaccurate information about their child, indicating possible deficiencies in mutual trust and difficulties in school–family cooperation. The findings suggest a need to strengthen school–family partnerships through additional teacher training, a reduction in administrative burdens, and the development of clear communication models with parents. Future research should also include parents' perspectives in order to gain a more comprehensive understanding of the challenges associated with cooperation between schools and families.

Key words: challenges, primary school teachers, communication, parents, children with developmental disabilities, inclusion

Jovana Z. Ružić

profesor francuskog jezika i koordinator evropskih omladinskih projekata

Udruženje građana „Centar za multikulturalnu saradnju Žil Vern“

jovana@julesverne.edu.rs

RAZVOJ DIGITALNE PISMENOSTI KROZ INTERKULTURALNE PROJEKTE: PRIMER PROJEKTA 1VILLAGE

Rezime: Savremeno odrastanje u digitalnom okruženju nameće potrebu za razvojem digitalne pismenosti koja prevazilazi tehničko poznavanje uređaja i obuhvata kritičko mišljenje, bezbednost i odgovornu komunikaciju na internetu. Ovaj rad istražuje na koji način učešće u međunarodnom projektu 1Village doprinosi razvoju digitalne pismenosti i interkulturalnih kompetencija kod dece osnovnoškolskog uzrasta. Polazeći od evropskog okvira DigComp, digitalna kompetencija se u ovom kontekstu posmatra kao ključna „životna veština“ neophodna za aktivno učešće u savremenom društvu. Istraživanje je sprovedeno kao pedagoška evaluacija aktivnosti realizovanih na časovima francuskog jezika u Udruženju građana „Centar za multikulturalnu saradnju Žil Vern“ u Novom Sadu. U projektu je tokom dve školske godine učestvovalo ukupno 28 učenika uzrasta od 7 do 12 godina, dok je evaluacija sprovedena na osam učenika koji su bili uključeni u aktivnosti tokom obe godine realizacije projekta. Metodologija je obuhvatila primenu inovativnih instrumenata prilagođenih uzrastu, uključujući vizuelne upitnike zasnovane na emotikonima i grupne refleksije kroz vođenu diskusiju. Rezultati ukazuju na to da su učenici najviše napredovali u razumevanju interneta kao prostora za učenje i globalno povezivanje, a ne samo za zabavu. Svi učenici su iskazali značajan porast samopouzdanja u korišćenju francuskog jezika, potvrđujući prednosti iskustvenog i projektnog učenja. U domenu socijalno-emocionalnih kompetencija, uočen je razvoj empatije, solidarnosti i svesti o poštovanju različitosti, što ove projekte definiše kao važne zaštitne faktore protiv socijalne isključenosti i problematičnog ponašanja.

Ključne reči: digitalna pismenost, interkulturalne kompetencije, 1Village, projektna nastava

DEVELOPING DIGITAL LITERACY THROUGH INTERCULTURAL PROJECTS: THE CASE OF THE 1VILLAGE PROJECT

Abstract: Growing up in today's digital environment highlights the need to develop digital literacy that goes beyond technical skills and includes critical thinking, online safety, and responsible communication on the internet. This paper examines how participation in the international 1Village project contributes to the development of digital literacy and intercultural competences among primary school children. Based on the European DigComp framework, digital competence is understood in this context as a key "life skill" necessary for active participation in contemporary society. The research was conducted as a pedagogical evaluation of activities implemented during French language classes at the Association "Centre for Multicultural Cooperation Žil Vern" in Novi Sad. A total of 28 pupils aged 7 to 12 participated in the project over two school years, while the evaluation was carried out with eight pupils who were involved in the activities throughout both years of implementation. The methodology included the use of innovative age-appropriate instruments, including emoji-based visual questionnaires and group reflections through guided discussion. The results indicate that pupils made the greatest progress in understanding the internet as a space for learning and global connection, rather than merely for entertainment. All pupils reported a significant increase in confidence in using the French language, confirming the benefits of experiential and project-based learning. In the domain of socio-emotional

competences, the findings show the development of empathy, solidarity, and awareness of respect for diversity, positioning these projects as important protective factors against social exclusion and problematic behavior.

Key words: digital literacy, intercultural competencies, 1Village, project-based learning

Aleksandra B. Jurčić
stručni saradnik specijalni pedagog
ŠOSO „Jelena Varjaški“
aleksandra.jurcic@yahoo.com

PREVENCIJA I RAD SA DECOM SA POREMEĆAJIMA U PONAŠANJU S POSEBNIM OSVRTOM NA DECU IZ MARGINALIZOVANIH DRUŠTVENIH GRUPA

Rezime: Pojam poremećaja u ponašanju – Koji su najčešći oblici poremećaja. Faktori rizika koji se najčešće javljaju kao što su porodični faktori – gde deca žive u porodicama u kojima je izraženo nasilje, zatim školski faktori gde deca neretko budu žrtve vršnjačkog nasilja, lični faktori – vrlo nisko samopouzdanje, faktori sredine – život sa negativnim uzorima i sl. Prevenciju delimo na primarnu – razvoj pozitivne školske klime, i sekundarne prevencije gde su uočeni prvi znaci iskakanja iz standardnih društvenih normi. Metodički rad, radionice kao oblik preventivnog rada sa decom posebno iz rizičnih porodica („Moja osećanja; Rešavamo sukobe bez nasilja; Moja budućnost; Vršnjački pritisak“), kao i radionice gde se roditeljima na neki način sugerise od strane stručnjaka kako da prepoznaju svako ponašanje kod dece koje nije do tada bilo karakteristično za dete, ali i osveščivanje roditelja iz marginalnih kategorija kako prepoznati problematiku kod deteta, kako bi deca što manje dolazila u rizične situacije. Saradnja sa porodicom – osnaživanje roditelja kako da prepozna situaciju, kako da pristupi u datim situacijama, kome se obratiti i sl. Saradnja sa nastavnicima – obuka nastavnika o prepoznavanju, kada je vreme da se organizuju sastanci sa roditeljima, kao i prepoznavanje da je detetu potrebna stručna pomoć i na koji način saopštiti i osnažiti roditelja da bi što bezbolnije prevazišao taj problem. Izuzetno je bitno da se kompletno u sistem prevencije uključe institucije, zajedno sa Ministarstvom prosvete, gde se pored pilot-projekata prevencija uključi u kompletnan sistem školstva, stalno prisustvo specijalnih pedagoga u školama za osnovno i srednje obrazovanje. Da se roditeljima uključi mnogo više predavanja koja će voditi stručni timovi koje će činiti specijalni pedagozi zajedno sa pridruženim profesijama kao preventivni organ, a da predavanja koja se organizuju u školama (Ministarstvo unutrašnjih poslova), ostavi kao alternativni ili pak sekundarni oblik predavanja, jer nam je izuzetno bitno da ne krećemo od represivnih organa ka preventivnim, u takvim situacijama već delimično gubimo vreme koje je dragoceno za prevenciju dece.

Ključne reči: prevencija - kontinuiran proces

PREVENTION AND WORK WITH CHILDREN WITH BEHAVIORAL DISORDERS - SPECIAL REFERENCE TO CHILDREN FROM MARGINALIZED SOCIAL GROUPS

Abstract: The concept of behavioral disorders – What are the most common forms of disorders? The most common risk factors are family factors – where children live in environments where violence is expressed, then school factors where children are often victims of peer violence, personal factors – very low self-confidence, environmental factors – life with negative role models, etc. We divide prevention into primary – the development of a positive school climate, and secondary prevention where the first signs of deviation from standard social norms are observed. Methodological work, workshops as a form of preventive work with children, particularly those from at-risk families (“My Feelings; Resolving Conflicts Without Violence; My Future; Peer Pressure”), as well as workshops where experts guide parents on how to recognize any behavior in children that was previously uncharacteristic for them, alongside raising awareness among parents from marginalized groups on how to identify issues in their

children, in order to minimize children's exposure to risky situations. Cooperation with the family – empowering parents to recognize the situation, how to approach given situations, who to turn to, etc. Cooperation with teachers – training teachers on recognition, identifying when it is time to organize meetings with parents, as well as recognizing that a child needs professional help, along with how to communicate this and empower the parent to overcome the problem as smoothly as possible. It is extremely important for institutions, together with the Ministry of Education, to be fully integrated into the prevention system, where, alongside pilot projects, prevention is embedded into the entire school system with the permanent presence of special educators in primary and secondary schools.

Additionally, parents should be offered significantly more lectures conducted by expert teams consisting of special educators alongside related professions acting as a preventive body. Lectures organized in schools by the Ministry of Internal Affairs should remain an alternative or secondary form of instruction, as it is crucial that we do not start with repressive bodies instead of preventive ones—in such situations, we are already partially wasting time that is precious for child prevention.

Key words: prevention – a continuous process

Dijana T. Kopunović Torma

magistar psiholoških nauka/predavač

Visoka škola strukovnih studija za obrazovanje vaspitača u Kikindi

kopunovict.dijana@gmail.com

Otilia J. Velišek-Braško

doktor nauka, profesor strukovnih studija za oblast pedagoških nauka

Akademija strukovnih škola Novi Sad, Odsek VŠSSOV

Tatjana M. Rajačić

strukovni master vaspitač/vaspitač

rajacict@gmail.com

PORODIČNO ORIJENTISANA TRANZICIJA U KONTEKSTU INKLUZIVNOG OBRAZOVANJA

Rezime: Tranzicija iz predškolskog u osnovnoškolsko vaspitno-obrazovno okruženje predstavlja jedan od najosetljivijih perioda u razvoju svakog deteta i funkcionisanju njegove porodice. Kada je reč o deci sa potrebom za dodatnom podrškom, ovaj prelazak prerasta u kompleksan, sistemski projektovan pedagoški proces koji zahteva otklanjanje institucionalnih barijera i obezbeđivanje kontinuiteta u obrazovnom sistemu. Usklađujući se sa Strategijom razvoja obrazovanja u Republici Srbiji do 2030. godine, ovaj rad analizira proces tranzicije kroz prizmu savremenih porodično orijentisanih teorija. Proces tranzicije se dizajnira tako da podrži dete i porodicu, kao i da pripremi školu u ostvarivanju blagih prelaza i otklanjanju barijera. Porodično orijentisani pristup postavlja se kao bazična filozofija i skup praksi koje prepoznaju centralnu ulogu porodice, promovišući njene autentične snage, resurse i sposobnosti. Rad akcentuje važnost transformacije tradicionalnih modela saradnje u aktivno, ravnopravno partnerstvo između roditelja/staratelja i stručnjaka. Podrazumeva se da roditelji i stručnjaci zajedno, kao partneri tragaju za najboljim oblicima podrške detetu u ovom osetljivom periodu. Poseban fokus stavljen je na ključna pitanja tranzicionog dizajna: modalitete za osiguravanje emocionalne sigurnosti deteta, mehanizme za uspostavljanje kontinuiteta između porodičnog, predškolskog i školskog mikrosistema, kao i na strategije za unapređenje transsektorske i intersektorske podrške. Kroz sinergiju porodičnih i institucionalnih timova (vrtića i škole), tranzicija prestaje da bude izvor stresa i postaje zajednički vođen proces. Zaključna razmatranja rada nude smernice za praktičnu primenu ovog modela, sa ciljem kreiranja inkluzivne i podsticajne školske sredine prilagođene specifičnostima svakog deteta.

Ključne reči: dete sa potrebom za dodatnom podrškom, porodica, tranzicija u školu, transsektorska podrška

FAMILY-CENTERED TRANSITION IN THE CONTEXT OF INCLUSIVE EDUCATION

Abstract: The transition from the preschool to the primary school educational-upbringing environment represents one of the most sensitive periods in the development of every child and the functioning of their family. When it comes to children in need of additional support, this transition evolves into a complex, systemically designed pedagogical process that requires the removal of institutional barriers and the provision of continuity within the education system. In alignment with the Strategy for the Development of Education in the Republic of Serbia until 2030, this paper analyzes the transition process through the prism of contemporary family-centered theories. The transition process is designed to support both the child and the family, as well as to prepare the school to facilitate smooth transitions and eliminate barriers. The family-centered approach is established as a core philosophy and a set of practices that

recognize the central role of the family, promoting its authentic strengths, resources, and capacities. The paper highlights the importance of transforming traditional models of cooperation into an active, equal partnership between parents/guardians and professionals. It is understood that parents and professionals work together as partners to find the best forms of support for the child during this sensitive period. A special focus is placed on the key issues of transitional design: modalities for ensuring the child's emotional security, mechanisms for establishing continuity between the family, preschool, and school micro-systems, as well as strategies for enhancing cross-sectoral and inter-sectoral support. Through the synergy of family and institutional teams (kindergartens and schools), the transition ceases to be a source of stress and becomes a collaboratively guided process. The concluding considerations of the paper offer guidelines for the practical application of this model, with the aim of creating an inclusive and stimulating school environment tailored to the specific characteristics of every child.

Key words: child in need of additional support, family, transition to school, cross-sectoral support

Miloš S. Kozić
student doktorskih studija hemije
Osnovna škola „Ujedinjene nacije“
milos.kozic@nacije.edu.rs
Aleksandar M. Đorđević
doktor hemijskih nauka/naučni saradnik
Institut za opštu i fizičku hemiju

PORODICA KAO PARTNER U RAZVOJU FUNKCIONALNE HEMIJSKE PISMENOSTI UČENIKA OSMOG RAZREDA OSNOVNE ŠKOLE

Rezime: Funkcionalna naučna pismenost predstavlja jedan od značajnih obrazovnih ishoda savremenog vaspitno-obrazovnog procesa i podrazumeva sposobnost primene naučnih znanja u svakodnevnom životnim situacijama. U okviru nje, funkcionalna hemijska pismenost obuhvata razumevanje hemijskih pojava i procesa, kritičko tumačenje informacija i donošenje odgovornih odluka u situacijama koje uključuju supstance i hemijske promene iz neposrednog okruženja. Pored škole, važan kontekst za razvoj ovih kompetencija predstavlja i porodica, u kojoj učenici stiču prva iskustva o prirodnim pojavama, bezbednom ponašanju u domaćinstvu i praktičnoj primeni naučnih znanja. Cilj istraživanja je ispitivanje povezanosti između pojedinih karakteristika porodičnog okruženja i nivoa funkcionalne hemijske pismenosti učenika osmog razreda osnovne škole, sa posebnim osvrtom na učešće učenika u kućnim aktivnostima, komunikaciju sa članovima porodice o prirodnim i naučnim pojavama i podsticaje koje porodica pruža za primenu naučnih znanja u svakodnevnom životu. Za potrebe istraživanja konstruisan je instrument koji se sastoji od testa za utvrđivanje funkcionalne hemijske pismenosti i upitnika o karakteristikama porodičnog okruženja, a uzorak čine učenici osmog razreda osnovne škole. Test je zasnovan na autentičnim situacijama iz domaćinstva i obuhvata problemske zadatke povezane sa upotrebom sredstava za čišćenje, bezbednim rukovanjem hemijskim proizvodima, kiselinsko-baznim reakcijama i korozijom. Analiza podataka podrazumeva utvrđivanje nivoa funkcionalne hemijske pismenosti i ispitivanje povezanosti postignuća sa karakteristikama porodičnog okruženja, pri čemu se očekuje da rezultati pokažu značajnu povezanost između porodičnih podsticaja i nivoa postignuća učenika, a zaključak istraživanja ukazuje da porodica može imati važnu ulogu kao partner škole u razvoju funkcionalne naučne pismenosti i primeni naučnih znanja u realnim životnim situacijama.

Ključne reči: funkcionalna hemijska pismenost, porodično okruženje, naučna pismenost, učenici osnovne škole, hemijsko obrazovanje

FAMILY AS A PARTNER IN THE DEVELOPMENT OF FUNCTIONAL CHEMICAL LITERACY AMONG EIGHTH-GRADE PRIMARY SCHOOL STUDENTS

Abstract: Functional scientific literacy represents one of the key educational outcomes of contemporary educational practice and implies the ability to apply scientific knowledge in everyday life situations. Within this framework, functional chemical literacy includes understanding chemical phenomena and processes, critically interpreting information, and making responsible decisions in situations involving substances and chemical changes from the immediate environment. In addition to school, an important context for the development of these competencies is the family, where students acquire their first experiences of natural phenomena, safe behavior in the household, and the practical application of scientific knowledge. The aim of this research is to examine the relationship between certain

characteristics of the family environment and the level of functional chemical literacy of eighth-grade primary school students, with particular emphasis on students' participation in household activities, communication with family members about natural and scientific phenomena, and the encouragement provided by families for the application of scientific knowledge in everyday life. For the purposes of the study, an instrument was developed consisting of a test for assessing functional chemical literacy and a questionnaire on characteristics of the family environment, with the sample comprising eighth-grade primary school students. The test is based on authentic household situations and includes problem-solving tasks related to the use of cleaning agents, safe handling of chemical products, acid–base reactions, corrosion, and other phenomena present in everyday life. Data analysis involves determining the level of functional chemical literacy and examining the relationship between achievement and selected characteristics of the family environment, with the expectation that the results will show a significant correlation between family support and students' achievement levels. The conclusion of the study indicates that the family can play an important role as a partner of the school in developing functional scientific literacy and in applying scientific knowledge in real-life situations.

Key words: functional chemical literacy, family environment, scientific literacy, primary school students, chemistry education

Angela J. Mesaroš Živkov

doktor metodike nastave/profesor strukovnih studija

Visoka škola strukovnih studija za obrazovanje vaspitača u Kikindi

angelamesaros.zivkov@gmail.com

Bogdan T. Tomić

doktor fizičkog vaspitanja i sporta/viši predavač

Visoka škola strukovnih studija za obrazovanje vaspitača u Kikindi

ZNAČAJ UKLJUČIVANJA DECE PREDŠKOLSKOG UZRASTA U FIZIČKE AKTIVNOSTI – IZ UGLA RODITELJA

Rezime: Fizička aktivnost u ranom detinjstvu ima veliki uticaj na zdravlje i pravilan rast i razvoj deteta što pokazuju i mnogobrojne sprovedene studije. Pored pozitivnog uticaja na respiratorni i kardiovaskularni sistem, jačanja kostiju i mišića, pravilnog držanja tela, ona utiče i na psihičku stabilnost deteta. Svetska zdravstvena organizacija u više navrata ukazivala je na važnost fizičke aktivnosti za zdravlje ljudske populacije. Fizički aktivna deca imaju manji rizik oboljevanja od hroničnih bolesti i gojaznosti, pa fizička aktivnost mora biti prisutna u dovoljnoj meri u svim dečjim uzrastima (Šapić, 2021). Mnoga istraživanja pokazuju da je mali procenat dece predškolskog uzrasta uključen u sportske vannastavne aktivnosti. Razlozi za to su raznoliki, od prezaposlenosti roditelja do sedentarnog načina savremenog života i vezivanja dece za razne ekrane. Cilj ovog istraživanja je da se utvrdi značaj uključivanja dece predškolskog uzrasta u fizičke aktivnosti iz ugla roditelja. U istraživanju je učestvovalo 142 roditelja, koji su popunili onlajn upitnik formiran za potrebe navedenog istraživanja. Na osnovu dobijenih rezultata može se zaključiti da roditelji smatraju da je uključivanje dece u fizičke aktivnosti od velikog značaja i da svojim primerom bavljenja fizičkim aktivnostima treba da budu uzor svojoj deci, da imaju dobru saradnju sa trenerima u promociji fizičkih aktivnosti, da nivo fizičkih aktivnosti u vrtićima nije dovoljan i da je jedan od benefita uključivanja dece predškolskog uzrasta u fizičke aktivnosti unapređenje zdravlja, kao i da je značajno uključivanje i dece sa poteškoćama u razvoju u redovne i organizovane fizičke aktivnosti, pre svega zbog socijalizacije i podsticanja samopouzdanja. Kao preduslove za uključivanje dece u fizičke aktivnosti roditelji su izdvojili sve ponuđene odgovore: uzrast, zainteresovanost dece, stručnost trenera i uslovi rada u klubu, zdravstveno stanje i spretnost dece.

Ključne reči: predškolski uzrast, roditelji, fizičke aktivnosti, značaj vežbanja

THE IMPORTANCE OF INVOLVING PRESCHOOL-AGED CHILDREN IN PHYSICAL ACTIVITIES: THE PARENTS' PERSPECTIVE

Abstract: Physical activity in early childhood has a profound influence on a child's health, growth, and development, as confirmed by numerous scientific studies. In addition to its positive impact on the respiratory and cardiovascular systems, bone and muscle strengthening, and posture, physical activity also enhances a child's psychological stability. The World Health Organization (WHO) has repeatedly emphasized the importance of physical activity for global public health. Physically active children have a lower risk of developing chronic diseases and obesity, which is why appropriate levels of physical activity must be maintained during every stage of a child's life (Šapić, 2021). Despite these benefits, numerous studies show that only a small percentage of children participate in extracurricular sports. The reasons vary, ranging from overworked parents to a modern sedentary lifestyle and children's attachment to screens. This study aims to determine the parents' perspective on the importance of involving

preschool-aged children in physical activities. A total of 142 parents participated in the study, completing an online questionnaire designed specifically for this research. The results indicate that parents believe it is highly important to involve children in physical activities and agree that they should be physically active themselves to serve as role models. Furthermore, parents report positive cooperation with coaches to promote physical activity, though they note that physical activity levels in kindergartens are insufficient. Regarding inclusive education, parents believe that organized physical activity improves the health of children with developmental difficulties, while also critically fostering their socialization and self-confidence. Finally, when identifying preconditions for enrolling children in physical activities, parents valued all provided options: age, child's interest, coach expertise, sports club facilities, children's health status, and agility.

Key words: preschool age, parents, physical activities, health promotion

Bogdan T. Tomić

doktor fizičkog vaspitanja i sporta/viši predavač

Visoka škola strukovnih studija za obrazovanje vaspitača u Kikindi

bobanch07@yahoo.com

Angela J. Mesaroš Živkov

doktor metodike nastave/profesor strukovnih studija

Visoka škola strukovnih studija za obrazovanje vaspitača u Kikindi

PRIMENA INTEGRISANOG PRISTUPA U SPORTSKOJ ŠKOLICI ZA DECU PREDŠKOLSKOG UZRASTA

Rezime: Integrisani pristup predstavlja tematsko povezivanje sadržaja i organizaciju tematskih celina koji su slični ili zajednički u različitim disciplinama. Sam pristup se ne svodi samo na prenošenje činjenica, već i na rešavanje problema, postavljanje pitanja, kao i aktivno traženje odgovora iz svoje okoline i okruženja. Polazišta integrisanog pristupa usmerena su na interaktivan proces u kome vaspitač/trener i deca međusobno sarađuju, utvrđuju poznate i otkrivaju nepoznate činjenice, istražuju, ispituju i savlađuju predviđene sadržaje (Jovanović, 2016; Stojadinović, 2017). Fizičko vaspitanje teži ka integrisanom pristupu, posebno primenjeno na uzrast predškolske dece. Učenje novih oblika kretanja, razvoj motoričkih sposobnosti, veština, kao i fizički razvoj dece predškolskog uzrasta sigurno su efikasniji uz integrisani pristup i uz razvoj veština koje deca uče tokom vaspitno-obrazovnog procesa u predškolskom uzrastu (Milošević i dr., 2017). Realizacija programa fizičkog vaspitanja omogućava raznovrstan i sveobuhvatan uticaj na razvoj motoričkih sposobnosti i sticanje znanja kod dece predškolskog uzrasta. Značaj uključivanja dece predškolskog uzrasta u sportske škole je višestruk pre svega zbog pozitivnog uticaja na rast i razvoj i postavljanja baze za bavljenje određenim sportovima u kasnijem periodu.

Ključne reči: integrisani pristup, predškolski uzrast, sportska škola, program fizičkog vežbanja

AN INTEGRATED APPROACH IN SPORTS SCHOOLS FOR PRESCHOOL-AGED CHILDREN

Abstract: The integrated approach represents the thematic connection of content and the organization of thematic wholes that are similar or shared across different disciplines. This approach should not be reduced to the mere transfer of facts, given that it also involves problem-solving, raising questions, and actively seeking answers within one's surroundings. The starting points of the integrated approach aim for an interactive process in which the preschool teacher or sports coach and the children cooperate to establish known facts, discover unknown ones, explore, question, and master the planned curriculum (Jovanović, 2016; Stojadinović, 2017). Physical education naturally lends itself to an integrated approach, especially regarding its application to preschool-aged children. The process of learning new forms of movement, developing motor skills and abilities, and fostering physical development are undoubtedly more effective when integrated with the skills children learn within the preschool institution (Milošević et al., 2017). Implementing a physical education program enables a versatile and comprehensive influence on motor development and knowledge acquisition in preschoolers. Ultimately, the importance of enrolling preschoolers in sports schools is manifold, predominantly because of its positive influence on their growth and development, which sets the foundation for lifelong sports participation.

Key words: integrated approach, preschool age, sports school, exercise program

Mila B. Bunijevac

profesor

Akademija za humani razvoj

bunijevacmila@yahoo.com

Maša M. Đurišić

viši predavač

Visoka škola strukovnih studija za obrazovanje vaspitača u Kikindi

PARTNERSTVO PORODICE, VRTIĆA I ŠKOLE U RAZVOJU LIČNOSTI DETETA

Rezime: Razvoj ličnosti deteta predstavlja složen proces uslovljen međusobnim delovanjem naslednih činilaca i različitih faktora socijalne sredine. Među njima posebno mesto zauzimaju porodica, vrtić i škola, čije usklađeno delovanje ima značajnu ulogu u podsticanju celokupnog razvoja deteta. Stoga se partnerstvo između porodice i vaspitno-obrazovnih ustanova smatra jednim od ključnih preduslova za ostvarivanje zajedničkih vaspitno-obrazovnih ciljeva. Rad je zasnovan na pregledu i analizi relevantne naučne i stručne literature koja se bavi partnerstvom porodice i vaspitno-obrazovnih ustanova. Za prikupljanje literature korišćene su baze podataka KoBSON, PubMed, Google Scholar i ScienceDirect, uz primenu ključnih reči: porodica, roditelji, partnerstvo, saradnja sa roditeljima, vaspitno-obrazovne ustanove i razvoj deteta. Analiza literature ukazuje na to da se partnerstvo porodice i vrtića/škole ostvaruje kroz različite oblike komunikacije i saradnje, kao što su razmena informacija o detetu, individualni i grupni razgovori, roditeljski sastanci, zajedničke aktivnosti, radionice, priredbe i uključivanje roditelja u realizaciju vaspitno-obrazovnog rada. Iako se u praksi javljaju određene teškoće u organizaciji i ostvarivanju partnerskih odnosa, njihovo unapređivanje doprinosi usklađivanju vaspitnih uticaja i stvaranju podsticajnog okruženja za razvoj deteta. Partnerstvo porodice, vrtića i škole predstavlja značajan faktor razvoja ličnosti deteta. Kroz aktivnu komunikaciju, međusobno poverenje i zajedničko delovanje moguće je ostvariti jedinstvo vaspitnih uticaja i pružiti podršku detetu u njegovom celovitom razvoju. Dete nije pasivan primalac uticaja sredine, već aktivan učesnik sopstvenog razvoja koji kroz interakciju sa okruženjem oblikuje svoju ličnost i doprinosi promenama u sredini u kojoj odrasta.

Ključne reči: dete, partnerstvo, porodica, vrtić, škola, razvoj ličnosti

PARTNERSHIP BETWEEN FAMILY, PRESCHOOL, AND SCHOOL AS A FACTOR IN CHILD PERSONALITY DEVELOPMENT

Abstract: Child personality development is a complex process influenced by the interaction of hereditary factors and various elements of the social environment. Among these, the family, preschool, and school occupy a particularly important place, as their coordinated efforts play a significant role in fostering a child's overall development. Therefore, partnership between families and educational institutions is considered one of the key prerequisites for achieving common educational goals and supporting children's growth and well-being. This paper is based on a review and analysis of relevant scientific and professional literature addressing partnerships between families and educational institutions. The literature search was conducted using the following databases: Serbian Library Consortium for Coordinated Acquisition (KoBSON), PubMed, Google Scholar, and ScienceDirect. The search included the following keywords: family, parents, partnership, parent-school collaboration, educational institutions, and child development. The literature review indicates that partnerships between families and preschools/schools are established through various forms of communication and cooperation, including

information sharing about the child, individual and group meetings, parent-teacher conferences, joint activities, workshops, school events, and parental involvement in educational activities. Although certain challenges may arise in organizing and maintaining effective partnerships, their continuous improvement contributes to the alignment of educational influences and the creation of a supportive environment for child development. Partnership among families, preschools, and schools represents an important factor in child personality development. Through active communication, mutual trust, and collaborative action, it is possible to ensure consistency in educational influences and provide support for children's holistic development. Children are not passive recipients of environmental influences; rather, they are active participants in their own development who shape their personalities through interaction with their surroundings while also contributing to changes within those environments.

Key words: child, partnership, family, preschool, school, personality development

Branislava B. Popović-Ćitić

redovni profesor

Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju, Univerzitet u Beogradu; CEPORA – Centar za pozitivan razvoj dece i omladine

popovb@eunet.rs

Lidija S. Bukvić

asistent

Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju, Univerzitet u Beogradu; CEPORA – Centar za pozitivan razvoj dece i omladine

Marija G. Trajković

istraživač saradnik

Institut za pedagoška istraživanja; CEPORA – Centar za pozitivan razvoj dece i omladine

Marina Kovačević-Lepojević

viši naučni saradnik

Institut za pedagoška istraživanja; CEPORA – Centar za pozitivan razvoj dece i omladine

Dragana M. Bogićević

asistent

Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju, Univerzitet u Beogradu; CEPORA – Centar za pozitivan razvoj dece i omladine

INTERAKTIVNO UČENJE U PREVENCIJI PROBLEMA PONAŠANJA UČENIKA: ZNAČAJ I MOGUĆNOSTI PRIMENE RADIONIČARSKOG RADA

Rezime: Problemi ponašanja učenika predstavljaju značajan izazov za savremeni vaspitno-obrazovni sistem i zahtevaju primenu razvojno usmerenih preventivnih pristupa koji prevazilaze tradicionalne modele zasnovane na prenošenju informacija i reaktivnom odgovoru na već ispoljene probleme. U tom kontekstu, sve veći značaj pridaje se interaktivnom učenju i participativnim metodama rada koje podstiču aktivno uključivanje učenika, razvoj socioemocionalnih kompetencija i jačanje protektivnih faktora povezanih sa pozitivnim razvojem. Cilj rada je da prikaže mogućnosti primene interaktivnog učenja i radioničarskog rada u prevenciji problema ponašanja učenika, kao i da identifikuje ključne principe njihove uspešne primene u školskom okruženju. Rad predstavlja pregledni rad zasnovan na analizi relevantne domaće i međunarodne naučne i stručne literature iz oblasti prevencije problema ponašanja, interaktivnog učenja, socioemocionalnog učenja i pozitivnog razvoja mladih, kao i na sistematizaciji praktičnih iskustava stečenih tokom planiranja i realizacije preventivnih aktivnosti sa decom i mladima. Analiza literature i stručnih izvora ukazuje da interaktivno učenje i radioničarski rad predstavljaju važan resurs za unapređivanje preventivne funkcije škole. Njihova primena omogućava povezivanje obrazovnih, razvojnih i preventivnih ciljeva kroz aktivno učešće učenika, saradnju, iskustveno učenje i refleksiju. Poseban značaj ovih pristupa ogleda se u mogućnosti podsticanja razvoja socioemocionalnih kompetencija, jačanja angažovanosti učenika, unapređivanja kvaliteta vršnjačkih odnosa i osećaja pripadnosti školi, kao i stvaranja podsticajnog školskog okruženja koje doprinosi pozitivnom razvoju učenika. Zaključuje se da interaktivno učenje i radioničarski rad predstavljaju značajne mehanizme povezivanja razvojnih, obrazovnih i preventivnih ciljeva škole. Njihov puni potencijal ostvaruje se kada su integrisani u šire, sistematski planirano preventivno delovanje usmereno na jačanje razvojnih resursa i protektivnih faktora kod učenika.

Ključne reči: interaktivno učenje, radioničarski rad, prevencija problema ponašanja, socioemocionalne kompetencije, protektivni faktori

INTERACTIVE LEARNING IN THE PREVENTION OF STUDENTS' BEHAVIORAL PROBLEMS: THE IMPORTANCE AND POTENTIAL OF WORKSHOP-BASED LEARNING

Abstract: Students' behavioral problems represent a significant challenge for contemporary educational systems and require the implementation of developmentally oriented preventive approaches that go beyond traditional models based on information transmission and reactive responses to already manifested problems. In this context, increasing attention has been devoted to interactive learning and participatory methods that promote students' active engagement, the development of social-emotional competencies, and the strengthening of protective factors associated with positive youth development. The aim of this paper is to examine the potential of interactive learning and workshop-based learning in the prevention of students' behavioral problems, as well as to identify the key principles underlying the effective implementation of these approaches in school settings. The paper is a review study based on an analysis of relevant national and international scientific and professional literature in the fields of behavioral problem prevention, interactive learning, social and emotional learning, and positive youth development, as well as on the systematization of practical experiences gained through the planning and implementation of preventive activities with children and youth. The analysis of the literature and professional sources indicates that interactive learning and workshop-based learning represent valuable resources for strengthening the preventive function of schools. Their application enables the integration of educational, developmental, and preventive goals through students' active participation, collaboration, experiential learning, and reflection. The particular value of these approaches lies in their potential to foster social-emotional competencies, enhance student engagement, improve peer relationships and school belonging, and create a supportive school environment that contributes to students' positive development. It can be concluded that interactive learning and workshop-based learning represent important mechanisms for linking developmental, educational, and preventive goals within schools. Their full potential can be realized when they are integrated into broader, systematically planned preventive efforts aimed at strengthening students' developmental assets and protective factors.

Key words: interactive learning, workshop-based learning, behavioral problem prevention, social-emotional competencies, protective factors

Uglješa D. Colić

doktor likovne umetnosti, profesor strukovnih studija

Akademija strukovnih studija Novi Sad, Odsek: Visoka škola strukovnih studija za obrazovanje vaspitača
Novi Sad

ugljesa.colic@gmail.com

SLIKARSTVO EVGENIJA KNEŽEVIĆA KAO PODSTICAJ ZA POVEZIVANJE VRTIĆA SA PORODICOM I ZAJEDNICOM

Rezime: Nedovoljno poznat opus našeg slikara Evgenija Kneževića, rođenog u Bašaidu, koji je ceo svoj životni vek proveo u Sremskim Karlovcima, bogat je i raznolik. Evgenije Knežević koristio je u svom stvaralaštvu različite slikarske tehnike. Često je eksperimentisao kombinujući raznovrsne materijale, ali se izražavao i u nekoliko slikarskih stilova, što njegovo stvaralaštvo čini podsticajnim za istraživanje i rad sa decom u vrtiću. I sam je radio kao likovni pedagog u Učiteljskoj školi u Sremskim Karlovcima gde je školovao mnogobrojne generacije koje se i danas sećaju njegovih inovativnih metoda u nastavi, poput crtanja u pleneru. Najznačajniji slikar Sremskih Karlovaca XX veka, danas je, čini se, zaboravljen, iako njegov slikarski opus predstavlja kulturno-istorijsko nasleđe inspirativno za građenje partnerstva sa roditeljima i lokalnom zajednicom. Beležio je arhitekturu Sremskih Karlovaca kao da je vodio dnevnik, dosledno, a slike su mu se neprestano transformisale, što dokazuje njegovu istraživačku radoznalost. Upoznavajući se sa njegovim načinom rada, deca mogu da eksperimentišu sa različitim motivima, priborima i materijalima kroz likovne radionice za podsticanje kreativnosti. Slično Evgeniju Kneževiću, sa decom i roditeljima je moguće organizovati likovne aktivnosti u pleneru, oslikavati značajne građevine svoga grada i okoline. Time deca razvijaju nova saznanja, osećanje pripadnosti zajednici i zajedničkog učešća, kao i vlastite vrednosti i identiteta.

Ključne reči: Evgenije Knežević, slikarstvo, deca, porodica, zajednica

EVGENIJE KNEŽEVIĆ'S PAINTING AS AN INCENTIVE FOR CONNECTING PRESCHOOL, FAMILY, AND COMMUNITY

Abstract: The insufficiently explored oeuvre of the Serbian painter Evgenije Knežević, born in Bašaid and a lifelong resident of Sremski Karlovci, is rich and diverse. Throughout his artistic career, Knežević employed various painting techniques and frequently experimented by combining different materials. He also expressed himself through several artistic styles, making his work a valuable source of inspiration for research and educational activities with preschool children. As an art educator at the Teacher Training School in Sremski Karlovci, he taught numerous generations of students who still remember his innovative teaching methods, such as outdoor drawing sessions (plein air painting). Although considered the most significant painter of Sremski Karlovci in the twentieth century, Knežević appears to be largely forgotten today, despite the fact that his artistic legacy represents a cultural and historical heritage that can inspire the development of partnerships between preschools, families, and the local community. He documented the architecture of Sremski Karlovci with remarkable consistency, almost as if keeping a visual diary, while continuously transforming his artistic expression, demonstrating a strong spirit of inquiry and experimentation. By becoming familiar with his artistic approach, children can explore different motifs, tools, and materials through art workshops designed to foster creativity. Following Knežević's example, children and their parents can participate in plein air art activities, depicting important buildings and landmarks in their town and surrounding area. Such experiences contribute to the

development of new knowledge, a sense of belonging to the community, shared participation, and the formation of personal values and identity.

Key words: Evgenije Knežević, painting, children, family, community

Nataša V. Duhanaj
doktor pedagoških nauka/stručni saradnik u školi
OŠ „Veselin Masleša“, Beograd
natasapedagogd@gmail.com
Dijana D. Obradović
profesor razredne nastave
OŠ „Veselin Masleša“, Beograd

PERCEPCIJA RODITELJSKE UKLJUČENOSTI U OBRAZOVANJE UČENIKA MLAĐEG ŠKOLSKOG UZRASTA: ISKUSTVA UČITELJICE I RODITELJA JEDNOG ODELJENJA OSNOVNE ŠKOLE

Rezime: Roditeljska uključenost predstavlja jedan od ključnih faktora uspešne saradnje između porodice i škole i značajno doprinosi obrazovnom, socijalnom i emocionalnom razvoju deteta. Polazeći od Epštajnovе tipologije roditeljske uključenosti i prvog nivoа procesnog modelа roditeljske uključenosti autora Huver-Dempsey i Sandler, cilj ovog istraživanja bio je da se sagledaju oblici roditeljske uključenosti u obrazovanje učenika mlađeg osnovnoškolskog uzrasta, kao i faktori koji podstiču ili otežavaju uključivanje roditelja u obrazovni proces. Istraživanje je zasnovano na kombinovanom metodološkom pristupu sa dominantno kvalitativnom orijentacijom. Podaci su prikupljeni polustrukturisanim intervjuom sa učiteljicom trećeg razredа osnovne škole, upitnikom za roditelje (N=26), posmatranjem školskih aktivnosti i analizom školske dokumentacije. Kvalitativni podaci analizirani su tematskom analizom, dok su kvantitativni podaci obrađeni primenom deskriptivne statistike. Radi povećanja pouzdanosti nalaza primenjena je metodološka triangulacija. Rezultati pokazuju da su komunikacija sa školom i podrška učenju kod kuće najzastupljeniji oblici roditeljske uključenosti, dok su volontiranje, saradnja sa zajednicom i učešće u donošenju odluka manje zastupljeni. Nalazi ukazuju da su percepcija roditeljske uloge, roditeljska samoefikasnost i doživljaj poziva škole značajni faktori povezani sa većim stepenom roditeljske uključenosti. Posebno se ističe značaj personalizovane komunikacije, odnosa poverenja i kontinuirane saradnje između učiteljice i roditelja kao važnih podsticaja aktivnijem uključivanju roditelja u obrazovanje dece. Zaključuje se da roditeljska uključenost ne zavisi isključivo od individualnih karakteristika roditelja, već i od kvaliteta partnerskih odnosa koje škola i učitelji razvijaju sa porodicama. Dobijeni nalazi ukazuju na potrebu osnaživanja saradničkih modelа rada koji doprinose stvaranju podsticajnog i inkluzivnog školskog okruženja.

Ključne reči: roditeljska uključenost, saradnja škole i porodice, motivaciona uverenja roditelja, učitelj, osnovna škola

PARENTS' PERCEPTIONS OF INVOLVEMENT IN THE EDUCATION OF PRIMARY SCHOOL STUDENTS: EXPERIENCES OF A TEACHER AND PARENTS FROM ONE ELEMENTARY SCHOOL CLASS

Abstract: Parental involvement is one of the key factors of successful cooperation between families and schools and significantly contributes to children's educational, social, and emotional development. Drawing on Epstein's typology of parental involvement and the first level of the parental involvement process model developed by Hoover-Dempsey and Sandler, the aim of this study was to examine the forms of parental involvement in the education of younger primary school students, as well as the factors that facilitate or hinder parents' engagement in the educational process. The study was based on a mixed

methodological approach with a predominantly qualitative orientation. Data were collected through a semi-structured interview with a third-grade teacher, a parent questionnaire (N = 26), observation of school activities, and analysis of school documentation. Qualitative data were analyzed using thematic analysis, while quantitative data were processed through descriptive statistics. Methodological triangulation was employed to enhance the credibility and trustworthiness of the findings. The results indicate that communication with the school and support for learning at home are the most prevalent forms of parental involvement, whereas volunteering, collaboration with the local community, and participation in decision-making processes are less common. The findings suggest that parents' perceptions of their parental role, parental self-efficacy, and their perception of invitations from the school are important factors associated with higher levels of parental involvement. Particular emphasis is placed on the importance of personalized communication, trust-based relationships, and continuous cooperation between teachers and parents as significant incentives for greater parental engagement in children's education. The study concludes that parental involvement depends not only on individual parental characteristics but also on the quality of the partnerships developed between schools, teachers, and families. The findings highlight the need to strengthen collaborative approaches that contribute to the creation of a supportive and inclusive school environment.

Key words: parental involvement, school-family partnership, parental motivational beliefs, teacher, primary education

Marko S. Batur
stručni saradnik, defektolog
OŠ „Ujedinjene Nacije“, Beograd
markobatur@yahoo.com

Nataša V. Duhanaj
doktor pedagoških nauka/stručni saradnik u školi
OŠ „Veselin Masleša“, Beograd

STAVOVI NASTAVNIKA OSNOVNE ŠKOLE PREMA PRIMENI VEŠTAČKE INTELIGENCIJE U OSNOVNOJ ŠKOLI

Rezime: Razvoj veštačke inteligencije poslednjih godina značajno utiče na različite oblasti društva, uključujući obrazovanje, gde se sve više koristi kao podrška nastavnom procesu. Savremeni alati veštačke inteligencije omogućavaju unapređivanje nastave, kreiranje nastavnih materijala, individualizaciju nastave i podršku profesionalnom razvoju nastavnika. Polazeći od značaja ove teme, cilj istraživanja je ispitivanje stavova nastavnika prema primeni veštačke inteligencije, učestalosti i svrsi njene upotrebe, kao i njenog doprinosa unapređivanju nastavnog procesa. Istraživanje je sprovedeno u dve beogradske osnovne škole na uzorku od 60 nastavnika predmetne nastave i učitelja. Podaci su prikupljeni putem upitnika konstruisanog za potrebe istraživanja. U obradi podataka primenjeni su postupci deskriptivne statistike, uključujući frekvencije, procenke, aritmetičke sredine i grafičke prikaze. Rezultati istraživanja ukazuju na to da većina ispitanika ima pozitivne stavove prema primeni veštačke inteligencije u obrazovanju i prepoznaje njen potencijal za unapređenje kvaliteta nastave i efikasnosti obrazovnog rada. Alati veštačke inteligencije najčešće se koriste za pripremu nastavnih materijala, izradu prezentacija, kreiranje sadržaja i generisanje ideja za realizaciju nastave. Posebno se ističe značaj razvoja digitalnih kompetencija nastavnika, kao i kritičkog pristupa informacijama koje generišu sistemi veštačke inteligencije. Zaključuje se da veštačka inteligencija predstavlja značajan resurs za modernizaciju obrazovanja, pri čemu njena uspešna primena zavisi od kontinuiranog stručnog usavršavanja nastavnika i odgovorne pedagoške upotrebe.

Ključne reči: veštačka inteligencija, obrazovanje, nastava, stavovi nastavnika, digitalne kompetencije

PRIMARY SCHOOL TEACHERS' ATTITUDES TOWARDS THE APPLICATION OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN PRIMARY EDUCATION

Abstract: The development of artificial intelligence in recent years has had a significant impact on various areas of society, including education, where it is increasingly used as support for the teaching process. Modern artificial intelligence tools enable the improvement of teaching, the creation of instructional materials, the individualization of instruction, and support for teachers' professional development. Considering the importance of this topic, the aim of the study is to examine teachers' attitudes toward the application of artificial intelligence, the frequency and purposes of its use, as well as its contribution to the improvement of the teaching process. The study was conducted in two primary schools in Belgrade on a sample of 60 subject teachers and classroom teachers. Data were collected using a questionnaire designed for the purposes of this research. Descriptive statistical methods were applied in data analysis, including frequencies, percentages, arithmetic means, and graphical representations. The results of the study indicate that the majority of respondents hold positive attitudes toward the application of artificial intelligence in education and recognize its potential to improve the quality of teaching and the

efficiency of educational work. Artificial intelligence tools are most commonly used for preparing instructional materials, creating presentations, generating content, and producing ideas for lesson implementation. The importance of developing teachers' digital competencies, as well as fostering a critical approach to information generated by artificial intelligence systems, is particularly emphasized. It is concluded that artificial intelligence represents a significant resource for the modernization of education, while its successful implementation depends on continuous professional development of teachers and responsible pedagogical use.

Key words: artificial intelligence, education, teaching, teachers' attitudes, digital competencies

Ermin Bašaškić

stručni saradnik za zaštitu djece i mladih/asistent na programu „Stariji brat, starija sestra“

Stručni centar za prevenciju ovisnosti, Sarajevo, Bosna i Hercegovina

ermin.basaskic@prevencija.ba

ODRŽIVO MENTORSTVO U PRAKSI: PUT PROGRAMA STARIJI BRAT, STARIJA SESTRA I IZAZOV SISTEMSKE INTEGRACIJE

Rezime: Ova prezentacija razmatra razvoj, utjecaj i održivost mentorskog programa „Stariji brat, starija sestra“, dugogodišnje intervencije zasnovane na zajednici, koja se u Bosni i Hercegovini provodi od 2004. godine. Utemeljen na ekološkom modelu razvoja i principima selektivne prevencije, program pruža podršku djeci u riziku kroz strukturirane individualne mentorske odnose s educiranim mladim volonterima. U okviru izlaganja bit će predstavljena osnovna filozofija programa, s naglaskom na interpersonalne odnose kao ključni mehanizam za jačanje otpornosti, socijalne uključenosti i zdrav razvoj djece. Dokazi prikupljeni kroz više od dvije decenije implementacije u više gradova pokazuju pozitivne ishode za djecu, uključujući unapređenje komunikacijskih vještina, emocionalne pismenosti i samopouzdanja, kao i značajan lični i profesionalni razvoj volontera, što je dodatno objašnjeno i kvalitativno potvrđeno u magistarskom radu Hasanovića (2021) kao dodatni pokazatelj efikasnosti programa. Pored samog modela prakse, prezentacija ističe i ključne inovacije, poput uvođenja centraliziranog digitalnog sistema izvještavanja (EDiary), koji omogućava sistematsko praćenje, donošenje odluka zasnovanih na podacima i veću transparentnost u implementaciji programa. Centralni fokus izlaganja jeste kontinuirani napor ka postizanju systemske integracije OBOS modela u formalne okvire socijalne zaštite. Uprkos dokazanom utjecaju i uspostavljenim partnerstvima s institucijama socijalnog rada, program se i dalje suočava sa strukturnim preprekama, uključujući pravne nejasnoće, pitanja zaštite podataka i nedostatak jasnog normativnog okvira za integraciju usluga zasnovanih na volonterskom angažmanu, pri čemu se prvi put prepoznaju i određeni pomaci u pravcu unapređenja. Prezentacija će se kritički osvrnuti na ove izazove, uz istovremeno predstavljanje konkretnih koraka poduzetih u pravcu institucionalnog priznanja, uključujući prijedloge javnih politika, mehanizme međusektorske saradnje i strateške zagovaračke aktivnosti. Također će biti razmotreni budući pravci razvoja, poput širenja modela, jačanja međunarodne saradnje i osiguravanja dugoročne održivosti. Povezujući dokaze proizašle iz prakse s razmatranjima na nivou javnih politika, ova sesija doprinosi širim diskusijama o tome kako mentorstvo zasnovano na zajednici može prerasti iz projektno orijentiranih inicijativa u strukturno integrirane socijalne usluge.

Ključne reči: mentorstvo, prevencija, rad s mladima, usluge u zajednici, digitalni alati, systemska integracija

SUSTAINABLE MENTORSHIP IN PRACTICE: THE JOURNEY OF “OLDER BROTHER, OLDER SISTER” AND THE CHALLENGE OF SYSTEMIC INTEGRATION

Abstract: This presentation examines the development, impact, and sustainability of the mentoring program “Older Brother, Older Sister”, a long-standing community-based intervention implemented in Bosnia and Herzegovina since 2004. Grounded in the ecological model of development and selective prevention, the program supports children at risk through structured, one-to-one mentorship relationships with trained youth volunteers. The session will present the core philosophy of the program, emphasizing interpersonal relationships as a key mechanism for fostering resilience, social inclusion, and healthy

development. Evidence from over two decades of implementation across multiple cities demonstrates positive outcomes for children, including improved communication skills, emotional literacy, and self-confidence, as well as significant personal and professional growth among volunteers, which is also explained and qualitatively proven in the master's thesis of Hasanović (2021) as additional showcase of the efficiency of the program. In addition to its practice model, the presentation highlights key innovations such as the introduction of a centralized digital reporting system (EDiary), which enables systematic monitoring, data-driven decision-making, and increased transparency in program implementation. A central focus of the session is the ongoing effort to achieve systemic integration of the OBOS model within formal social protection frameworks. Despite its demonstrated impact and established partnerships with social work institutions, the program continues to face structural barriers, including legal ambiguities, data protection concerns, and the absence of clear normative frameworks for integrating volunteer-based services, where we also see improvements for the first time. The presentation will critically reflect on these challenges while outlining concrete steps taken toward institutional recognition, including policy proposals, intersectoral cooperation mechanisms, and strategic advocacy efforts. It will also explore future directions, such as scaling the model, strengthening international cooperation, and ensuring long-term sustainability. By bridging practice-based evidence and policy-level considerations, this session contributes to broader discussions on how community-based mentoring can evolve from project-based initiatives into structurally embedded social services.

Key words: mentorship, prevention, youth work, community-based services, digital tools, systemic integration

Sanela Pekić

stručna saradnica za programe prevencije ovisnosti u školskom okruženju

Stručni centar za prevenciju ovisnosti, Sarajevo

sanela.pekic@prevencija.ba

Kerima Delibašić-Hrnjić

stručna saradnica za preventivne programe u školi

Stručni centar za prevenciju ovisnosti, Sarajevo

ODRASTIMO ZAJEDNO - ŠKOLSKI PROGRAM RAZVOJA SOCIOEMOCIONALNIH VJEŠTINA KAO OSNOV PREVENCIJE PROBLEMA U PONAŠANJU

Rezime: Mentalno zdravlje djece predstavlja temelj njihovog psihosocijalnog razvoja, te važan resurs za dugoročnu dobrobit zajednice. Ulaganje u razvoj mentalnog zdravlja u ranom djetinjstvu doprinosi stvaranju otpornijih pojedinaca koji su sposobni uspješno se nositi sa životnim izazovima, graditi zdrave odnose i aktivno doprinositi društvu. Razvoj socioemocionalnih vještina poput samosvijesti, empatije, komunikacijskih vještina, kreativnosti, saradnje i kritičkog promišljanja ima ključnu ulogu u prevenciji emocionalnih i ponašajnih poteškoća. Istraživanja pokazuju da djeca koja razvijaju sposobnost prepoznavanja, razumijevanja i regulacije vlastitih emocija, kao i vještine konstruktivnog rješavanja sukoba i uspostavljanja pozitivnih odnosa s vršnjacima i odraslima, rjeđe ispoljavaju probleme u ponašanju. Jačanje socioemocionalnih kompetencija doprinosi smanjenju agresivnih i rizičnih oblika ponašanja, boljoj školskoj prilagodbi, većoj emocionalnoj otpornosti i kvalitetnijoj socijalnoj integraciji. Preventivni programi, posebno u školskom okruženju gdje djeca provode značajan dio vremena, doprinose jačanju zaštitnih faktora, smanjenju uticaja rizičnih faktora, razvoju osjećaja pripadnosti i društvene povezanosti, te usvajanju zdravih obrazaca ponašanja. Program „Odrastimo zajedno“ je nastavni program za promociju zdravlja i razvoja ličnosti djece od prvog do četvrtog razreda osnovne škole. Programom, koji se u Kantonu Sarajevo provodi četvrtu školsku godinu, ciljano i strukturisano se unapređuju životne vještine djece kroz aktivnosti usmjerene na razvoj samopoštovanja, emocionalne pismenosti, saradnje i odgovornog donošenja odluka. Inkorporiranjem sadržaja programa u svakodnevni rad s učenicima doprinosi se prevenciji ovisnosti, nasilja, stresa i negativnih medijskih uticaja. Učitelji koji provode program ističu brojne benefite koji se mogu uočiti u ponašanju, međusobnim odnosima i ukupnom psihosocijalnom razvoju učenika.

Ključne reči: socioemocionalne vještine, unapređenje mentalnog zdravlja, prevencija poremećaja u ponašanju, preventivni programi u školskom okruženju

LET'S GROW UP TOGETHER - A SCHOOL PROGRAM FOR DEVELOPING SOCIO- EMOTIONAL SKILLS AS A BASIS FOR PREVENTING BEHAVIORAL PROBLEMS

Abstract: Children's mental health represents the foundation of their psychosocial development and an important resource for the long-term well-being of the community. Investing in mental health development during early childhood contributes to building resilient individuals who are able to cope effectively with life's challenges, establish healthy relationships, and actively contribute to society. The development of socio-emotional skills such as self-awareness, empathy, communication skills, creativity, collaboration, and critical thinking plays a key role in the prevention of emotional and behavioral difficulties. Research indicates that children who develop the ability to recognize, understand, and regulate their emotions, as well as the skills needed to resolve conflicts constructively and build positive

relationships with peers and adults, are less likely to exhibit behavioral problems. Strengthening socio-emotional competencies contributes to reducing aggressive and risky behaviors, improving school adjustment, increasing emotional resilience, and enhancing social integration. Preventive programs, particularly within school settings where children spend a significant portion of their time, help strengthen protective factors, reduce the impact of risk factors, foster a sense of belonging and social connectedness, and promote healthy behavioral patterns. “Let’s Grow Up Together” is a curriculum-based program designed to promote health and personality development among children from the first to the fourth grade of primary school. The program, which has been implemented in the Canton of Sarajevo for four consecutive school years, systematically and purposefully enhances children's life skills through activities focused on self-esteem, emotional literacy, cooperation, and responsible decision-making. By integrating the program content into everyday work with students, schools contribute to the prevention of addiction, violence, stress, and negative media influences. Teachers implementing the program report numerous benefits reflected in students’ behavior, interpersonal relationships, and overall psychosocial development.

Key words: socio-emotional skills, mental health promotion, behavioral problem prevention, school-based prevention programs

Dragana M. Karanović
profesor fizičkog vaspitanja i diplomirani trener rukometa/direktor
OŠ „Dositej Obradović“, Bočar
draganalukakaranovic@gmail.com

VANNASTAVNE AKTIVNOSTI KAO OBLIK MULTISEKTORSKE SARADNJE U RADU SA UČENICIMA VIŠIH RAZREDA SA RAZVOJNIM SPECIFIČNOSTIMA I PROBLEMIMA U PONAŠANJU – PRIMER DOBRE PRAKSE OŠ „DOSITEJ OBRADOVIĆ“ BOČAR

Rezime: Savremena škola ima zadatak da obezbedi podsticajno, bezbedno i inkluzivno okruženje u kome svaki učenik može da razvija svoje potencijale. Poseban izazov predstavlja rad sa učenicima koji imaju razvojne specifičnosti ili probleme u ponašanju. Pored redovne nastave, značajno mesto imaju vannastavne aktivnosti koje doprinose socijalizaciji, razvoju samopouzdanja, odgovornosti i usvajanju pozitivnih obrazaca ponašanja. Efikasnost ovih aktivnosti povećava se kroz multisektorsku saradnju škole sa roditeljima, Centrom za socijalni rad, Domom zdravlja, Interresornom komisijom, lokalnom samoupravom i organizacijama iz zajednice. U radu su predstavljeni primeri dobre prakse iz OŠ „Dositej Obradović“ Bočar. Vannastavne aktivnosti predstavljaju važan segment inkluzivnog obrazovanja. Njihov značaj ogleda se u razvoju socijalnih veština, prevenciji problema u ponašanju i unapređivanju kvaliteta života učenika sa razvojnim specifičnostima. Iskustva OŠ „Dositej Obradović“ Bočar potvrđuju da dobro planirane aktivnosti, zasnovane na individualnim potrebama učenika, uz kvalitetnu multisektorsku saradnju, doprinose uspešnijem uključivanju učenika u školski životi razvoju potencijala svakog deteta, jačanju socijalnih kompetencija, prihvatanju različitosti i stvaranju potencijalnog školskog okruženja u kojem svaki učenik ima priliku da ostvari svoj uspeh.

Ključne reči: vannastavne aktivnosti, multisektorska saradnja, inkluzivno obrazovanje, IOP, razvojne specifičnosti, problemi u ponašanju

EXTRACURRICULAR ACTIVITIES AS A FRAMEWORK FOR MULTISECTORAL COOPERATION IN SUPPORTING UPPER-PRIMARY STUDENTS WITH DEVELOPMENTAL NEEDS AND BEHAVIORAL PROBLEMS: A BEST-PRACTICE EXAMPLE FROM "DOSITEJ OBRADOVIĆ" PRIMARY SCHOOL, BOČAR

Abstract: Modern educational systems are required to ensure a supportive, safe, and inclusive environment where every student can reach their full potential. Supporting students with developmental needs or behavioral problems presents a distinct pedagogical challenge. Beyond regular classroom instruction, extracurricular activities play a vital role by contributing to socialization, self-confidence building, personal responsibility, and the acquisition of positive behavioral patterns. The effectiveness of these activities is significantly enhanced through multisectoral cooperation between schools, parents, social work centers, healthcare institutions, inter-sectoral commission, local government units, and community organizations. This paper presents a best-practice model from "Dositej Obradović" Primary School in Bočar, demonstrating how extracurricular activities serve as an essential component of inclusive education. These initiatives foster social skill development, prevent behavioral difficulties, and improve the overall quality of life for students with developmental specificities. Experiences from the primary school "Dositej Obradović" Bočar confirm that well-planned, individualized activities supported by strong multisectoral cooperation enhance student engagement in school life, strengthen social competencies, promote diversity acceptance, and foster an inclusive environment where every child can achieve success.

Key words: extracurricular activities, multisectoral cooperation, inclusive education, Individualized Education Program (IEP), developmental specificities, behavioral problems

Jelena B. Rikalo
stručni saradnik-pedagog
PU „Pionir“, Jagodina
jelena161178@gmail.com
Ana M. Gardašević
stručni saradnik-pedagog
PU „Dečja radost“, Čuprija

TIM OKO DETETA KAO STUB PODRŠKE DECI SA TEŠKOĆAMA U RAZVOJU

Rezime: Rad prikazuje iskustvo i mišljenje stručnih radnika predškolskih ustanova i defektologa o ulogama, odgovornostima i značaju tima oko deteta, izazovima u pružanju podrške i vrednostima koje usmeravaju njegov rad. Istraživanje je zasnovano na kvalitativnoj analizi i deskriptivnoj metodi, uz primenu radionice sa stručnim radnicima predškolskih ustanova i intervju sa defektolozima Resursnog centra škole „11. maj“ iz Jagodine. Rezultati ukazuju na složenost timskih uloga, značaj razmene informacija, savetodavnog rada sa porodicom i povezivanja institucija. Timski rad značajno doprinosi kvalitetnijem pružanju podrške detetu, kao i jačanju kompetencija svih učesnika u vaspitno-obrazovnom procesu. Izazovi na koje tim nailazi su brojni, a neki od njih su: nedovoljna osposobljenost stručnih radnika vrtića za rad sa decom sa razvojnim teškoćama, nerealna očekivanja roditelja i teškoće u neprihvatanju razvojnih karakteristika svoje dece, različita mišljenja stručnih lica o potrebama dece, preobimna dokumentacija i nedovoljno izdvojenog vremena za praćenje i podršku. Kao predlog unapređenja navodi se ostvarivanje partnerskog odnosa sa roditeljima, senzibilizacija i edukacija stručnih radnika vrtića, usklađivanje rada tima oko deteta, obezbeđivanje stručnog kadra. Vrednosti koje tim ističe su: vođenje najboljim interesom deteta, stvaranje podsticajnog okruženja u porodici i vrtiću, građenje zajedništva i povezivanje svih članova tima oko deteta, razumevanje detetovih potreba i empatija prema porodici. Multisektorska saradnja prepoznaje se kao ključni faktor u obezbeđivanju dobrobiti, razvoja i aktivnog učešća dece. Kroz saradnju sa različitim institucijama uočava se da se kompetencije stručnih radnika razvijaju kroz znanja, iskustva i uverenja stečena u radu sa decom kojoj je potrebna dodatna podrška, kao i kroz izgradnju poverenja roditelja i zajedničko kreiranje uslova za napredovanje dece. Razmena informacija o deci, savetodavni rad sa porodicom, organizacija rada i osećaj zajedništva predstavljaju osnovne snage ovog pristupa.

Ključne reči: inkluzivno obrazovanje, saradnja, zajedništvo, podrška, dobrobit deteta

TEAM AROUND THE CHILD AS A PILLAR OF SUPPORT FOR CHILDREN WITH DEVELOPMENTAL DIFFICULTIES

Abstract: The paper shows the experience and opinions of professional workers of preschool institutions and special education teachers about the roles, responsibilities and importance of the team around the child, the challenges in providing support and the values that guide their work. The research is based on a qualitative analysis and descriptive method, with the application of a workshop with expert workers of preschool institutions and interviews with special education teachers of the Resource Center of the school "11. maj" from Jagodina. The results indicate the complexity of team roles, the importance of information exchange, advisory work with the family and the connection of institutions. Team work significantly contributes to providing better support to the child, as well as strengthening the competencies of all participants in the educational process. The challenges that the team encounters are numerous, and some

of them are: insufficient training of kindergarten professionals to work with children with developmental difficulties, unrealistic expectations of parents and difficulties in not accepting the developmental characteristics of their children, different opinions of experts on the needs of children, excessive documentation and insufficient time allocated for monitoring and support. Proposals for improvement include establishing a partnership with parents, raising awareness and educating kindergarten professional staff, coordinating the team working around the child, and providing qualified staff. The values that the team emphasizes are: being guided by the best interest of the child, creating a stimulating environment in the family and kindergarten, building togetherness and connecting all team members around the child, understanding the child's needs and empathy towards the family. Multisectoral cooperation is recognized as a key factor in ensuring the well-being, development and active participation of children. Through cooperation with various institutions, it is noted that the competencies of professional workers develop through knowledge, experience, and beliefs gained while working with children in need of additional support, as well as through building parental trust and jointly creating conditions for the children's progress. Information sharing about children, family counseling, work organization, and a sense of community represent the key strengths of this approach.

Key words: inclusive education, cooperation, togetherness, support, child welfare

Dragana R. Škrbić

nastavnik stranog jezika

Visoka škola strukovnih studija za obrazovanje vaspitača i trenera Subotica

dragana.skrbic.ns@gmail.com

Aleksandar M. Stevanović

asistent

Visoka škola strukovnih studija za obrazovanje vaspitača i trenera Subotica

FENOMEN DIGITALNOG BILINGVIZMA KOD DECE: PSIHOLOŠKI I JEZIČKI ASPEKTI UPOTREBE ENGLESKOG JEZIKA U DIGITALNOM OKRUŽENJU

Rezime: Savremeno digitalno okruženje omogućava deci svakodnevni kontakt sa sadržajima na engleskom jeziku kroz video-platforme, video-igre, društvene mreže, mobilne aplikacije i alate zasnovane na veštačkoj inteligenciji. Kao posledica takve izloženosti, sve češće se javlja fenomen digitalnog bilingvizma, koji podrazumeva paralelnu upotrebu maternjeg i engleskog jezika u digitalnoj komunikaciji i interakciji sa onlajn sadržajima. Za razliku od tradicionalnog usvajanja stranog jezika u formalnom obrazovanju, digitalno okruženje omogućava spontano i kontinuirano usvajanje engleskog jezika od najranijeg uzrasta. Cilj rada jeste da sagleda psihološke i jezičke aspekte digitalnog bilingvizma kod dece, sa posebnim osvrtom na razvoj jezičkih kompetencija, formiranje identiteta i obrasce komunikacije u digitalnom prostoru. Polazeći od saznanja iz razvojne psihologije, psiholingvistike i studija digitalnih medija, rad razmatra na koji način intenzivna izloženost engleskom jeziku utiče na jezički razvoj dece, upotrebu anglicizama i pojavu kodnog prebacivanja između maternjeg i stranog jezika. Takođe se analiziraju potencijalni psihološki efekti digitalnog bilingvizma, uključujući razvoj kognitivne fleksibilnosti, osećaja pripadnosti globalnim digitalnim zajednicama i oblikovanje digitalnog identiteta. Rad ukazuje da digitalni bilingvizam predstavlja jednu od značajnih karakteristika detinjstva u savremenom digitalnom okruženju. Iako može doprineti razvoju jezičkih i interkulturalnih kompetencija, ovaj fenomen istovremeno otvara pitanja očuvanja maternjeg jezika, kvaliteta jezičkog izražavanja i uloge digitalnih tehnologija u psihološkom razvoju dece. Razumevanje ovih procesa može doprineti kreiranju adekvatnih obrazovnih i razvojnih strategija prilagođenih potrebama dece u digitalnom dobu.

Ključne reči: digitalni bilingvizam, deca, engleski jezik, psihologija, identitet

THE PHENOMENON OF DIGITAL BILINGUALISM IN CHILDREN: PSYCHOLOGICAL AND LINGUISTIC ASPECTS OF ENGLISH LANGUAGE USE IN DIGITAL ENVIRONMENTS

Abstract: Contemporary digital environments provide children with daily exposure to English-language content through video platforms, video games, social media, mobile applications, and artificial intelligence-based tools. As a result of this extensive exposure, the phenomenon of digital bilingualism has become increasingly evident, referring to the parallel use of the native language and English in digital communication and interaction with online content. Unlike the traditional acquisition of a foreign language through formal education, digital environments enable the spontaneous and continuous acquisition of English from an early age. The aim of this paper is to examine the psychological and linguistic aspects of digital bilingualism in children, with particular emphasis on the development of language competencies, identity formation, and communication patterns in digital environments. Drawing on insights from developmental psychology, psycholinguistics, and digital media studies, the paper explores how intensive exposure to English influences children's language development, the use of

anglicisms, and the occurrence of code-switching between the native and the foreign language. It also analyzes the potential psychological effects of digital bilingualism, including the development of cognitive flexibility, a sense of belonging to global digital communities, and the construction of digital identity. The paper argues that digital bilingualism represents one of the defining characteristics of childhood in contemporary digital environments. Although it may contribute to the development of linguistic and intercultural competencies, this phenomenon also raises important questions regarding the preservation of the native language, the quality of language expression, and the role of digital technologies in children's psychological development. A better understanding of these processes may contribute to the design of appropriate educational and developmental strategies tailored to the needs of children in the digital age.

Key words: digital bilingualism, children, English language, psychology, identity

ZNAČAJ MEĐUINSTITUCIONALNE SARADNJE U ZAŠTITI DECE OD IZLOŽENOSTI PORODIČNOM NASILJU

Rezime: Iako je Zakon o sprečavanju nasilja u porodici usvojen 2016.godine, još uvek nije uveden integrisan i jedinstven sistem evidencije i praćenja koji bi obuhvatio sve slučajeve nasilja u porodici. Dominantna vrsta nasilja koja se prijavljuje je partnersko nasilje, često izostavljajući decu koja žive u porodici kao žrtve. Prema pojedinim analizama, broj prijavljenih slučajeva nasilja u porodici u kojima su deca žrtve, u periodu od 2012. do 2022.godine porastao je za 125%. Deca se javljaju kao žrtve porodičnog nasilja, kao žrtve-svedoci kada posmatraju situacije porodičnog nasilja i u ulozi kada se njima manipuliše tokom spora roditelja o vršenju roditeljskog prava i održavanju kontakata sa drugim roditeljem. Institucije često primete samo prvi slučaj – kada dete ima fizičke povrede, kada pokazuje jasne posledice psihičkog nasilja. Nažalost, u poslednjoj deceniji, dešavali su se i tragični događaji sa smrtnim ishodom dece žrtava nasilja u porodici, čiji su roditelji bili u sporu oko vršenja roditeljskog prava. Analiza rađena za potrebe ovog rada u pogledu percepcije i iskustava stručnih radnika, ukazuje na nedovoljnu saradnju između institucija na lokalnom nivou. I pored činjenice da je Zakon o sprečavanju nasilja u porodici predvideo jaču i koordinisaniju saradnju među institucijama, još uvek ta saradnja nije na odgovarajućem nivou. Uloga saradničkih institucija je značajna kako na prevenciji, tako i na pravovremenom i efikasnom delovanju kada se nasilje desi. U narednom periodu potrebno je jačati kapacitete svih institucija i jačati međusistemsku saradnju kako bi bilo moguće na odgovarajući način zaštititi decu od izloženosti nasilju i sprečiti rizik od tragičnih ishoda.

Ključne reči: nasilje nad decom, deca žrtve nasilja, nasilje u porodici, međusistemska saradnja

THE IMPORTANCE OF INTER-INSTITUTIONAL COOPERATION IN PROTECTING CHILDREN FROM EXPOSURE TO DOMESTIC VIOLENCE

Abstract: Although the Law on the Prevention of Domestic Violence was adopted in 2016, an integrated and unified system of records and monitoring that would cover all cases of domestic violence has not yet been introduced. The dominant type of violence reported is intimate partner violence, often leaving out children living in the family as victims. According to some analyses, the number of reported cases of domestic violence in which children are victims increased by 125% in the period from 2012 to 2022. Children appear as victims of domestic violence, as victims-witnesses when they observe situations of domestic violence and in a role when they are manipulated during parental disputes about exercising parental rights and maintaining contact with the other parent. Institutions often notice only the first case – when a child has physical injuries, when he shows clear consequences of psychological violence. Unfortunately, in the last decade, there have also been tragic events with fatal outcomes for children who were victims of domestic violence, whose parents were in a dispute over the exercise of parental rights. The analysis carried out for the purposes of this paper in terms of the perception and experiences of professional workers, indicates insufficient cooperation between institutions at the local level. Despite the fact that the Law on Prevention of Domestic Violence foresees stronger and more coordinated cooperation between institutions, this cooperation is still not at the appropriate level. The role of

cooperating institutions is significant both in prevention and in timely and effective action when violence occurs. In the coming period, it is necessary to strengthen the capacities of all institutions and strengthen inter-systemic cooperation in order to be able to adequately protect children from exposure to violence and prevent the risk of tragic outcomes.

Key words: violence against children, child victims of violence, domestic violence, intersystem cooperation

Vesna Đ. Prugić Mileusnić
profesor srpskog jezika i književnosti
Elektrotehnička škola "Mihajlo Pupin", Novi Sad
prugicvesna66@gmail.com

Aleksandra Ž. Urošević
dipl. defektolog, Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede, Beograd
aleksandraurosevic33@gmail.com

ŠTA NAM GOVOR GOVORI O GOVORNIKU – Rani indikatori teškoća u komunikaciji i rizika za kasnije probleme u odrastanju deteta –

Rezime: Kada govor govori više od ponašanja: rani indikatori teškoća u komunikaciji i rizika za kasnije probleme u odrastanju deteta. Rano prepoznavanje razvojnih i ponašajnih teškoća deteta predstavlja jedan od ključnih preduslova za pravovremenu podršku i prevenciju složenijih problema u kasnijem razvoju. U vaspitno-obrazovnoj praksi pažnja je često usmerena na već manifestne oblike problematičnog ponašanja, dok se suptilni pokazatelji teškoća u komunikaciji nedovoljno prepoznaju kao mogući signali za dalje praćenje. Polazište ovog rada jeste teza da određene pojave u govoru deteta – učestalo zastajkivanje, izražena nefluentnost, zamuckivanje, teškoće u pronalaženju reči, prekomerna upotreba poštapalica, siromašno verbalno izražavanje, neprimerena upotreba žargona ili psovki – same po sebi ne predstavljaju dijagnozu niti se mogu automatski tumačiti kao prediktori budućih problema u ponašanju. Njihov značaj proizlazi iz šireg konteksta u kojem se pojavljuju, njihove učestalosti, razvojne primerenosti, funkcije i povezanosti sa drugim teškoćama u emocionalnom, socijalnom i obrazovnom funkcionisanju deteta. Posebna pažnja posvećena je pitanju razlike između govorne pojave i komunikacione teškoće, odnosno potrebi da se ponašanje deteta ne posmatra izolovano, već kao mogući oblik socijalne komunikacije. Dete koje ne ume da verbalizuje frustraciju, strah, nesigurnost ili potrebu za pomoći može svoje stanje izražavati povlačenjem, impulsivnošću, agresivnim ponašanjem, neprimerenim jezikom ili odbijanjem saradnje. Cilj rada je ukazivanje na značaj ranog prepoznavanja ovakvih obrazaca i razvijanje multisektorskog modela podrške koji povezuje porodicu, vaspitno-obrazovni sistem, stručne saradnike, logopedске i psihološke službe, zdravstveni sistem i, kada je potrebno, sistem socijalne zaštite. Savremeni pristupi ranom razvoju naglašavaju značaj responzivne komunikacije, sigurnog odnosa odraslog i deteta i koordinisane podrške različitih sektora.

Ključne reči: Komunikacija, rani indikatori, razvoj deteta, govor, govorna nefluentnost, mucanje, jezičke teškoće, emocionalna regulacija, problemi u ponašanju, rana intervencija, multisektorska saradnja

WHAT THE SPEECH TELLS US ABOUT THE SPEAKER - Early indicators of communication difficulties and risks for later problems in the child's upbringing –

Abstract: When speech speaks louder than behavior: early indicators of communication difficulties and risk for later problems in childhood. Early recognition of a child's developmental and behavioral difficulties is one of the key prerequisites for timely support and prevention of more complex problems in later development. In educational practice, attention is often focused on already manifest forms of problematic behavior, while subtle indicators of communication difficulties are insufficiently recognized as possible signals for further monitoring. The starting point of this work is the thesis that certain phenomena in the child's speech – frequent pauses, marked non-fluency, stuttering, difficulties in finding words, excessive use of stiletos, poor verbal expression, inappropriate use of jargon or curse words – do

not in themselves constitute a diagnosis nor can they be automatically interpreted as predictors of future behavioral problems. Their importance stems from the wider context in which they appear, their frequency, developmental appropriateness, function and connection with other difficulties in the child's emotional, social and educational functioning. Special attention is paid to the issue of the difference between a speech phenomenon and a communication difficulty, i.e. the need to observe the child's behavior not in isolation, but as a possible form of social communication. A child who cannot verbalize frustration, fear, insecurity, or the need for help may express his condition through withdrawal, impulsivity, aggressive behavior, inappropriate language, or refusal to cooperate. The goal of the paper is to point out the importance of early recognition of such patterns and the development of a multi-sectoral support model that connects the family, the educational system, professional associates, speech therapy and psychological services, the health system and, when necessary, the social protection system. Contemporary approaches to early development emphasize the importance of responsive communication, a safe adult-child relationship, and coordinated support from different sectors.

Key words: communication, early indicators, child development, speech, speech nonfluency, stuttering, language difficulties, emotional regulation, behavioral problems, early intervention, multisectoral cooperation

PRIMERI DOBRE PRAKSE

Nataša Studenčnik

profesorica računarstva

Elektrotehničko-računarska stručna škola i gimnazija Ljubljana, Slovenija

studencniknataša@gmail.com

PRIMENA DIGITALNOG ALATA MICROSOFT IMMERSIVE READER U PODRŠCI UČENICIMA SA DISLEKSIJOM I TEŠKOĆAMA U ODRŽAVANJU PAŽNJE

Rezime: U savremenom obrazovanju digitalni alati imaju značajnu ulogu u prilagođavanju nastavnog procesa različitim potrebama učenika. Poseban izazov predstavlja rad sa učenicima koji imaju disleksiju i teškoće u održavanju pažnje, jer čitanje i razumevanje pisanih uputstava, kao i duže zadržavanje koncentracije tokom praktičnog rada, mogu predstavljati dodatno opterećenje. Cilj ovog rada je da prikaže primenu digitalnog alata *Microsoft Immersive Reader* kao podrške učenicima sa disleksijom i teškoćama u održavanju pažnje tokom nastave veb aplikacija u trećem razredu programa tehničar računarstva. Alat je korišćen tokom praktičnih vežbi iz predmeta Veb aplikacije, u kojima su učenici trećeg razreda programa tehničar računarstva pratili pisana uputstva i samostalno izvršavali zadatke. U radu je primenjena metoda sistematskog posmatranja učenika tokom nastavnog procesa. Posmatrani su razumevanje pisanih uputstava, održavanje pažnje tokom praktičnog rada i nivo samostalnosti pri izvršavanju zadataka. Zapažanja tokom nastave pokazala su da je korišćenje alata *Microsoft Immersive Reader* učenicima olakšalo praćenje pisanih uputstava i razumevanje zadataka. Učenici su lakše održavali pažnju tokom rada i pokazivali veću samostalnost pri izvođenju praktičnih vežbi, uz manju potrebu za dodatnim objašnjenjima nastavnika. Na osnovu iskustva iz nastavne prakse može se zaključiti da *Microsoft Immersive Reader* može predstavljati korisnu digitalnu podršku u individualizaciji nastavnog procesa. Njegova primena može doprineti pristupačnijem nastavnom okruženju i omogućiti učenicima sa različitim obrazovnim potrebama da lakše prate nastavna uputstva i aktivnije učestvuju u praktičnom radu.

Ključne reči: *Microsoft Immersive Reader*, disleksija, pažnja, inkluzivno obrazovanje, digitalni alati

THE USE OF MICROSOFT IMMERSIVE READER AS A DIGITAL TOOL TO SUPPORT STUDENTS WITH DYSLEXIA AND ATTENTION DIFFICULTIES

Abstract: In contemporary education, digital tools play an important role in adapting the teaching process to the diverse needs of students. Working with students with dyslexia and difficulties in maintaining attention presents a particular challenge, as reading and understanding written instructions, as well as sustaining concentration during practical work, may place additional demands on them. The aim of this paper is to present the use of the digital tool *Microsoft Immersive Reader* as a means of supporting students with dyslexia and attention difficulties during Web Applications classes in the third year of the Computer Technician programme. The tool was used during practical exercises in the Web Applications course, in which third-year Computer Technician students followed written instructions and completed tasks independently. The method of systematic observation of students during the teaching process was applied. The observation focused on students' understanding of written instructions, their ability to maintain attention during practical work, and their level of independence in completing tasks. Classroom observations indicated that the use of *Microsoft Immersive Reader* helped students follow written instructions and understand tasks more easily. Students were able to maintain attention more effectively during their work and demonstrated

greater independence in completing practical exercises, with less need for additional explanations from the teacher. Based on classroom experience, it can be concluded that Microsoft Immersive Reader can provide useful digital support for the individualisation of the teaching process. Its use can contribute to a more accessible learning environment and enable students with diverse educational needs to follow instructional materials more easily and participate more actively in practical work

Key words: Microsoft Immersive Reader, dyslexia, attention, inclusive education, digital tools

Dragana Lj. Vujović
defektolog, nastavnik predmetne nastave
ŠOSO „Mara Mandić”
guglici@gmail.com

Nataša Bodiroga Radovanović
defektolog, nastavnik razredne nastave
ŠOSO „Mara Mandić”

Goran Vladić
direktor, ŠOSO „Mara Mandić”

Anita Dukovski
pomoćnik direktora za resursni centar, ŠOSO „Mara Mandić”

UČIMO ZAJEDNO

Rezime: „Učimo zajedno” prikazuje primer dobre prakse realizovan kroz školski konkurs koji je imao za cilj podsticanje učenika na istraživanje, kreativno izražavanje i snimanje video-materijala. Okupili smo učenike osnovnih škola sa ciljem da kroz tehnologiju i digitalnu kreativnost pomognu svojim vršnjacima sa razvojnim poteškoćama. Rezultati konkursa su potvrdili da ovakav pristup podstiče aktivno učenje, saradnju i prihvatanje različitosti, predstavljajući primer dobre prakse koji se može uspešno primeniti i u drugim školama.

Ključne reči: aktivno učenje, saradnja, različitost, dobra praksa

LET’S LEARN TOGETHER

Abstract: The “Let’s Learn Together” initiative demonstrates a best-practice model implemented through a school competition aimed at encouraging students to explore, express themselves creatively, and produce instructional video content. The project engaged primary school students in leveraging technology and digital creativity to assist peers with developmental difficulties. Results indicate that this approach successfully promotes active learning, collaboration, and diversity acceptance, rendering it a scalable model for other schools.

Key words: active learning, cooperation, diversity, good practice

Danijela V. Radlović Čubrilo

profesor strukovnih studija

Visoka škola strukovnih studija za obrazovanje vaspitača u Kikindi

radloviccubrilodanijela@gmail.com

Tamara R. Grujić

profesor strukovnih studija

Visoka škola strukovnih studija za obrazovanje vaspitača u Kikindi

PRIMENA PROJEKTOG PRISTUPA I NJENI EFEKTI U VASPITNO-OBRAZOVNOM RADU SA DECOM IZ OSETLJIVIH GRUPA

Rezime: U radu su prikazani rezultati istraživanja sprovedenog sa ciljem da se ispituju stavovi vaspitača o primeni projektnog pristupa i njenim efektima u vaspitno-obrazovnom radu sa decom iz osetljivih grupa u predškolskoj ustanovi. U istraživanju je primenjena deskriptivna metoda – onlajn anketno istraživanje na uzorku veličine 212 vaspitača zaposlenih u predškolskim ustanovama na teritoriji Republike Srbije. Više od polovine učesnika u istraživanju (56,6%) realizovalo je vaspitno-obrazovni rad u vrtićkim grupama koje su u svom sastavu imale pripadnike osetljivih grupa, od čega su najveći procenat činila deca sa smetnjama u razvoju i invaliditetom (55,8%), zatim romska deca (29,2%), deca iz materijalno ugroženih porodica (10,0%) i neka druga osetljiva grupa (5,0%). Zavisna varijabla odnosila se na stavove vaspitača o dominantnim pokazateljima uspešne socijalizacije i učenja dece iz osetljivih grupa kroz primenu projektnog pristupa u realizaciji intermedijalnih književnih sadržaja i sadržaja iz oblasti upoznavanja okoline. Nezavisna varijabla odnosila se na nivo stečenog obrazovanja vaspitača (srednja škola, viša škola, osnovne studije, specijalističke studije, master studije). U obradi rezultata korišćene su mere deskriptivne statistike – frekvencije i procenti, a za statističko zaključivanje hi-kvadrat analiza. Rezultati istraživanja potvrđuju da primena projektnog pristupa u vaspitno-obrazovnom radu ima pozitivne efekte na socijalizaciju i učenje dece iz osetljivih grupa. Većina vaspitača je kao dominantne pokazatelje uspešne socijalizacije i učenja dece iz osetljivih grupa kroz primenu projektnog pristupa izdvojila kvalitetnu međusobnu saradnju između dece tokom aktivnosti i aktivno učešće i zainteresovanost dece za rad (93,9% u realizaciji intermedijalnih književnih sadržaja i 92,0% u realizaciji sadržaja iz oblasti upoznavanja okoline). Istraživanjem je takođe potvrđeno da ne postoje statistički značajne razlike u stavovima vaspitača o pokazateljima uspešne socijalizacije i učenja dece iz osetljivih grupa kroz primenu projektnog pristupa u zavisnosti od nivoa stečenog obrazovanja (intermedijalni književni sadržaji: $\chi^2=18,483$ df=16 p=0,296 C=0,283; sadržaji iz oblasti upoznavanja okoline: $\chi^2=17,161$ df=16 p=0,375 C=0,274).

Ključne reči: osetljive grupe, vaspitno-obrazovni rad, projektni pristup, socijalizacija, učenje

THE PROJECT APPROACH IN EARLY CHILDHOOD EDUCATION: IMPACT ON THE SOCIALIZATION AND LEARNING OF VULNERABLE CHILDREN

Abstract: This paper presents the results of research exploring preschool teachers' attitudes toward applying the project approach and its effects on educational work with children from vulnerable groups in preschool institutions. The researchers used a descriptive method – an online survey – with a sample of 212 preschool teachers employed in preschool institutions in the Republic of Serbia. More than half of the respondents (56.6%) worked in kindergarten groups that included children from vulnerable populations, primarily children with developmental delays and disabilities (55.8%), Roma children (29.2%), children from

socioeconomically disadvantaged families (10.0%), and other vulnerable groups (5.0%). The dependent variables measured preschool teachers' attitudes toward key indicators of successful socialization and learning among vulnerable children when using the project approach to teach intermedial literary content and environmental science content. The independent variable was the teachers' level of education (high school, college, specialist studies, and master's studies). Descriptive statistics (frequencies and percentages) and chi-square tests were used to analyze the data. The results confirm that applying the project approach positively affects both the socialization and learning of children from vulnerable groups. Regarding key indicators of successful socialization and learning, a vast majority of teachers highlighted peer cooperation and children's engagement (93.9% for intermedial literary content and 92.0% for environmental science content). Furthermore, the study revealed no statistically significant differences in teachers' attitudes based on their level of education (literary content: $\chi^2 = 18.483$ $df = 16$ $p = 0.296$ $C = 0.283$; environmental science content: $\chi^2 = 17.161$ $df = 16$ $p = 0.375$ $C = 0.274$).

Key words: vulnerable groups, educational work, project approach, socialization, learning

Jasmina M. Arsenijević
profesor strukovnih studija
Visoka škola strukovnih studija za obrazovanje vaspitača u Kikindi
arsenijevicjasmina@gmail.com
Srbislava V. Pavlov
profesor strukovnih studija
Visoka škola strukovnih studija za obrazovanje vaspitača u Kikindi
Tanja S. Brkljač
nastavnik stranog jezika
Visoka škola strukovnih studija za obrazovanje vaspitača u Kikindi
Angela J. Mesaroš Živkov
profesor strukovnih studija
Visoka škola strukovnih studija za obrazovanje vaspitača u Kikindi

**LEARNING IN CONTEXT: CONSTRUCTIVIST AND SOCIOCULTURAL APPROACHES
IN RESPONSE TO CONTEMPORARY CHALLENGES IN HIGHER EDUCATION –
EXAMPLES OF TEACHING PRACTICE AND PROFESSIONAL COMMUNICATION AT
THE PRESCHOOL TEACHERS' TRAINING COLLEGE KIKINDA**

Abstract: Contemporary higher education is characterized by changes in the structure of the student population, expected learning outcomes, and the relationship between theoretical and professional knowledge. Particularly within professionally oriented higher education, increasing emphasis is placed on the development of professional, communication, and reflective competencies, as well as on connecting academic learning with authentic professional and social situations. Greater access to information and changes in the nature of knowledge further shift attention toward the interpretation, application, and integration of knowledge with practice. These demands become even more pronounced in working with a heterogeneous student population, which includes a substantial proportion of employed and mature students with diverse professional and life experiences. The aim of this paper is to present and analyze selected examples of teaching practice implemented at the Preschool Teachers' Training College in Kikinda, which may be viewed as attempts to adapt the teaching process to contemporary educational challenges and the changing needs of students.

The paper presents a qualitative account of selected teaching activities, including the production of video documentaries, study visits to museums, job interview simulations in pedagogy courses, as well as the preparation of CVs and cover letters in English language classes. The analyzed examples demonstrate an effort to connect theoretical content with authentic professional and social contexts through activities that promote collaboration, reflection, experiential learning, different forms of professional communication, and active student participation in the teaching process. These approaches may be theoretically interpreted within constructivist, sociocultural, and experiential approaches to learning, as well as through the concepts of situated and contextualized learning. The paper highlights the potential of interactive and contextualized teaching approaches as an important framework for connecting academic learning with professional practice and for fostering professional communication in contemporary higher education.

Key words: constructivism, sociocultural approaches to learning, experiential learning, contextualized learning, higher education, professional communication

POSTER PREZENTACIJE

*poster prezentacija

Jovana V. Tomić

socijalni radnik/porodični saradnik

Ustanova za decu i omladinu SOS Dečje selo „Dr Milorad Pavlović”, Sremska Kamenica

saradnikporodicni@gmail.com

PORODIČNI SARADNIK KAO PODRŠKA PORODICAMA U KRIZI

Rezime: Savremene porodice suočavaju se sa brojnim socioekonomskim i psihosocijalnim izazovima koji mogu dovesti do narušavanja porodičnih odnosa i povećanog rizika za bezbednost i razvoj deteta. U takvim okolnostima značajnu ulogu ima usluga „Porodični saradnik“, usmerena na pružanje intenzivne podrške porodicama u riziku i prevenciju izdvajanja dece iz porodice. Cilj rada jeste prikaz značaja uloge porodičnog saradnika u procesu procene snaga i rizika porodice, kao i planiranja podrške porodicama u krizi. Rad je zasnovan na analizi stručne literature, relevantnih dokumenata iz oblasti socijalne zaštite i iskustava iz profesionalne prakse rada sa porodicama u riziku. Poseban fokus stavljen je na procenu zaštitnih i rizičnih faktora, planiranje podrške i multisektorsku saradnju između institucija. Rezultati ukazuju da pravovremena procena snaga porodice, osnaživanje roditeljskih kompetencija i kontinuirana podrška doprinose unapređenju porodičnog funkcionisanja i smanjenju rizika od izdvajanja dece iz porodice. Značajnim se pokazalo uspostavljanje odnosa poverenja sa porodicom, individualizovan pristup i saradnja sa centrom za socijalni rad, obrazovnim i zdravstvenim ustanovama. Porodični saradnik ima značajnu ulogu u sistemu socijalne zaštite kroz procenu potreba porodice, planiranje podrške i koordinaciju saradnje između porodice i institucija. Kontinuirana i sveobuhvatna podrška doprinosi očuvanju porodice i zaštiti najboljeg interesa deteta.

Ključne reči: porodični saradnik, porodica u krizi, procena rizika, planiranje podrške, socijalna zaštita

FAMILY ASSOCIATE AS SUPPORT FOR FAMILIES IN CRISIS

Abstract: Modern families face numerous socioeconomic and psychosocial challenges that may lead to impaired family relationships and increased risks to a child's safety and development. In such circumstances, the "Family Associate" service plays an important role in providing intensive support to families at risk and preventing the removal of children from their biological families. The aim of this paper is to present the significance of the family associate's role in assessing family strengths and risks, as well as in planning support for families in crisis. The paper is based on the analysis of professional literature, relevant documents in the field of social protection, and practical experience in working with families at risk. Special emphasis is placed on the assessment of protective and risk factors, support planning, and multisectoral cooperation between institutions. The findings indicate that timely assessment of family strengths, empowerment of parental competencies, and continuous support contribute to improved family functioning and a reduced risk of child removal from the family. Establishing a relationship of trust with the family, applying an individualized approach, and cooperation with social welfare centers, educational institutions, and healthcare services proved to be particularly significant. The family associate has an important role within the social protection system through assessing family needs, planning support, and coordinating cooperation between families and institutions. Continuous and comprehensive support contributes to family preservation and the protection of the child's best interests.

Key words: family associate, family in crisis, risk assessment, support planning, social protection

*poster prezentacija
Bojana M. Vranić
docentkinja
Filozofski fakultet u Nišu
bojana.vranic@filfak.ni.ac.rs

SISTEMSKA (NE)USKLAĐENOST PROSVETE I SOCIJALNE ZAŠTITE: LIČNI PRATILAC DETETA PRED IZAZOVIMA PEDAGOŠKOG RADA

Rezime: Usluga ličnog pratioca deteta osmišljena je kao mehanizam socijalne podrške radi lakšeg uključivanja dece sa razvojnim specifičnostima u vaspitno-obrazovni sistem. Međutim, u praksi se ova usluga suočava sa ozbiljnim izazovima usled sistemskog nedostatka pedagoških asistenata, što dovodi do prelivanja i mešanja profesionalnih uloga i nadležnosti. Cilj ovog rada jeste da analizira trenutno stanje i kvalitet pružanja usluge ličnog pratioca u gradu Nišu, sa posebnim osvrtom na funkcionalne barijere koje nastaju kada pratioci u praksi preuzimaju ulogu pedagoškog asistenta bez adekvatnog normativnog i stručnog okvira. U radu je primenjen metod analize zvaničnih dokumenata i budžetskih podataka grada Niša u oblasti socijalne zaštite. Empirijski deo rada zasnovan je na kvantitativnoj i kvalitativnoj analizi podataka dobijenih kroz anketno ispitivanje četrdeset ličnih pratilaca, fokus grupe sa zaposlenima u školama i roditeljima korisnika, kao i kroz zaključke multisektorske radne grupe. Podaci ukazuju na stabilan kvantitativni rast korisnika u Nišu sa četrdeset u 2021. na sto devedeset u 2025. godini. Ipak, empirijski nalazi identifikuju duboke sistemske probleme u kvalitetu usluge. Rezultati ankete među četrdeset ličnih pratilaca pokazuju da su vodeći izazovi nejasno definisana uloga i preopterećenost. Kvalitativna analiza otkriva da pratioci, usled nedostatka pedagoških asistenata u školama, svakodnevno obavljaju poslove pripreme materijala za nastavu, izrade zadataka i podrške u savladavanju gradiva. Pratioci navode da su primorani da deluju kao neformalna pedagoška podrška, ali bez adekvatnih smernica stručnih saradnika i obuka koje bi im omogućile sticanje obrazovnih kompetencija. Saradnja sa stručnim saradnicima škola je izuzetno retka, a dodatne barijere predstavljaju česta fluktuacija kadra i zabrana boravka pratilaca u učionicama. Kvantitativni rast usluge ne garantuje suštinsku inkluziju ukoliko se ne reši nedostatak pedagoških asistenata. Neophodno je jasno razgraničiti uslugu socijalne zaštite od obrazovne podrške, standardizovati kompetencije pratilaca, formalno-pravno regulisati njihovo prisustvo na nastavi i uspostaviti koordinaciju između obrazovnog i sistema socijalne zaštite.

Ključne reči: lični pratilac deteta, pedagoški asistent, multisektorska saradnja, inkluzivno obrazovanje, razvojne specifičnosti

SYSTEMIC (IN)COMPATIBILITY OF EDUCATION AND SOCIAL WELFARE: THE CHILD PERSONAL ASSISTANT FACING THE CHALLENGES OF PEDAGOGICAL WORK

Abstract: The child personal assistant service represents a crucial community support mechanism designed to facilitate the integration of children with developmental specificities into the educational system. However, in practice, this service faces severe challenges due to a systemic shortage of pedagogical assistants, which leads to the blurring and overlapping of professional roles and responsibilities. The objective of this paper is to analyze the current state and quality of the personal assistant service in the City of Nis, with a special focus on functional barriers that arise when assistants, in practice, assume the role of a pedagogical assistant without an adequate normative and professional framework. The paper utilizes the method of analyzing official documents and budgetary data of the City

of Nis in the field of social welfare. The empirical part of the study is based on quantitative and qualitative analysis of data obtained through a survey of forty personal assistants, focus groups with school staff and parents of users, and conclusions from a multisectoral working group. The data indicate a stable quantitative growth of users in Nis from forty in 2021 to one hundred and ninety in 2025. However, empirical findings identify deep systemic problems in service quality. The results of the survey among forty personal assistants show that the leading challenges are a poorly defined role and workload pressure. Qualitative analysis reveals that, due to the lack of pedagogical assistants in schools, assistants daily perform tasks such as preparing teaching materials, creating assignments, and supporting academic learning. Assistants state they are forced to act as informal pedagogical support, yet without adequate guidance from school professional associates or training to acquire educational competencies. Cooperation with school professional associates is extremely rare, while high staff turnover and bans on the assistants' presence in classrooms present additional barriers. Quantitative growth of the service does not guarantee genuine inclusion unless the shortage of pedagogical assistants is resolved. It is necessary to clearly delineate the social welfare service from educational support, standardize assistants' competencies, formally and legally regulate their presence during classes, and establish coordination between the educational and social welfare systems.

Key words: child personal assistant, pedagogical assistant, multisectoral cooperation, inclusive education, developmental specificities

*poster prezentacija sa saopštenjem
Nevena D. Maksimović
pedagog
„Vega Omladinski Centar”
maksimovic0nevena@gmail.com

PARTNERSTVO PORODICE I VRTIĆA U DIGITALNOM DOBU: IZAZOVI I MOGUĆNOSTI PODRŠKE RAZVOJU DETETA

Rezime: Digitalne tehnologije postale su sastavni deo svakodnevnog života dece još od najranijeg uzrasta, čime se menjaju okolnosti u kojima se odvijaju vaspitanje, učenje i razvoj. U takvom okruženju odgovornost za usmeravanje i podršku detetu ne pripada isključivo porodici ili predškolskoj ustanovi, već se zasniva na njihovom partnerstvu i zajedničkom delovanju. Cilj rada je analiza značaja saradnje porodice i vrtića u kontekstu digitalnog okruženja, sa posebnim osvrtom na izazove i mogućnosti koje ono donosi za razvoj deteta. Rad je zasnovan na analizi i refleksiji profesionalnog iskustva autora u radu sa decom predškolskog uzrasta i njihovim porodicama. Posebna pažnja usmerena je na načine na koje digitalne tehnologije utiču na svakodnevni život dece, kao i na mogućnosti zajedničkog delovanja porodice i vrtića u razvijanju odgovornog i bezbednog korišćenja digitalnih sadržaja. Analiza ukazuje da se izazovi ne odnose samo na količinu vremena koje deca provode uz digitalne uređaje, već i na kvalitet sadržaja kojima su izložena, doslednost vaspitnih postupaka odraslih i nivo međusobne komunikacije porodice i ustanove. Istovremeno, digitalno okruženje otvara prostor za nove oblike saradnje, informisanja i podrške roditeljima, kao i za zajedničko razvijanje digitalne pismenosti dece. Zaključuje se da kvalitetno partnerstvo porodice i vrtića predstavlja važan faktor u stvaranju podsticajnog i bezbednog digitalnog okruženja za dete. Kontinuirana komunikacija, usaglašavanje vaspitnih pristupa i zajedničko razumevanje digitalnih izazova doprinose celovitijoj podršci dečjem razvoju u savremenom društvu.

Ključne reči: porodica, vrtić, digitalno okruženje, partnerstvo, razvoj deteta

PARTNERSHIP BETWEEN FAMILY AND PRESCHOOL IN THE DIGITAL AGE: CHALLENGES AND OPPORTUNITIES FOR SUPPORTING CHILD DEVELOPMENT

Abstract: Digital technologies have become an integral part of children's everyday lives from an early age, changing the conditions in which upbringing, learning, and development take place. In such an environment, responsibility for guiding and supporting children does not rest solely with the family or the preschool institution, but rather is based on their partnership and joint action. The aim of this paper is to analyze the importance of cooperation between families and preschools in the digital environment, with particular emphasis on the challenges and opportunities it presents for child development. The paper is based on a review of relevant literature and on the author's professional experience working with preschool children and their families. Special attention is given to how digital technologies influence children's everyday lives, as well as to the possibilities for joint action by families and preschools to promote responsible and safe use of digital content. The analysis indicates that the challenges are not limited to the time children spend using digital devices, but also include the quality of the content they access, the consistency of adults' educational practices, and the level of communication between families and educational institutions. At the same time, the digital environment creates opportunities for new forms of cooperation, information sharing, and parental support, as well as for the joint development of children's digital literacy. It is concluded that a strong partnership between families and preschools

represents an important factor in creating a stimulating and safe digital environment for children. Continuous communication, alignment of educational approaches, and a shared understanding of digital challenges contribute to more comprehensive support for child development in contemporary society.

Key words: family, preschool, digital environment, partnership, child development

*poster prezentacija

Ivan R. Stojšić

naučni saradnik

Univerzitet u Beogradu, Biološki fakultet, Centar za obrazovnu tehnologiju, metodičko usavršavanje i karijerno vođenje nastavnika biologije; Univerzitet u Novom Sadu, Prirodno-matematički fakultet

ivan.stojasic@bio.bg.ac.rs

GENERATIVE ARTIFICIAL INTELLIGENCE AND CHILDREN'S DIGITAL LITERACY: EXAMINING VULNERABILITIES AND BRIDGING THE GAP

Abstract: Generative artificial intelligence tools are already changing how children find information, create content, learn, and communicate. Although these tools present educational opportunities, they also pose new ethical, cognitive, social, and privacy-related risks. These new risks challenge traditional ideas about digital literacy, as conventional digital competencies are no longer sufficient to navigate digital environments safely. This paper presents a narrative review examining key vulnerabilities associated with children's interactions with generative artificial intelligence tools, including overreliance, exposure to misinformation and/or disinformation, privacy risks, cognitive offloading, anthropomorphization of artificial intelligence agents, and psychological concerns (such as digital dysmorphia). The paper also discusses how developing critical artificial intelligence literacy can function as a protective factor that can help children become more resilient. Additionally, it identifies policy-based and pedagogical strategies to bridge the gap between rapid technological innovation in artificial intelligence and children's digital safety.

Key words: generative artificial intelligence, children's digital literacy, critical artificial intelligence literacy, children's digital safety, digital citizenship

*poster prezentacija sa saopštenjem
Nina V. Maksimović Sekulić
nastavnik u zvanju vanrednog profesora
Visoka škola modernog biznisa
nina.maksimovicbg@gmail.com

PRAVA DETETA SA SMETNJAMA U RAZVOJU – KOMPARATIVNA ANALIZA EVROPSKOG PRAVA I PRAVA REPUBLIKE SRBIJE

Rezime: Jedno od najznačajnijih pitanja savremenog sistema zaštite ljudskih prava je pitanje prava deteta sa smetnjama u razvoju. Jedan od osnovnih razloga nalazi se upravo u činjenici da se na njihovom ostvarivanju spajaju principi jednakosti, nediskriminacije, socijalne uključenosti i poštovanja ljudskog dostojanstva. Prava deteta sa smetnjama u razvoju moraju se posmatrati kao merilo stvarne humanosti i razvijenosti jednog pravnog poretka, a ne kao izuzetak. Tokom poslednjih decenija evropski pravni prostor razvio je sveobuhvatan normativni okvir kojim se deca sa smetnjama u razvoju posmatraju kao nosioci prava, a ne kao objekti zaštite, pri čemu se poseban značaj pridaje njihovom punom i efektivnom učešću u društvenom životu. U tom kontekstu, ključni standardi sadržani su u Konvenciji Ujedinjenih nacija o pravima osoba sa invaliditetom, Evropskoj konvenciji o ljudskim pravima, Evropskoj socijalnoj povelji, kao i u praksi evropskih sudskih i nadzornih tela. Predmet ovog rada jeste komparativna analiza pravnog položaja dece sa smetnjama u razvoju u evropskom pravu i pravu Republike Srbije. Polazi se od savremenog razumevanja deteta kao nosioca subjektivnih prava, pri čemu se poseban značaj daje načelima najboljeg interesa deteta, nediskriminacije, pristupačnosti i inkluzije. Cilj istraživanja je da se utvrdi stepen usklađenosti domaćeg normativnog okvira sa evropskim standardima, kao i da se identifikuju ključni izazovi u njihovoj praktičnoj primeni. Analiza obuhvata ustavne garancije, antidiskriminaciono zakonodavstvo, propise iz oblasti obrazovanja, zdravstvene i socijalne zaštite, kao i mehanizme institucionalne podrške namenjene ostvarivanju prava ove posebno osetljive kategorije dece. Posebna pažnja posvećena je izazovima u operacionalizaciji ovih prava u oblasti obrazovanja, zdravstvene i socijalne zaštite, porodičnopravnih odnosa i postupaka pred državnim organima.

Ključne reči: prava deteta, deca sa smetnjama u razvoju, evropsko pravo, pravo Republike Srbije, ljudska prava

THE RIGHTS OF CHILDREN WITH DEVELOPMENTAL DISABILITIES: A COMPARATIVE STUDY OF EUROPEAN LEGAL STANDARDS AND THE LEGAL FRAMEWORK OF THE REPUBLIC OF SERBIA

Abstract: The protection of the rights of children with developmental disabilities constitutes one of the most important issues within the contemporary human rights framework. Its significance derives from the fact that the realization of these rights reflects the core principles of equality, non-discrimination, social inclusion, and respect for human dignity. The rights of children with developmental disabilities should therefore be viewed not as an exception to the general system of rights protection, but rather as an indicator of the genuine humaneness and democratic maturity of a legal order. Over the past several decades, the European legal system has developed a comprehensive normative framework that recognizes children with developmental disabilities as rights holders rather than passive recipients of care and protection. Emphasis has been placed on ensuring their full, effective, and meaningful participation in social life. In this regard, the most relevant standards are embodied in the United Nations Convention on

the Rights of Persons with Disabilities, the European Convention on Human Rights, the European Social Charter, as well as in the jurisprudence of European judicial and monitoring bodies. This paper provides a comparative analysis of the legal status and protection of children with developmental disabilities under European law and the legal system of the Republic of Serbia. The research is grounded in the contemporary understanding of the child as a bearer of subjective rights, with particular emphasis on the principles of the best interests of the child, non-discrimination, accessibility, and inclusion. The primary objective of the study is to assess the degree of harmonization between the Serbian legal framework and European legal standards, while also identifying the principal challenges associated with their implementation in practice. The analysis encompasses constitutional guarantees, anti-discrimination legislation, legal provisions governing education, healthcare and social welfare, as well as institutional mechanisms designed to ensure the effective enjoyment of the rights of this particularly vulnerable category of children. Special attention is devoted to the challenges arising in the practical implementation of these rights within the fields of education, healthcare and social protection, family law relations, and proceedings before public authorities. The paper argues that, although the legal framework of the Republic of Serbia is largely aligned with contemporary European standards, significant challenges remain with regard to the consistent and effective implementation of legal guarantees. Accordingly, the advancement of the rights of children with developmental disabilities depends not only on the quality of legislative solutions but also on the efficiency of institutional mechanisms and the broader societal commitment to the principles of inclusion and equal opportunities.

Key words: children's rights, children with developmental disabilities, European law, the law of the Republic of Serbia, human rights

*poster prezentacija
Dejan Milenko Josimov
master defektolog oligofrenolog
ŠOSO „Jelena Varjaški“, Vršac
dejanjosimov@outlook.com

OSNAŽIVANJE RODITELJA DECE SA RAZVOJNIM TEŠKOĆAMA PRIMENOM SAVETOVANJA I TEHNIKA SVESNE PAŽNJE: STUDIJA SLUČAJA

Rezime: Cilj ove studije slučaja bio je da se prikaže efekat savetodavno-edukativnog programa namenjenog roditeljima dece sa razvojnim teškoćama, sa posebnim naglaskom na primenu tehnika svesne pažnje kao mehanizama emocionalne regulacije i jačanja porodične rezilijentnosti. Program je realizovan tokom tri meseca u okviru udruženja u lokalnoj zajednici i obuhvatio je kombinaciju grupnih tematskih radionica i individualnih konsultacija sa defektologom. Metode rada uključivale su interaktivne diskusije, defektološko savetovanje, kratke edukativne segmente i vođene vežbe svesne pažnje usmerene na disanje, fokusiranje pažnje i regulaciju stresa. Tematske celine obuhvatale su ključne izazove roditeljstva u kontekstu razvojnih teškoća, kao što su suočavanje sa dijagnozom, proces porodične adaptacije, faze tugovanja, stigmatizacija, period školovanja, adolescencija, samostalnost i tranzicija u odraslo doba. Program je pratio i razvoj roditeljskih kompetencija kroz osnaživanje, razmenu iskustava i podsticanje samorefleksije. Evaluacija je sprovedena kombinovanjem, za potrebe programa kreiranih, kratkih upitnika nakon svakog susreta i početne i završne procene. Ukupno 65 prikupljenih ocena pokazalo je visok nivo zadovoljstva učesnika: relevantnost tema 4,96, jasnoća ciljeva 4,98 i osećaj prihvaćenosti 5,00. Kvalitativni komentari roditelja ukazali su na osećaj podrške, pripadnosti i emocionalnog osnaživanja, kao i na praktičnu primenljivost tehnika svesne pažnje u svakodnevnim situacijama. Rezultati ukazuju da kombinacija savetovanja i tehnika svesne pažnje predstavlja efikasan pristup u jačanju emocionalne stabilnosti, smanjenju stresa i unapređenju roditeljskih kompetencija. Program je doprineo razvoju porodične rezilijentnosti i pokazao potencijal za primenu u radu sa porodicama dece sa razvojnim teškoćama.

Ključne reči: roditelji, razvojne teškoće, savetovanje, svesna pažnja, rezilijentnost

EMPOWERING PARENTS OF CHILDREN WITH DEVELOPMENTAL DISABILITIES THROUGH COUNSELING AND MINDFULNESS-BASED TECHNIQUES: A CASE STUDY

Abstract: The aim of this case study was to present the effects of a counselling educational program designed for parents of children with developmental disabilities, with a particular focus on the application of mindfulness-based techniques as mechanisms of emotional regulation and strengthening family resilience. The program was implemented over a three-month period within a local community association and included a combination of group thematic workshops and individual consultations with a special education teacher. The methods included interactive discussions, special education counselling, short educational segments, and guided mindfulness exercises focused on breathing, attention regulation, and stress reduction. The thematic units addressed key challenges of parenting in the context of developmental disabilities, such as coping with the child's diagnosis, family adaptation, stages of grief, stigmatization, schooling, adolescence, autonomy, and transition to adulthood. The program also supported the development of parental competencies through empowerment, experience sharing, and encouragement of self-reflection. The evaluation was conducted using short questionnaires created

specifically for the program, administered after each session, as well as through initial and final assessments. A total of 65 collected ratings indicated a high level of participant satisfaction: relevance of topics 4.96, clarity of goals 4.98, and sense of acceptance 5.00. Qualitative comments highlighted feelings of support, belonging, and emotional empowerment, as well as the practical applicability of mindfulness techniques in everyday situations. The results suggest that the combination of counselling and mindfulness-based techniques represents an effective approach to strengthening emotional stability, reducing stress, and enhancing parental competencies. The program contributed to the development of family resilience and demonstrated potential for broader application in work with families of children with developmental disabilities.

Key words: parents, developmental disabilities, counselling, mindfulness, resilience

*poster prezentacija

Olivera M. Marković

nastavnik-defektolog u odeljenju za decu sa smetnjama u razvoju i invaliditetom

OŠ „Momčilo Živojinović“, Udruženja za pomoć MNRO

oliveratarmar@gmail.com

Nevena M. Marković Živić

dr stom.

Stom. ordinacija „Dentina MI“, Mladenovac

Miroslav D. Marković

dr sci med, oblast farmakologija i toksikologija

Vojnomedicinska Akademija, Beograd

ZNAČAJ ORALNE HIGIJENE KOD DECE SA SMETNJAMA U RAZVOJU

Rezime: Oralno zdravlje dece utiče na njihov opšti zdravstveni status, ishranu, razvoj govora i ukupan kvalitet života. To je još izraženije kod dece sa smetnjama u razvoju. Zbog motoričkih, kognitivnih ili senzornih ograničenja, ova deca imaju statistički značajno viši rizik od nastanka karijesa, bolesti desni i malokluzija. Kod dece sa poremećajem autističnog spektra (PAS), održavanje oralnog zdravlja predstavlja specifičan izazov zbog senzornih preosetljivosti, otpora prema promenama rutina i otežane komunikacije. Sam autizam direktno ne uništava zube, ali ponašanje, selektivna ishrana (kašasta i slatka hrana) i lekovi koji smanjuju lučenje pljuvačke dovode do drastično većeg rizika od dentalnog plaka, teškog karijesa, bolesti desni i bruksizma (škrgutanja zubima). Pravovremene i specifične mere prevencije su ključne kako bi se izbegle komplikacije i potreba za kompleksnim stomatološkim intervencijama u opštoj anesteziji. Informisanje roditelja, vaspitača, defektologa, prosvetnih radnika, pa i samih stomatologa je veoma bitno. Praktične implikacije: Upravo na ovoj međusobnoj saradnji sektora vidimo mogućnost kvalitetnijeg oralnog zdravlja dece sa smetnjama u razvoju (prosvećivanje, rani preventivni pregledi, trening pravilne higijene, senzibilisanje dece u stomatološkoj ordinaciji). Uvođenje oralne higijene zahteva postepeni pristup (desenzitizaciju) i razbijanje procesa na sitne, predvidive korake, socijalne priče, nagrade.

Ključne reči: oralno zdravlje, deca sa smetnjama u razvoju i autizmom, prevencija, saradnja sektora

THE IMPORTANCE OF ORAL HYGIENE IN CHILDREN WITH DEVELOPMENTAL DISABILITIES

Abstract: Children's oral health significantly impacts their general health, nutrition, speech development, and overall quality of life. This relationship is particularly critical in children with developmental disabilities. Due to motor, cognitive, or sensory limitations, these children face a significantly higher risk of dental caries, periodontal disease, and malocclusions. For children with Autism Spectrum Disorder (ASD), maintaining oral health presents distinct challenges associated with sensory hypersensitivity, resistance to routine changes, and communication barriers. While autism itself does not directly compromise dental integrity, associated behavioral patterns, selective diets (e.g., preference for soft and sugary foods), and medications that reduce salivary flow drastically increase the incidence of plaque accumulation, severe caries, gum disease, and bruxism (teeth grinding). Timely, specialized preventive measures are essential to prevent complications and minimize the need for complex interventions under general anesthesia. Informing parents, educators, special education professionals, and dental healthcare providers is vital to improving oral

health outcomes. Sectoral cooperation and implementation of preventive strategies – such as early check-ups, tailored hygiene training, and dentist office acclimatization – are crucial. Furthermore, establishing oral hygiene routines requires a structured, step-by-step approach using behavioral techniques such as desensitization, task analysis, social stories, and positive reinforcement.

Key words: oral health, children with developmental disabilities and autism, prevention, sectoral cooperation

*poster prezentacija

Ilinka Mušikić-Popović

vanredni profesor, profesor na katedri Pedagogija

Filozofski fakultet u Prištini sa privremenim sedištem u Kosovskoj Mitrovici

linamusikic@gmail.com

NEOPHODNOST PODRŠKE DECI SA RAZVOJNIM SPECIFIČNOSTIMA U VASPITNO-OBRAZOVNOM RADU

Rezime: Svojim dolaskom na svet deca upoznaju i razumeju svet kroz vlastita iskustva, aktivnosti. Oni su aktivni učesnici u svom individualnom razvoju ispoljavajući od samog rođenja prirodnu težnju da istražuju i ovladaju okruženjem kroz interakcije sa drugim ljudima. Sam taj proces kod pojedinih se ostvaruje normalno, a kod nekih sa izvesnim teškoćama, smetnjama u razvoju. Osnovna intencija rada je ukazati na značaj podrške deci sa razvojnim specifičnostima, jer se i u njima skriva neki talenat. Naime, briga o deci sa smetnjama i teškoćama u razvoju odvijala se kroz nekoliko faza – od direktne diskriminacije, preko odbacivanja i isključivanja, pa sve do konačnog priznavanja i donošenja propisa o obrazovanju i u našoj zemlji Republici Srbiji. Zato su, u poslednje dve decenije u Republici Srbiji doneti i prihvaćeni mnogi međunarodni dokumenti, kao što je, na primer: Konvencija o pravima deteta, Salamanka dokument, UNESCO, ali i nacionalni dokumenti koji zastupaju stav da je pravo na obrazovanje jedno od neotuđivih prava svakog deteta. Prema Konvenciji Ujedinjenih Nacija o pravima deteta, dete sa fizičkim ili mentalnim smetnjama treba da ima kvalitetan život, da živi u uslovima koji obezbeđuju dostojanstvo, unapređuju samopouzdanje i olakšavaju njegovo aktivno učešće u zajednici. Većina zemalja Evrope, kao i sveta, naglašavaju značaj inkluzije u obrazovanju, na svim nivoima vaspitno-obrazovnog sistema. Obrazovna inkluzija je zahtev koji proširuje i produbljuje vaspitni model integracije dece sa poteškoćama u razvoju u redovno školovanje. Svakako je zato neophodna pomoć porodice, a i uzajamna saradnja sa institucijama vaspitanja i obrazovanja. U našoj zemlji još ne postoji sveobuhvatna evidencija dece sa posebnim potrebama, kao ni strategija rane dijagnostike koja bi uzimala u obzir očuvane potencijale, karakteristike ličnosti i porodične i socijalne uslove u kojima dete živi. Osnovni imperativ je raditi na formiranju kompetentnih osoba, stručnih timova u svim institucijama vaspitanja i obrazovanja u postizanju pozitivnih rezultata obrazovne inkluzije. Nastavnici su važna, zapravo možemo reći, ključna podrška i pomoć detetu sa posebnim potrebama da se suoči sa izazovima koje sa sobom nosi pohađanje redovne škole. Postojanje ovakve podrške doprinosi razvoju ličnosti deteta sa posebnim potrebama, kao i razvoju u celini. Naravno, pored stručnih osoba neophodna je i spremnost školskog sistema da obezbedi potrebne uslove, sredstva, didaktički materijal za efikasan vaspitno-obrazovni rad sa decom određenih razvojnih specifičnosti.

Ključne reči: deca, obrazovanje, vaspitanje, obrazovna inkluzija, kompetentnost

NECESSITY OF SUPPORTING CHILDREN WITH DEVELOPMENTAL SPECIFICITIES IN EDUCATIONAL WORK

Abstract: By coming into the world, children get to know and understand the world through their own experiences and activities. They are active participants in their individual development, exhibiting from birth a natural tendency to explore and master the environment through interactions with other people. This process itself is carried out normally in some cases, and in others with certain difficulties, developmental disorders. The main intention of the work is to point out the importance of supporting

children with developmental specificities, because some talent is hidden in them as well. Namely, the care of children with disabilities and difficulties in development took place through several stages – from direct discrimination, through rejection and exclusion, until the final recognition and adoption of regulations on education in our country, the Republic of Serbia. That is why, in the last two decades, many international documents have been adopted and accepted in the Republic of Serbia, such as, for example: the Convention on the Rights of the Child, the Salamanca document, UNESCO, but also national documents that represent the position that the right to education is one of the inalienable rights of every child. According to the United Nations Convention on the Rights of the Child, a child with physical or mental disabilities should have a quality life, live in conditions that ensure dignity, improve self-confidence and facilitate his active participation in the community. Most countries in Europe, as well as the world, emphasize the importance of inclusion in education, at all levels of the educational system. Educational inclusion is a requirement that expands and deepens the educational model of integrating children with developmental disabilities into regular schooling. This is certainly why the help of the family is necessary, as well as mutual cooperation with institutions of upbringing and education. In our country there is still no comprehensive record of children with special needs, as well as an early diagnosis strategy that would take into account preserved potentials, personality characteristics and family and social conditions in which the child lives. The basic imperative is to work on the formation of competent persons, professional teams in all institutions of upbringing and education in order to achieve positive results of educational inclusion. Teachers are important, in fact we can say, the key support and help for a child with special needs to face the challenges that attending regular school brings with it. The existence of such support contributes to personality development of a child with special needs, as well as to their overall development. Of course, in addition to experts, the willingness of the school system to provide the necessary conditions, resources, didactic material for effective educational work with children with certain developmental specificities is also necessary.

Key words: children, education, upbringing, educational inclusion, competence

CIP - Каталогизација у публикацији
Библиотеке Матице српске, Нови Сад

376.091.014(082)

MULTISEKTORSKA saradnja u radu sa decom sa problemima u ponašanju i razvojnim specifičnostima [Електронски извор] : zbornik rezimea / Međunarodna naučno-stručna konferencija Metodički dani 2026, Kikinda, 19. septembar 2026. = Multisectoral cooperation in working with children with behavioral problems and developmental specificities, Kikinda, September 19, 2026 : book of abstracts / International scientific and professional conference Methodological days 2026 ; [urednici/editors Maša Đurišić, Tanja Brkljač]. - Kikinda : Visoka škola strukovnih studija za obrazovanje vaspitača, 2026. - 1 elektronski optički disk (CD-ROM) : tekst ; 12 cm

Системски захтеви: Нису наведени. - Nasl. sa naslovnog ekrana. - Tekst uporedo na srp. i engl. jeziku. - Elektronska publikacija u formatu pdf opsega 84 str.

ISBN 978-86-83048-13-7

а) Деца са посебним потребама -- Зборници

COBISS.SR-ID 200040201